

การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ

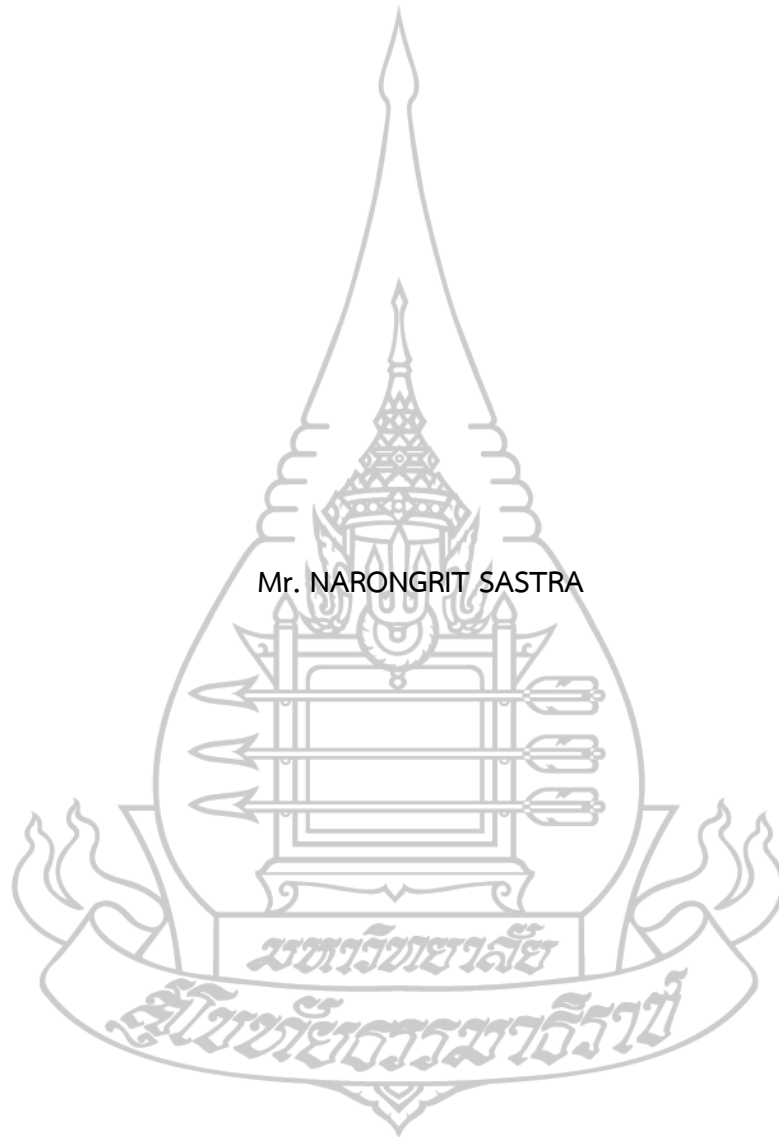
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอก

การเมืองการปกครอง

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

พ.ศ. 2566

The Land Allocation and The Utilization Identity of The Khamu

Mr. NARONGRIT SASTRA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ
ชื่อและนามสกุล	นายณรงฤทธิ์ ศาสตร์รา
แขนงวิชา / วิชาเอก	การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรศักดิ์ สิทธิ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	2. รองศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโสภางกุล)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรศักดิ์ สิทธิ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ

ผู้วิจัย นายณรงฤทธิ์ ศาสตร์ธา รหัสนักศึกษา 2648001051

ปริญญา: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรศักดิ์ สิทธิ (2) รองศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์

สายจำปา ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี (2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชนชาติพันธุ์ขมุ 24 คน ที่อาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านหินตุ้ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อิหลุบ) หมู่บ้านห้วยนามตะเข้ (อิหลุบเหนือ) และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 3 คน

ผลการวิจัยพบว่า (1) นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากการจัดสรรที่ดินยังไม่เพียงพอต่อชีวิตของชนชาติพันธุ์ขมุ นอกจากนี้ ชนชาติพันธุ์ขมุยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรน้ำและปัญหาจากการรุกรานจากสัตว์ป่ายังไม่ได้รับการช่วยเหลือเพียงพอจากรัฐ ซึ่งส่งผลให้ชุมชนต้องดูแลแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ขาดการร่วมมือจากรัฐในการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากเกิดความขัดแย้งทางด้านการจัดสรรทรัพยากร การสื่อสารที่บกพร่องระหว่างรัฐกับชนชาติพันธุ์ขมุและประกอบไปด้วยชนชาติพันธุ์ขมุไม่มีความเข้าใจและสร้างการรับรู้ต่อนโยบายของรัฐ จึงเกิดการไม่เข้าร่วมกับนโยบายของรัฐ (2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า วาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” พลวัตของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ รายได้ในครัวเรือนและชุมชนหมุนเวียนลดลง เกิดปัญหาการไปทำงานพลัดถิ่น ส่งผลให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อาจเกิดการเสื่อมสลาย ด้วยการถูกกลืนจากสังคมเมือง

คำสำคัญ การจัดสรรที่ดิน ชนชาติพันธุ์ขมุ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์

Thesis title: The Land Allocation and The Utilization Identity of The Khamu

Researcher: Mr. NARONGRIT SASTRA; ID: 2648001051;

Degree: Master of Political Science in Politics and Government;

Thesis advisors: (1) Assistant Professor Dr. Khajornsak Sitthi;(2) Associate Professor Dr. Thanasak Saijampa ; Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this research were to (1) analyze the system or policy of Government allocation of agricultural land in relation to its appropriateness within the context of the Khamu community in Hin Tum village, Ban Rai District, Uthai Thani Province; and (2) study the impact of the government's agricultural land allocation system or policy on the ethnic identity and political identity of the Khamu in Hin Tum village, Ban Rai District, Uthai Thani Province.

The study employed qualitative research method. The key informants consisted of 24 members of the Khamu residing in the areas of Hin Tum village, Huay Pah Pok village (Ee Lhup) and Huay Nam Tam Takheo village (Ee Lhup Nuea) and 3 government officials.

The study found that (1) the government's land allocation policy was unsuitable for the context of the Khmu in Hin Tum village, Ban Rai District, Uthai Thani Province. The allocated land was insufficient for their livelihoods, moreover the Khmu people were not involved in the operation plan and the policy-making process. As such they are not made to meet with their community's context. This led to the issues of livelihood insecurity, insufficient water resource management, and inadequate assistance with wildlife encroachment. Consequently, the community had to deal with the issues by itself. Furthermore, there was a lack of cooperation between the state and the community due to resource allocation conflicts and communication breakdowns. The Khmu community did not fully understand or engage with state policies, leading to non-participation. (2) The study also found that the discourse of "hill tribes practicing shifting cultivation" was outdated. With globalization, and the decreasing household and community income has resulted in labor migration. Therefore it is likely that ethnic identity would cease existence, as it risked being absorbed into urban society.

Keywords : The land allocation, the Khamu, Group Ethnic Identity

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขจรศักดิ์ สิทธิ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณชนชาติพันธุ์ขมุ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีทุกท่านที่เสียสละเวลาและให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินตุ้ม นายอวภาค คุณหาร และคนในชุมชนบ้านหินตุ้มที่คอยประสานงานและดูแลในระหว่างการทำการศึกษาเป็นอย่างดี

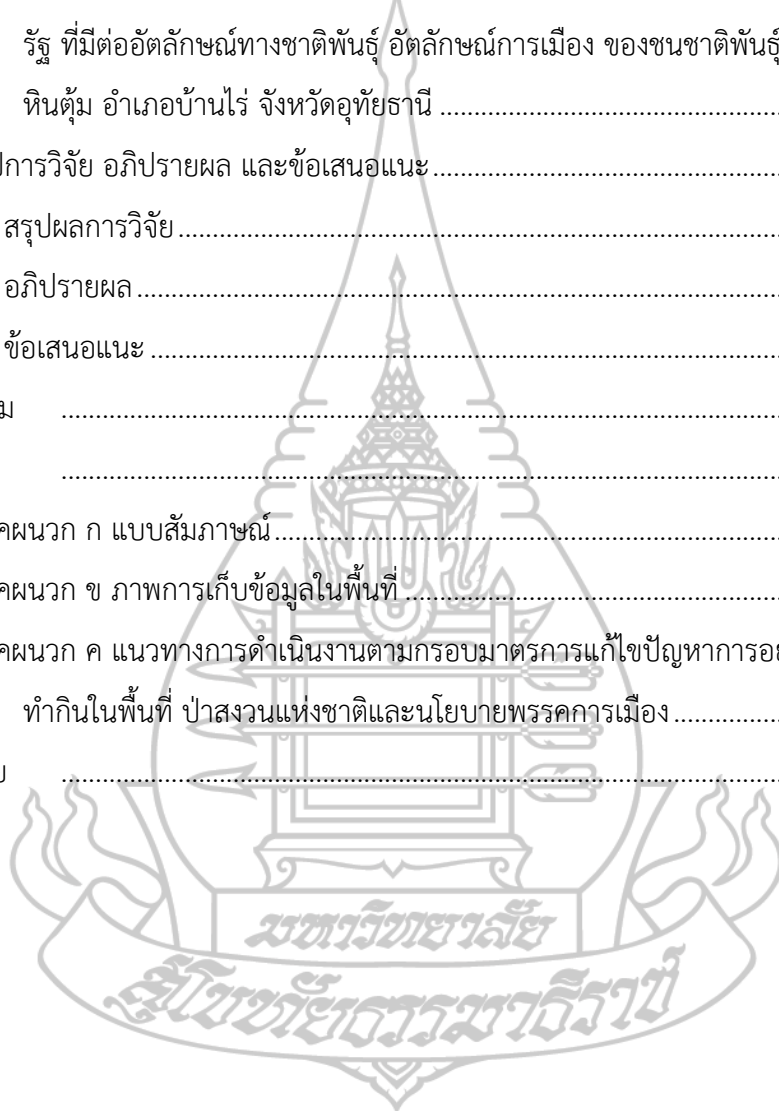
นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อนนักศึกษา นางสาวปิยะวาทิ สนิกะวาทิ (น้องไม้) ที่ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองแนวคิดและช่วยให้กำลังใจเสมอมา นายณาศิส กฤตนิวัฒน์ (ยีนส์) ที่ให้คำปรึกษาการจัดรูปแบบลงระบบ iThesis และนางสาวมนต์วลี มาชัยฤทธิ์สกุล (ต้นหลิว) ที่ช่วยพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับงานมาเสมอ นางสาวมัชฌิมา เสมวงศ์ (กอม๊ะห์) และนางสาวอรุณพร ศรีทองแท้ (ฮัสมา) ที่ช่วยแลกเปลี่ยนงานวิจัยและแลกเปลี่ยนแนวทางในการศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม และสุดท้าย ขอขอบคุณครอบครัว ศาสตรา คุณพ่อสุระ คุณแม่วัชรวิ ที่ส่งเสริมให้ได้เล่าเรียนจนประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การ สนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา

นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย	10
3. กรอบแนวคิดการวิจัย	10
4. ขอบเขตของการวิจัย.....	11
5. นิยามศัพท์เฉพาะ	11
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	13
1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	13
1.1 แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์.....	13
1.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม.....	15
1.3 แนวคิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร.....	17
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	22
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	24
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	24
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	26
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	27
4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	28

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	29
1. การวิเคราะห์นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของ ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินต้อม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี	32
2. การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดย รัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้าน หินต้อม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี	39
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	47
1. สรุปผลการวิจัย	47
2. อภิปรายผล	50
3. ข้อเสนอแนะ	55
บรรณานุกรม	58
ภาคผนวก	59
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	60
ภาคผนวก ข ภาพการเก็บข้อมูลในพื้นที่	65
ภาคผนวก ค แนวทางการดำเนินงานตามกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและ ทำกินในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติและนโยบายพรรคการเมือง	68
ประวัติผู้วิจัย	76

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ (เผ่า) ชุม จำแนกตามพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย .8	
ตารางที่ 3.1 ตารางทำเนียบหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน ชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดอุทัยธานี.....26	

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 ครกกระเดื่อง 4

ภาพที่ 1.2 บ้านเรือนชาวขมุ 6

ภาพที่ 1.3 การแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุในอดีต 7

ภาพที่ 4.1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแนวเขตของกรมป่าไม้ 29

ภาพที่ 4.2 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแนวเขตของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี 30

ภาพที่ 4.3 แผนที่หมู่บ้านหินตุ้ม ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี 30

ภาพที่ 4.4 การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) 31

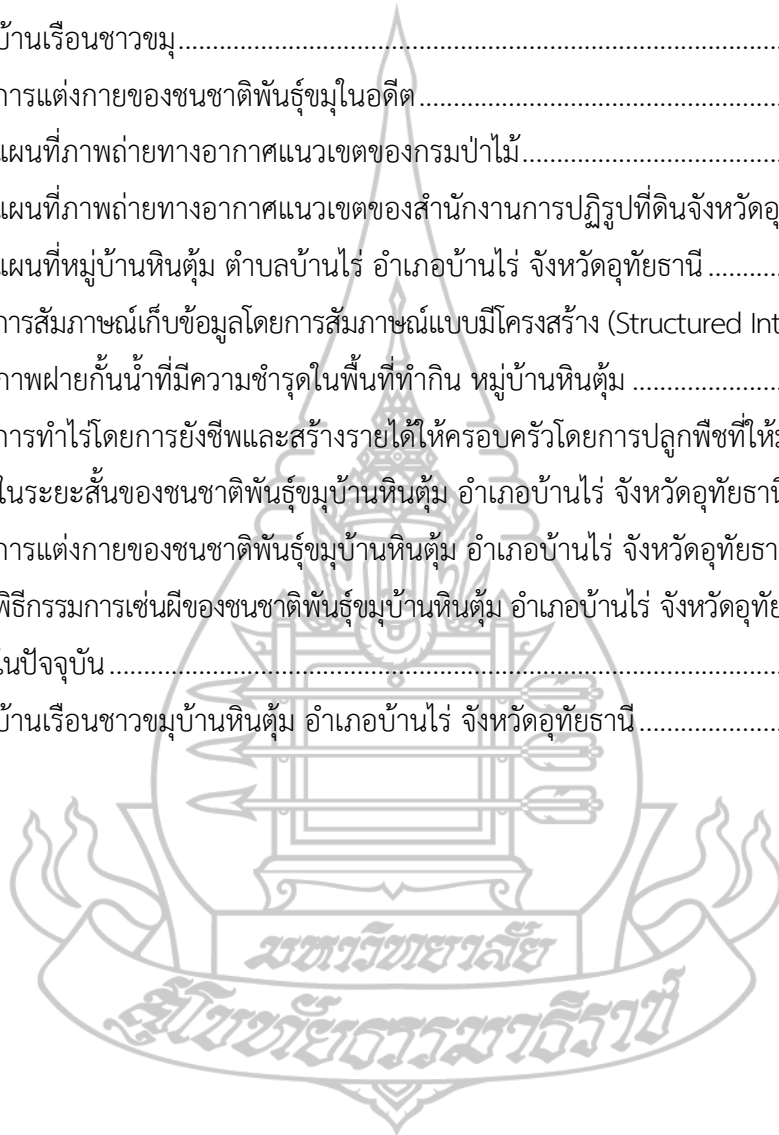
ภาพที่ 4.5 ภาพฝายกั้นน้ำที่มีความชำรุดในพื้นที่ทำกิน หมู่บ้านหินตุ้ม 37

ภาพที่ 4.6 การทำไร่โดยการยั้งชีพและสร้างรายได้ให้ครอบครัวโดยการปลูกพืชที่ให้มูลค่าตอบแทน
 ในระยะสั้นของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี 42

ภาพที่ 4.7 การแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีในปัจจุบัน 43

ภาพที่ 4.8 พิธีกรรมการเซ่นผีของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
 ในปัจจุบัน 44

ภาพที่ 4.9 บ้านเรือนชาวขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี 45

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการปฏิบัติงานของผู้ศึกษา ในการรับราชการปฏิบัติงานภาคสนามเป็นเวลา 5 ปี ในพื้นที่หมู่บ้านหินดุ่ม ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เล็งเห็นถึงปัญหาของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยการนำที่ดินของรัฐ นำมาจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (สำนักกฎหมาย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2559) ซึ่งการจัดสรรที่ดินนั้นมีความสำคัญต่อการเกษตรเป็นอย่างมาก นอกจากนี้เป็นการช่วยเหลือให้ราษฎรมีที่ทำกินแล้วยังสามารถช่วยเพิ่มรายได้ด้วยการทำเกษตรให้ราษฎรได้อีกทางหนึ่งด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ยังพบร่องรอยของคนชายขอบ ซึ่งถูกเรียกว่า “ชนชาติพันธุ์” ซึ่งอาศัยอยู่ในที่ดินที่รัฐนำมาทำการออกนโยบายโดยชนชาติพันธุ์นั้นมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตมาก่อนหน่วยงานรัฐที่เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากร จึงเกิดคำถามขึ้นเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินและการออกนโยบายโดยรัฐนั้น อาจกระทบถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ รวมไปถึงการสร้างผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยเกิดจากปัญหาอันเนื่องมาจากแนวทางการจัดสรรที่ดินภาครัฐ การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานรัฐ ที่มีจุดหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุลและยั่งยืน อย่างไรก็ตามผลที่ตามมาคือเกิดการเกิดปัญหาการทับซ้อนของแนวเขตที่ดินของรัฐกับเขตที่อยู่อาศัยและที่ดินของประชาชนบางกลุ่มซึ่งรวมถึงชนชาติพันธุ์ด้วย ซึ่งทิศทางการดำเนินงานยังขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างหลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยในปัจจุบันนั้นได้มีการใช้การสำรวจจากภาพถ่ายดาวเทียมและภาพถ่ายทางอากาศ เข้ามาช่วยสนับสนุนข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนจากพื้นที่การถือครองที่ดินของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จริง จึงทำให้มีข้อมูลนำไปใช้แก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ โดยหลักฐานเช่น ร่องรอยการทำเกษตร พิธีกรรมที่ผูกติดกับพื้นที่ เป็นต้น และยังมีกฎหมาย “เอกสารสิทธิ” เป็นหลักฐานที่ชอบธรรมในการถือครองที่ดินของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งที่การอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นไม่ได้รับการสำรวจจากหน่วยงานรัฐตั้งแต่แรก ทำให้เกิดการไม่ได้รับการออกเอกสารสิทธิและจึงถูกจับกุมและได้รับโทษตามกฎหมาย จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์บางส่วนนั้นไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดีที่เกี่ยวกับที่ดินและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น กรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินของชุมชนบ้านบางกลอย อำเภอแก่งกระจาน จังหวัด

เพชรบุรี ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความรู้สึกว่าเป็นผู้ถูกกระทำจากเจ้าหน้าที่รัฐ และมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความรู้สึกถึงการกลืนกินวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านโครงการรัฐ โดย “กลุ่มชาติพันธุ์” เป็นคำเชิงวิชาการที่มีการนิยามไว้อย่างหลากหลาย เลื่อนไหลไม่ตายตัว ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กระทรวงวัฒนธรรมได้จำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ปัจจุบันที่สำรวจได้มีจำนวน 18 กลุ่ม ซึ่งรวมถึงชนชาติพันธุ์ขมุ เป็นชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง (ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนกรณีการทับซ้อนการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่ทางจิตวิญญาณ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2566)

จากการปฏิบัติงานของผู้วิจัยในการรับราชการ ปฏิบัติงานภาคสนามเป็นเวลา 5 ปี ในพื้นที่ หมู่บ้านหินดุ่ม ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และได้ทำการศึกษา การพูดคุย และการสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนโดยการประสานงานในช่วงที่ทำการศึกษากับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หินดุ่มนั้น ได้พบว่า พบปัญหาด้านการจัดสรรที่ดินโดยรัฐที่ยังคงเป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขในชุมชน และเนื่องจากบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ของชนชาติพันธุ์ขมุ โดยการสอบถามจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินดุ่ม และการพูดคุยเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนดังกล่าว นอกจากชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น เป็นชนชาติพันธุ์ประเภทหนึ่งแล้ว ยังเป็นชนชาติพันธุ์ที่ถูกการปรับเปลี่ยนความหมายเชิงสัญลักษณ์จากสถานการณ์และเงื่อนไขการด้านการเมืองและการปกครอง เพราะการจัดสรรที่ดินของรัฐทำให้เศรษฐกิจของชุมชนลดลง ทำการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวได้น้อยลง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการผลักดันให้ชนชาติพันธุ์ขมุต้องออกไปทำงานนอกถิ่นฐาน ทำให้การปรับเปลี่ยนสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนเรื่อยมา ยกตัวอย่างการปรับเปลี่ยนทางด้านอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุในอดีต ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็น “ยุทธวิธี” ที่ใช้แสวงหาพื้นที่ทางสังคม โดยชาติพันธุ์ขมุมีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้เหมือนชาติพันธุ์ไทลื้อ แต่ชาวไทลื้อบางส่วนนั้นกลับไม่มีความประสงค์ที่จะแต่งชุดของตนเหมือนชนชาติพันธุ์ขมุ โดยที่ชนชาติพันธุ์ไทยลื้อมองว่าชนชาติพันธุ์ขมุมีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าตน (มารี ซากาโมโต, 2557) ไม่เพียงที่ชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นถูกนิยามอัตลักษณ์ในทางลบจากชนชาติพันธุ์ด้วยกันแล้ว ยังถูกนิยามอัตลักษณ์ในทางลบจากรัฐในภาพของการเป็นตัวบุกรุกที่ดินอีกด้วย จากการสอบถามเรื่องการสนับสนุนด้านงบประมาณที่ได้อุดหนุนจากรัฐไม่ว่าจะด้านการดำรง อนุรักษ์วัฒนธรรม อัตลักษณ์ การทอผ้าขมุ จนรวมไปถึงการนำเสนอความน่าสนใจในพิธีกรรมต่าง ๆ ความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชนก็ไม่มีมากเท่าชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่บริเวณเดียวกัน อย่างเช่น ชนชาติพันธุ์กระเหรี่ยง ลาวครั่ง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินโดยรัฐที่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์และการใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ว่ามีผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชนชาติพันธุ์ขมุจากอดีตและปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ (Khamu) “ขมุ” เป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งชี้ว่าชาวข่าหรือ “ขมุ” ได้อาศัยอยู่ในบริเวณประเทศลาวตอนบนก่อนที่ชาวลาวจะได้อพยพมาจากเมืองเตียนฟูในประเทศเวียดนาม มาตั้งอาณาจักรล้านช้าง “ขมุ” เคยมีอาณาจักรเป็นของตนเองในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ที่เมืองขวาหรือเมืองเข่าอยู่ในเขตหลวงพระบางของประเทศลาวในปัจจุบัน ก่อนที่ “ขมุ” จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายทางตอนเหนือของสาธารณรัฐประชาชนลาว คำว่า “ข่า” ถูกเรียกโดยชนชั้นนำลาวล้านช้าง แปลว่า “ข้า” หรือ “ทาส” แต่พวกเขาเรียกตนเองว่า “ขมุ” หรือ “กำมุ” ซึ่งหมายถึง ความเป็นคน เพื่อยกระดับคุณค่าศักดิ์ศรีกลุ่มชาติพันธุ์และตอบโต้การดูถูกเหยียดหยามจากกลุ่มอื่นที่มีการกวาดต้อนขมุไปเป็นเชลย และเป็นข้าทาส (เสถียร ฉันทะ, 2547, น.278) ต่อมาเรียกโดยทั่วไปในชื่อ “ลาวเทิง” ซึ่งเทิง แปลว่าสูงหรือบน ดังนั้นจึงแปลตรงตัวว่า “ลาวบนที่สูง” สาเหตุที่ชนชาวขมุนั้นเข้ามาในประเทศไทยเพราะในอดีตนิยมเข้ามารับจ้างใช้แรงงานตามโรงบ่มยาสูบ โรงสี โดยมีนายหน้าหรือคนนำเข้ามาที่เรียกว่า “นายฮ้อย” โดยการทำสัญญาทำงานครบรอบปี นายฮ้อยมีหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัย ซึ่งนายฮ้อยต้องเป็นคนที่มีความชำนาญทางเพราะหนทางเป็นป่าข้ามเขาและต้องคอยหลบหลีกหนีเจ้าหน้าที่รัฐบาลพอทำงานครบปีก็จะนำแรงงานขมุนำตัวส่งที่บ้านเดิมของเขา หากมีการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตจากการทำงาน จะทำได้เพียงนำเสื้อผ้าของแรงงานขมุผู้นั้นไปให้บิดามารดาเพื่อทำบุญตามพิธีเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการไม่มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งไม่มีความมั่นคงทางด้านการดำรงชีพ จึงต้องเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทยโดยใช้การหลบหนีเจ้าหน้าที่รัฐอย่างผิดกฎหมาย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2539, น.273) การถูกมองว่าเป็นคนชายขอบไม่มีที่ทำกินอาศัยที่แน่นอนเคลื่อนย้ายไปเรื่อยแต่ในมุมมองของรัฐที่อาจจะมองว่าชนชาติพันธุ์นั้นมีการทำอะไรเคลื่อนไหวโดยไม่ทราบถึงการวิธีการดำรงชีพแบบดั้งเดิมของชนชาติพันธุ์ที่มีการหมุนเวียนกลับมาทำไร่ที่เดิมตลอดไม่ใช้การแผ้วถางทำกินไปเรื่อยแต่อย่างใด และรวมไปถึงการสร้างวาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” จากการศึกษาการกระจายตัวของขมุของ เสถียร ฉันทะ (2547, น.277-280) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของประเทศลาว เช่น พงสาลี น้ำทา ปากแบง เมืองไซ หลวงพระบาง สำเนาว่า เชียงขวาง เวียงจันทร์ ส่วนในไทยอาศัยอยู่บริเวณจังหวัดน่าน เชียงราย ลำปาง อุทัยธานี และกาญจนบุรี การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทย ตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีการกวาดต้อนผู้คนมาจากเวียงจันทร์ ขมุได้มาตั้งบ้านเรือนในเขต อุทัยธานีและกาญจนบุรี การเช่นผี ถ้าถูกเรือนทำก็เช่นที่บ้านในห้องนอน มีดอกไม้ เทียน ไก่ต้ม หมูต้ม ไข่ต้มสองฟอง เหล้าหนึ่งขวด วางไว้แล้วก็เชิญผีเรือนมาสังเวชขอโทษขอโพย เพราะเจ้าของเรือนทำไม่ถูกใจ ขอให้หายเจ็บปวดไปจากตัว พิธีทำโดยอาจารย์(ขจ่า) แต่ไม่มีการมัดมือถ้าเจ็บป่วยจึงจะมีการมัดมือ ความหมายคือขอให้หายวันหายคืน พร้อมทั้งมัดมือทั้งสองข้างของคนเจ็บด้วยเส้นด้าย แบ่งไก่ต้มและของทั้งหมดออกจากสะดวงให้เหลือไว้อย่างละเล็กน้อย จึงนำไปไว้ยังทางสี่แยก

อัตลักษณ์ ประเพณีการดำข้าวเป็นหน้าที่ของหญิง ดำข้าวดำเวลาเช้ามีดตอนตีฟ้ายก (จวนสว่าง) ซึ่งครกมีอยู่สองชนิด ชนิดต่ำและสูง ครกชนิดต่ำคือครกกระเดื่อง ใช้กำลังเท้าดำอย่างขวน หนือ ชนิดสูงคือใช้กำลังแขนทั้งสองดำ ครกชนิดสูงสูงประมาณ ๓ ศอกจากพื้นดิน คนดำจะต้องจะต้อง ยืนคนหนึ่งหรือ ๒-๓ คนล้อมรอบครก ดำคนละครั้งผลัดเปลี่ยนกันไปจนรอบ สากที่ใช้ดำทำด้วยไม้ที่มีเนื้อ แข็ง จะใช้ดำทั้งสองข้าง ตรงกลางสำหรับมือทั้งสองกำ ยาวหรือสั้นตามแต่ผู้ที่ใช้หรือหาได้ โดยมากชอบดำ ข้าวชนิดยืนดำ ข้าวไม่หักและใช้ไม้สั้นกว่าใช้ครกชนิดต่ำด้วยกำลังเท้า บางแห่งก็มุงหลังคาบางแห่งก็ ไม่มุง ถ้ามุงก็อย่างธรรมดา คนพื้นเมืองเหนือ คือมีเสาสี่เสาและมุงด้วยคาหรือใบหวาย

(ก)

(ข)

ภาพที่ 1.1 ครกกระเดื่อง

หมายเหตุ (ก) ครกกระเดื่องมุงด้วยคาหรือใบหวาย

(ข) ครกกระเดื่องในลานโล่งแจ้ง

ที่มา: เสถียร ฉันทะ (2547, น.278)

ประชัน รักพงษ์, (2539) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบ้านของขมุ ที่สร้างบ้านตามทีลาดภูเขา และมีแหล่งน้ำไหลมาจากห้วย แต่ละหมู่บ้านจะมีบ้านเรือนประมาณ 20 – 80 หลังคาเรือน บ้านนั้นมี ลักษณะที่เป็นได้ถุนสูง ซึ่งความสูงโดยประมาณ 1.5 เมตร และหลังคามุงด้วยใบหวาย แฝก หรือใบก้อ ที่ทำด้วยเสียวซึ่งเป็นการนำไม้ไผ่ชนิดหนึ่งมาสับเป็นฟาก พื้นบ้านปูด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะและบริเวณที่ รอบบ้านนั้นจะนิยมปลูกผัก โดยจะแบ่งเป็นบ้านแบบต่าง ๆ ดังนี้

1) ตูบแตก เป็นบ้านลักษณะทรงเพิงหมาแหงน หรือทรงหลัง ขมูจะสร้างไว้เพื่อเป็นที่อยู่ชั่วคราวก่อนที่จะสร้างบ้าน บ้างก็สร้างไว้เพื่อหลบแดดหลบฝนในช่วงเพาะปลูก ตูบแตกจะไม่มีหอผีเรือน

2) ปะตะ คือ บ้านของจน มักจะสร้างยกพื้นสูงราว 1 เมตร อีกส่วนจะอยู่บนพื้นดิน และการใช้สอยบ้านเรือนจะแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่เป็นดินจะเป็นบริเวณที่ใช้เก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ปังน้ำ ตระกร้า กระบุง และอื่น ๆ โดยห้องผีเรือน จะมีการห้ามไม่ให้คนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในครอบครัวเข้าไปด้วยมีความเชื่อว่าจะเป็นการผิดผีเรือน หากมีการฝ่าฝืนจะต้องฆ่าสัตว์เช่นไก่ อีกส่วนจะยกพื้นขึ้นส่วนนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ห้องรับแขก ห้องกินข้าวและประกอบพิธีทั้งหลาย อีกส่วนหนึ่งจะทำเป็นห้องนอนของสมาชิกในบ้าน ได้แก่ ห้องนอนพ่อแม่ ลูกชายลูกสะใภ้ ห้องลูก

ชาติพันธุ์ หออัตลักษณ์นครน่าน (2563) ได้เก็บข้อมูลลักษณะบ้านเรือนชาวขมุไว้ว่า ตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูง ชอบสร้างบ้านอยู่ตามชายเขา ระดับสูงจากน้ำทะเล ประมาณ 2,500 – 3,000 ฟุต บ้านเรือนจะสร้างด้วยไม้ไผ่ ยกเว้นเสาหรือซื่อรองรับหลังคาใช้ไม้แผ่นประกอบหลังคาใช้ใบจาก ฝายบ้านที่ใช้แฝก ปัจจุบันบ้านที่มีฐานะดีจะเปลี่ยนจากไม้ไผ่เป็นไม้แผ่น ใต้ถุนบ้านจะเป็นที่เก็บฟืนและสัตว์เลี้ยง เช่น ไก่ หมู เป็นต้น บริเวณจันทัน ใช้เป็นที่เก็บของเช่น ตะกร้า อาหารแห้ง กับดักสัตว์ เมล็ดพันธ์พืชและสิ่งมีค่าอื่น ๆ บ้านในระดับความสูงที่ต่ำกว่า 1,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล และที่ตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่จะนิยมพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา นอกจากนี้ยังนิยมตั้งหมู่บ้านที่มีทางเข้าหมู่บ้านหันไปทางทิศตะวันออก ซึ่งขมุถือว่าเป็นความร่มเย็นเป็นสุขมาให้แก่คนในหมู่บ้านลักษณะบ้านขมุเป็นบ้านยกพื้นและพื้นบ้านมี 2 ระดับ บ้านส่วนใหญ่จะมีห้องนอนเดียวซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบบ้านกับลักษณะโครงสร้างของครอบครัว กล่าวคือ ขมุมักจะมีครอบครัวเดียว จึงมิได้มีโครงสร้างบ้านที่สามารถจะแบ่งออกเป็นห้องเล็ก ๆ ได้มากนัก และการที่ที่จะต่อเติมบ้านก็กระทำได้ยาก เนื่องจากเป็นบ้านยกพื้น

(ก)

(ข)

ภาพที่ 1.2 บ้านเรือนชาวขมุ

หมายเหตุ (ก) บ้านเรือนชาวขมุที่ตั้งใกล้ชายเขา

(ข) บ้านเรือนชาวขมุที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูง

ที่มา: รายงานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี (2564, น.166)

ลักษณะการแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุชายและหญิง จะมีลักษณะแตกต่างกันดังนี้

1) เครื่องแต่งกายชายแก่หรือหนุ่มเหมือนกัน คือสวมเสื้อผ้าสีดำแขนสั้นครึ่งป่า ตัวยาว ปิดกัน ผ่าปลายเสื้อเท่ามือ มีกระเป๋าทันหน้าอกทั้งสอง นุ่งกางเกงคล้ายจิ้นแต่เย็บที่กันหย่อนคล้ายถุงเกล้าผมไว้กลางศรีษะคล้ายแขกฮินดูในกรุงเทพฯ มีกำไลเงินที่แขนทั้งสองและที่คอ ถ้าร่ำรวยก็มีหลายห่วง บางคนสวมที่ข้อเท้าทั้งสองข้าง ชอบสักตามเนื้อตัว แขน ขา ถึงศรีษะ เข่า และน่อง ถึงข้อเท้า ไม่มีหมวก ใช้ผ้าแดงผ้าขาวพันรอบศรีษะคล้ายลือหรือเงี้ยว ถ้าใครไม่สักไม่ใช่ผู้ชาย เจาะหูทั้งสองข้าง เสียบดอกไม้แดงกลางหูที่เจาะนั้น

2) เครื่องแต่งกายของหญิงขามุเดิมนั้นมีผ้าเย็บเป็นหมวกสูงขึ้นไปประดับด้วยลูกปัด ลูกเดือย ตอนบนขดทำเป็นวงกลมอีกชั้นหนึ่ง เอาปลายผมแยกเป็นสี่ขมวด ปลายผูกดอกไม้ให้โผล่ขึ้น ปล้องยอดหมวกแล้วปกมาผูกไว้ข้างหน้า ริมชอกหูติดสร้อยลูกกำปัด สร้อยลูกเดือย ลงมา 3-4 เส้น จนถึงหน้าอก ข้างเสื้อสีดำผ่ากลางติดแถบลวดลายกว้าง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2539, น.271)

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

ภาพที่ 1.3 การแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุในอดีต

หมายเหตุ (ก) ชายหญิงชาวขมุ

(ข) หญิงแก่ เด็ก ชายแก่ และหญิงสาวขมุ

(ค) หญิงชาวขมุกับเครื่องแต่งกายแบบเก่า

(ง) หญิงชาวขมุกับกระท่อมพักและยุ้งข้าวของเขา ในเขตไทย

ที่มา: บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2539, น.285-291)

นิพัทธเวช สืบแสง (2525) ได้กล่าวถึงสภาพการประกอบการเกษตรของขมุ มีลักษณะยังชีพ คือ ปลูกพืชเพื่อการบริโภค เช่น ปลูกข้าว และเครื่องปรุงรสอาหารต่าง ๆ เช่น พริก ตะไคร้ มะแขวนหรือมะแขว่น นอกจากนี้มีพืชจำพวกพืชไร่และไม่ยืนต้นบ้าง เช่น ข้าวโพด ถั่วฝักยาว มะม่วง

Schrock (2513) กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจของขมุว่ามีความอิงอยู่กับการเกษตรแบบยังชีพ เสริมด้วยการล่าสัตว์ ด้วยลูกดอก จับสัตว์ขายด้วยกับดักที่เรียกว่าแร้ว ตกปลา จับปลาด้วยมือ โดยการวิดน้ำให้แห้ง หรือใช้ตาข่าย บางครั้งก็วางยา และเก็บของป่า พืชที่ปลูกเป็นอาหารคือข้าวไร่ และปลูกพืชอื่น ๆ เสริม เช่น ข้าวโพด ถั่วฝักยาว สับปะรด ถั่ว พริก ยาสูบ แตงกวามะเขือ บางฤดูปลูกฝ้าย ปอ และฝิ่น รายงานวิจัยบางงานบอกว่าขมุปลูกชา ทั้งชายและใช้บริโภคให้ชาวเผ่าอื่น ๆ และคนไทย ในการเพาะปลูก ใช้วิธีโค่นไม้ และการเผาไร่ก่อให้เกิดไฟไหม้ป่า ขมุใช้ที่ดินประมาณ 2-3 ปี และพัก

ดินไว้ประมาณ 8-10 ปี แล้วย้ายที่ปลูกพืชไปบริเวณที่ใกล้ ๆ และไม่มีการย้ายหมู่บ้านไปเรื่อย ๆ เหมือนมลาปรี ในการทำไร่ ขมุไม่ใช่เทคโนโลยีและแรงงานสัตว์ โดยผู้ชายจะซุดหลุมเล็ก ๆ ผู้หญิง และเด็กเป็นคนหยอดเมล็ดพันธุ์พืชตามลงไป หลังจากนั้นจึงรอเก็บเกี่ยวผลผลิต การเก็บข้าวนั้นจะเก็บในเดือนตุลาคม ถึงแม้ว่าขมุจะรู้วิธีการทำนาแบบหวานในที่ลุ่มจากคนลาว แต่ก็ไม่ประสงค์ที่จะทำตาม จะทำไร่ตามแนวทางแบบของขมุมากกว่า เพราะไม่ต้องใช้แรงงานควายเพื่อคราดไถ และที่อยู่อาศัยไม่มีที่ลุ่มเพียงพอ ขมุนี้ไม่ค่อยมีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เพราะเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2541) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับชนชาติพันธุ์ขมุคือ คำว่า ขมุ แปลว่า คน เป็นคำที่ชาวขมุใช้นั้นไว้ชื่อเพื่อเรียกตนเอง คำว่า ขมุ จึงเป็นชื่อที่ใช้เรียกทั้งเผ่าและภาษา ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดแหล่งใหญ่ของขมุ ชนชาติพันธุ์ขมุในปัจจุบันการกระจายและจำนวนประชากรของชนชาติพันธุ์ขมุ ที่มีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่กว้าง ในบริเวณตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น บริเวณทางเหนือของประเทศไทย บริเวณทางเหนือของประเทศเวียดนาม ภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และทางใต้ของประเทศจีน ซึ่งจำนวนประชากรของชนชาติพันธุ์ขมุทั้งหมดมีไม่น้อยกว่า 600,000 คน ประชากรส่วนใหญ่หรือมากกว่า 500,000 คน อยู่ในส่วนของภาคเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะในเขตของอุดมไซ พงศาตี ซ้ำเหนือ เชียงขวาง หลวงพระบาง บ่อแก้ว หลวงน้ำทา ฯลฯ โดยที่ในประเทศไทยนั้น ชนชาติพันธุ์ขมุเป็นชาวเขากลุ่มเล็ก ๆ พบในภาคเหนือ และมีการกระจัดกระจายอยู่ในจังหวัดในภาคกลาง ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ (เผ่า) ขมุ จำแนกตามพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย

จังหวัด	จำนวน กลุ่มบ้าน	จำนวน หลังคา เรือน	จำนวน ครอบครัว	ประชากร				รวม
				ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	
1.น่าน	23	2,101	2,371	3,481	3,328	939	920	8,668 (66.19%)
2.เชียงราย	9	595	690	1,010	984	386	383	2,763 (21.10%)
3.อุทัยธานี	2	442	442	499	482	214	205	1,400 (10.69%)
4.ลำปาง	1	36	36	53	53	21	17	144 (1.09%)
5.กาญจนบุรี	2	50	51	46	53	6	14	119 (0.90%)
รวมทั้งหมด	37	3224	3,590	5,089	4,900	1,566	1,539	13,094

ที่มา: ทำเนียบชุมชนพื้นที่สูง ครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัดของประเทศ ประจำปี พ.ศ.2559

จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยนั้น ประชาชาติพันธุ์ขมุเป็นชาวเขากลุ่มเล็ก ๆ พบในภาคเหนือ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนจังหวัดเชียงราย และในจังหวัดน่านที่เป็นส่วนที่มีการติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีการกระจายอยู่ทั่วประเทศในภาคกลาง เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอุทัยธานี โดยมีประชากรจำนวนโดยประมาณ 13,000 คน เมื่อกล่าวถึงสังคมในปัจจุบันนั้นได้มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ประเพณีปฏิบัติหรือความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนาและแต่ละชาติพันธุ์นั้นมีอัตลักษณ์ (identity) ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งความหลากหลายนี้ ควรมีการสร้างการส่งเสริมให้มีการยอมรับ เคารพในความต่างและความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันภายในสังคมจนเกิดความสมานฉันท์อย่างแน่นแฟ้นและนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชาติ ตามแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อส่งเสริมให้คนไทยได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แต่ในปัจจุบันด้วยพลวัตของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดกระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) ที่เปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทให้กลายเป็นเมือง และเกิดความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะในการใช้ทรัพยากรที่ดินทำกิน รวมไปถึงสิทธิในการเข้าถึงนโยบายหรือสิทธิในการจัดสรรที่ดินทำกิน อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งทางการจัดสรรทรัพยากรที่ดินทำกิน ทั้งนี้เป็นผลมาจากขาดความรู้ ความเข้าใจในนโยบายของรัฐ เนื่องจากชนชาติพันธุ์ขมุขาดการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับนโยบาย กฎระเบียบในการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ไม่ได้มีการศึกษานโยบายสนับสนุนต่าง ๆ ของรัฐอย่างถ่องแท้ ชนชาติพันธุ์ขมุจึงเกิดความรู้สึกไม่เข้าใจ และสับสน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามกฎระเบียบ หรือนโยบายที่รัฐสร้างขึ้นได้ ซึ่งพื้นที่ที่ทำการวิจัยนั้นจะเป็นพื้นที่ที่พบความขัดแย้งทางการจัดการทรัพยากรที่ดินมากที่สุด คือพื้นที่บริเวณบ้านหินดุ่ม ตำบล บ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งประกอบด้วย 442 หลังคาเรือน และมีประชากรประมาณ 1,400 คน เป็นพื้นที่ที่ชนชาติพันธุ์ขมุได้ทำการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ในครัวเรือนและทำการเกษตรเพื่อดำรงชีพ โดยพื้นที่นั้นได้อยู่ในการกำกับดูแลโดย สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์) และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี

จากความสำคัญและปัญหาที่พบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเรื่องการจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์และการใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบกับจากความเป็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงนั้น ส่งผลต่อชนชาติพันธุ์ขมุทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ในชุมชน และส่งผลต่อไปถึงวัฒนธรรม ความเชื่อ อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตของชนชาติพันธุ์ขมุ เคยดำรงอยู่ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ซึ่งในประเด็นนี้มีผู้ศึกษาน้อยมาก จึงทำให้ประเด็นนี้มีความท้าทายและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้จากการวิจัยครั้งนี้จะได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานสำคัญอันเป็นประโยชน์ในการออกนโยบาย หรือกำหนดสิทธิที่พึงมี หรือควรได้รับจากรัฐในอนาคต เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ของคนชายขอบให้สามารถได้รับสิทธิและความเท่าเทียมขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่น ๆ ในสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง แข็งแรง และยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดการจัดสรรที่ดินทำกินโดยหน่วยงานรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์หมู่บ้านหินต๋ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

2.2 เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดการจัดสรรที่ดินทำกินโดยหน่วยงานรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์หมู่บ้านหินต๋ม อำเภอ บ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมและแนวคิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ สังคมในปัจจุบันนั้นได้มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ประเพณีปฏิบัติหรือความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนาและแต่ละชาติพันธุ์นั้นมีอัตลักษณ์ (identity) ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งความหลากหลายนี้ ควรมีการสร้างการส่งเสริมให้มีการยอมรับ มีความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจซึ่งกันและกัน เคารพในความต่างและความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันภายในสังคมจนเกิดความสมานฉันท์อย่างแน่นแฟ้นและนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชาติ ตามแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อส่งเสริมให้คนในประเทศได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับชนชาติพันธุ์ที่เสียเปรียบทางด้านสิทธิการถือครองที่ดินทำกิน รวมไปถึงการจัดการจัดสรรที่ดินทำกินที่ไม่เพียงพอส่งผลต่อรายได้ของชนชาติพันธุ์ ซึ่งเกิดความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคม ศึกษาปัญหาที่เกิดระหว่างรัฐกับสังคมในชุมชน โดยร่วมกันหาทางแก้ปัญหาโดยการได้รับการสนับสนุนจากรัฐที่ดีขึ้นรวมถึงได้รับการสนับสนุนจากรัฐทางด้านการสนับสนุนในด้านที่ดินทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และได้รับการจัดการทรัพยากรที่ดินทำกินอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมให้ได้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงของราษฎรและในขณะเดียวกันรัฐก็ไม่เสียพื้นที่ป่าโดยการหาข้อยุติอย่างเป็นธรรมและสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชนชาติพันธุ์และรัฐ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาประเทศต่อไป

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตทางด้านพื้นที่ กล่าวคือ หมู่บ้านของชนชาติพันธุ์ขมุ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหินตุ้ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อีหลุบ) หมู่บ้านห้วยหนามตะเข้ (อีหลุบเหนือ)

หมายเหตุ : อำเภอบ้านไร่มีทั้งหมด 136 หมู่บ้าน และเลือกทำวิจัยในบริเวณพื้นที่บ้านหินตุ้ม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดปัญหาระหว่างชนชาติพันธุ์ขมุกับรัฐมากที่สุดจากการได้สำรวจสอบถามจากชนชาติพันธุ์ขมุทั้ง 3 หมู่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินตุ้มเรียบร้อยแล้ว โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกวิจัยเฉพาะหมู่บ้านที่มีชนชาติพันธุ์ขมุซึ่งหมู่บ้านที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาทำการศึกษานั้น เป็นหมู่บ้านชนชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กระเหรี่ยง ลาวครั่ง เป็นต้น

4.2 ขอบเขตด้านระยะเวลาการเก็บข้อมูล ได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาวิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน เมษายน 2566 - สิงหาคม 2566

4.2 ขอบเขตทางด้านผู้ให้ข้อมูลวิจัย พิจารณาจากผู้ที่เป็นผู้ที่มีที่ดินทำกินในบริเวณบ้านหินตุ้ม โดยผู้ที่มีอายุช่วง 20 ปี - 80 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหินตุ้ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อีหลุบ) หมู่บ้านห้วยหนามตะเข้ (อีหลุบเหนือ) โดยเป็นชนชาติพันธุ์ขมุ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ชนชาติพันธุ์ขมุ หมายถึง ชาวขมุที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

5.2 คนชายขอบ หมายถึง คนที่อยู่ห่างไกลจากสังคมเมือง รวมไปถึงผู้ที่ไม่ได้รับการดูแลหรือไม่ได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนหรือให้ความคุ้มครองจากรัฐเท่าที่คนอื่น ๆ ได้รับ ต้องดูแลตนเอง มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่มีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนในเมือง

5.3 อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะในการดำรงชีพ การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

5.4 สิทธิ หมายถึง สิทธิในที่ทำกินสามารถอยู่อาศัย หรือใช้ประโยชน์ได้ โดยการได้รับการอนุญาตจากรัฐ สิทธิในการได้รับการสนับสนุนเงินทุน หรือสินเชื่อต่าง ๆ โดยที่รัฐร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

5.5 ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ การได้รับสิทธิในการครอบครองหรือทำประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเกิดขึ้นจากการอนุญาตให้ครอบครองของรัฐ

5.6 ที่ทำกิน หมายถึง ที่ดินที่เป็นพื้นที่ที่เดิมที่อาศัยอยู่มานานแล้ว หลังจากนั้นจึงประกาศเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ

5.7 ที่ดิน ส.ป.ก. หมายถึง ที่ดินเพื่อการทำเกษตรกรรมเท่านั้น ทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ โดยส่วนมากจะเป็นประเภทที่ดินส่วนมากที่ชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ ตำบลบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีส่วนใหญ่ได้รับสิทธิทำกิน

5.8 ความเท่าเทียม หมายถึง การที่ได้รับโอกาสทุกอย่างที่เหมือนกัน ความเสมอภาค ความเข้าถึงสิทธิในการถือครองที่ทำกิน รวมไปถึงการได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างเท่าเทียมกัน

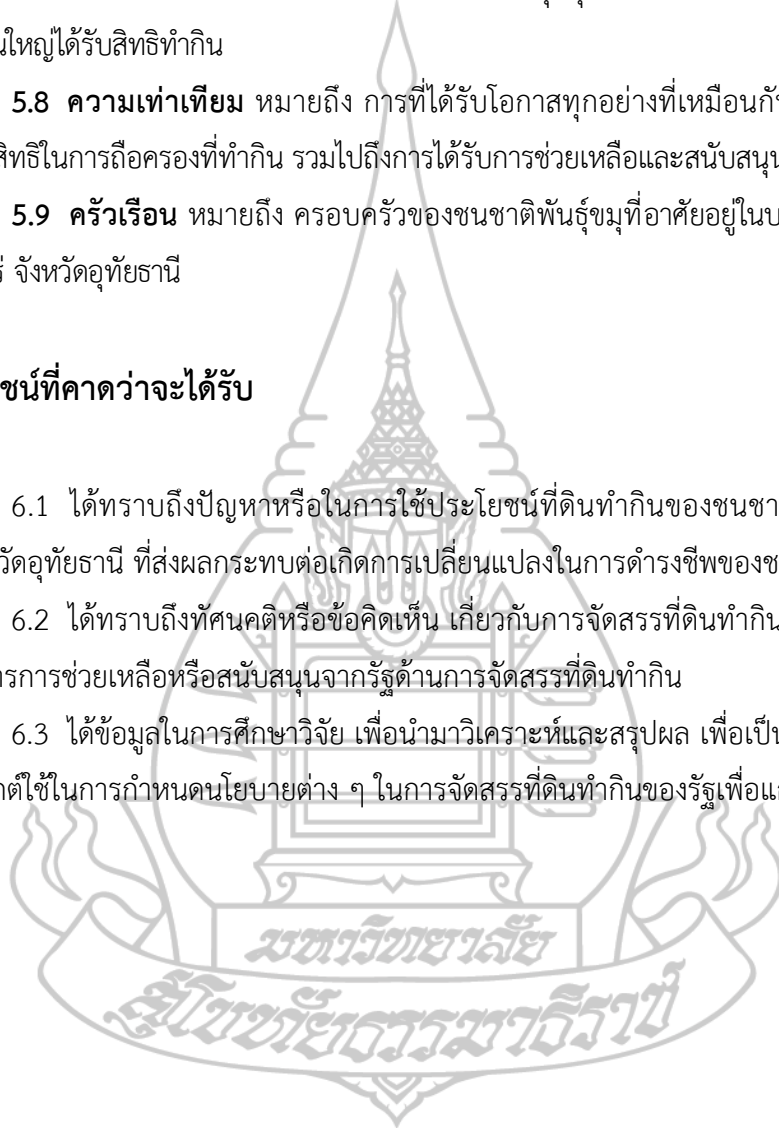
5.9 ครัวเรือน หมายถึง ครอบครัวของชนชาติพันธุ์ขมุที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ทราบถึงปัญหาหรือในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ที่ส่งผลกระทบต่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์ขมุ

6.2 ได้ทราบถึงทัศนคติหรือข้อคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินของรัฐ รวมไปถึงความต้องการการช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากรัฐด้านการจัดสรรที่ดินทำกิน

6.3 ได้ข้อมูลในการศึกษาวิจัย เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในการจัดสรรที่ดินทำกินของรัฐเพื่อแก้ปัญหาในอนาคต

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ชุมชนหินต๋ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
 - 1.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม
 - 1.3 แนวคิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมและแนวคิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ สังคมในปัจจุบันนั้นได้มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ประเพณีปฏิบัติหรือความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนาและแต่ละชาติพันธุ์นั้นมีอัตลักษณ์ (identity) ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งความหลากหลายนี้ ควรมีการสร้างการส่งเสริมให้มีการยอมรับ มีความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจซึ่งกันและกัน เคารพในความต่างและความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันภายในสังคมจนเกิดความสมานฉันท์อย่างแน่นแฟ้นและนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชาติ ตามแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย (พ.ศ. 2566-2570)

จากการศึกษาของ ธงชัย วินิจจะกุล (1994) ได้นำเสนอการนิยามอัตลักษณ์ซึ่งผ่านการสร้างและการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย 2 วิธี ได้แก่

- 1) การนิยามอัตลักษณ์ในทางบวก (positive identification) เป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือเป็นการให้ความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง หรือ คนภายในสังคม โดยเฉพาะปัญญาชน สื่อมวลชน หรือหน่วยงานรัฐ

2) การนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (Negative identification) เป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือการสร้างอัตลักษณ์โดยกลุ่มคน กล่าวได้คือ จากคนภายนอกชุมชนรวมไปถึงที่เป็นศัตรูและพันธมิตร โดยในแง่มนี่เป็นการพิจารณาจากในมุมมองของคนภายนอก อัตลักษณ์ที่ได้มาหรือปรากฏมักจะเป็นด้านลบ และตรงซัย นั้นยังได้กล่าวถึง อัตลักษณ์เชิงบวกและอัตลักษณ์เชิงลบเกี่ยวข้องกับแนวคิดและการปฏิบัติการท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ

อภิญา เพ็ญพสุกุล (2546) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการเมืองอัตลักษณ์และความ เป็นชาติพันธุ์ คือเป็นเรื่องของการจำแนกแยกกลุ่มคนเมื่อมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มสองกลุ่มในตัวเองนั้นก็ไม่ใช่ดัชนีที่กำหนดความเป็นชาติพันธุ์ หากมีกลุ่มคนสองกลุ่มคนสองกลุ่มที่มีภาษา ความเชื่อ และเทคโนโลยีผลิตที่แตกต่าง ซึ่งต่างฝ่ายต่างคิดว่าอีกฝ่ายนั้นแตกต่างจากตน วิธีจำแนกแยกแยะและความสัมพันธ์ที่มาจากวิธีคิดดังกล่าวนั่นเองจึงทำให้เกิดความเป็นชาติพันธุ์ขึ้น ซึ่งหมายถึงแง่มุมหนึ่งของการสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนที่คิดว่ากลุ่มตนแตกต่างจากกลุ่มอื่น มิได้หมายถึงสิ่งที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติในกลุ่ม ซึ่งการนิยามกรอบความเป็นชาติพันธุ์จึงเลี่ยงไม่พ้นจะต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะการนิยามขอบเขตทางชาติพันธุ์ย่อมตามมาด้วยการนิยาม “ความเป็นอื่น” อยู่นอกกรอบนั้น การยอมรับความต่างของกลุ่มกระบวนการเหล่านี้ในการสร้างความเป็นอื่นตลอดจนการใช้สัญลักษณ์เพื่อปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ในกระบวนการปะทะประสานเชิงอำนาจ ซึ่งเราจะพบกระบวนการจำแนกแยกกลุ่มและการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์เช่นกัน คนไทยมี “ภาพต้นแบบ” ของชาวเขาอย่างไร การพูดไม่ชัด ความเงอะงะเขย ๆ และการไม่อาบน้ำดูจะเป็น “แบบฉบับ” ของความเป็นชาวเขาซึ่งเกิดจากการสร้างภาพตัวแทนสิ่งนั้น สิ่งสำคัญคือการสร้างจินตภาพ (Imagination) ที่ไม่จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับความเป็นจริง ดูเหมือนว่าการสร้างภาพ “ความน่าเอ็นดู” ให้กับชาวเขานี้เป็นดังเช่นเหรียญเพียงด้านเดียวที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวเขา แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่าอัตลักษณ์ชาวเขาในสื่อต่าง ๆ จะออกมาในรูปของ “ผู้ค้ายาเสพติด” และ “ตัวการทำลายป่า” ตลอดจนถึงการโยงไปในโครงสร้างในท้องถิ่น ชาวเขาเป็น “แพะ” ที่เหมาะสมเพราะอยู่ในช่วงท้าย ๆ ของกระบวนการดังกล่าวและเป็นห่วงโซ่ที่เปราะบางที่สุด อัตลักษณ์ภาพต้นแบบของ “ผู้ก่อปัญหา” มีผลช่วยปิดบังอำพรางไม่ได้มีการมองเห็นซึ่งปัญหาเชิงโครงสร้าง ซึ่งบริบทเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “ความมั่นคง” ชาวเขาจึงถูกสร้างความเป็นอื่น หรือความต่างเสมอเพราะเป็นผู้สร้างปัญหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงอยู่เสมอ แต่ถ้าหากมาอยู่ในบริบทการท่องเที่ยวแล้ว พวกเขา กลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยไปโดยอัตโนมัติ และกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ “แปลก” มีเสน่ห์ใ้ย่ายวนชวนให้ไปสัมผัส (Exotic) ภาพลักษณ์ “ความบริสุทธิ์ดั้งเดิม” ซึ่งจะขัดแย้งกับภาพชาวเขาที่ค้ายาและทำลายป่า โรลันด์ บาร์ธ (Roland Barthes, 1972, p.142) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากการสร้างภาพหรือ “ภาพแทนความจริง” เกิดจากการที่ดึงบริบทที่เป็นอยู่ออก (Decontextualization) และใส่บริบท

ใหม่หรือความหมายใหม่เข้าไป (Recontextualization) อำนาจรัฐและอำนาจทุนสามารถเคลื่อนย้ายบริบทและการสร้างภาพตัวแทนของชาวเขาได้แตกต่างจากลักษณะจาก “ผู้บ่อนทำลายความมั่นคง” เปลี่ยนเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ความคล่องตัวเลื่อนไหลดังกล่าวแสดงถึงอำนาจในการยึดครองพื้นที่การสร้างความหมาย แต่อำนาจนั้นมี “ช่องโหว่” ซึ่งได้จากการขัดแย้งกันเองในเชิงตรรกะของความหมายในภาพต้นแบบ ชาวเขาถูกทำให้เป็นทั้งคนไทยและไม่เป็นคนไทยไปในขณะเดียวกัน ถูกทำให้มีภาพผู้คุกคามความมั่นคงและเป็นชนเผ่าดั้งเดิมที่มีชีวิตบริสุทธิ์ ใช้ชีวิตเรียบง่ายในขณะเดียวกันด้วย

จากแนวคิดเรื่องการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์ลักษณะของความแตกต่างในแนวคิดที่เกี่ยวกับการเข้าใจในตัวตนว่าชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นเป็นอย่างไร การสืบทอดอัตลักษณ์ และความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ในการทำการเกษตรเพื่อดำรงชีพเปลี่ยนไปเช่นไรในปัจจุบัน โดยจากแนวคิดอัตลักษณ์ ซึ่งมนุษย์เกิดจากวาทกรรมที่หลากหลายชุดที่ขัดแย้งหรือมีความส่งเสริมกัน และใช้แนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์การนิยามอัตลักษณ์ในทางบวก (Positive Identification) และการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (Negative identification) โดยการศึกษาวาทกรรมที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ นั้นกลายเป็น “คนอื่น” โดยอยู่นอกกรอบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยอำนาจรัฐและอำนาจทุนสร้างผลกระทบต่อการเมืองอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ

1.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2554) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนั้น สามารถพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกัน 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) โครงสร้างของรัฐและสังคมเป็นอย่างไร รัฐมีภารกิจหลักและรองด้านใด เหนือด้านใด เวลาใด และได้รับทรัพยากรทั้งด้านวัตถุและกำลังคนไปมากที่สุด
- 2) โครงสร้างของรัฐกับโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ มีความเกี่ยวข้องอย่างไร โครงสร้างใดมีบทบาทหลักและบทบาทในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอื่นมากกว่ากัน
- 3) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงสังคม ถูกผลักดันโดยปัจจัยใด ไม่ว่าจะเป็น “การต่อสู้ทางชนชั้น” หรือพลังการกดดันอื่น ๆ หรือการแทรกแซงของรัฐในมิติด้านสังคม และการโต้กลับของพลังสังคมที่รวมชนชั้นกลุ่มชนอื่น ๆ ที่อาจมีลักษณะผสมทั้งด้านชนชั้น ถิ่นที่อยู่ ศาสนารวมไปถึงอุดมการณ์และความเชื่อ วิถีชีวิต

รูปแบบแห่งความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคม แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

- 1) รัฐล้อมสังคม ซึ่งเป็นอำนาจที่เป็นลักษณะศูนย์กลางเป็นทั้งจุดศูนย์กลางการเมืองและการปกครอง ซึ่งรวมถึงแกนของสังคม หากศูนย์กลางเกิดการล่มสลาย คือจุดล่มสลายของสังคม ซึ่งจะเป็นกรณีที่เราเรียกว่าสุดโห่งของรูปแบบรัฐล้อมสังคม โดยที่มีอำนาจจากรัฐศูนย์กลางจะกำหนดบทบาทของคนทุกประเภทในสังคม เช่น การมีวรรณะ ระบบศักดินา เป็นต้น และรวมไปถึงการ

กำหนดค่าของความตึงาม แต่ไม่ได้หมายความว่ากรณีที่รัฐล้อมสังคมนั้น ส่วนต่าง ๆ ของสังคมจะมีการติดต่อสัมพันธ์กับอำนาจรัฐอย่างเป็นทางการหรือถูกกดดันจากจุดศูนย์กลางอยู่เช่นเดิมตลอด ส่วนที่อยู่ห่างออกไปนั้นอาจจะมีอันตรกิริยา (Interaction) กับอำนาจของรัฐซึ่งน้อยมาก

2) สังคมล้อมรัฐ แม้ว่ารัฐนั้นจะมีกลไกของอำนาจอยู่แต่ไม่ได้เหนือไปกว่าสังคม กล่าวคือ “อำนาจเหนือสังคม” หากอยู่ภายใต้อำนาจของเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม แล้วสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเหตุผลและโครงสร้างที่มีอยู่เดิมให้เปลี่ยนเป็นโครงสร้างที่มีความเอื้ออำนวยต่อเป้าหมายและเน้นตามความต้องการของกลุ่มสังคมได้ ลักษณะดังกล่าว จึงจะสามารถเรียกได้ว่า “สังคมล้อมรัฐ” คือพลังที่มีนอกกลไกอำนาจรัฐนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงภายในสังคม และเกิดพลังผลักดันการเปลี่ยนแปลง โดยมีส่วนหนึ่งที่สามารถเข้าไปยึดกุมอำนาจรัฐโดยมีการรวมกลุ่มในลักษณะพันธมิตรทางสังคม ซึ่งได้แปรเปลี่ยนเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ซึ่งมีเป้าหมาย นโยบายหรือผลประโยชน์ที่ชัดเจนและสร้างองค์กรที่เป็นระบบ มีทรัพยากรที่นำมาใช้เพื่อแสวงหาอิทธิพลทางการเมือง และสามารถสร้างการสื่อสารที่ตีระหว่งกันเองและประชาชน ตัวแบบ “สังคมล้อมรัฐ” นั้นหมายถึงบางกลุ่มที่มีลักษณะกลุ่มยุทธศาสตร์ (Strategic Groups) อาจมีลักษณะเป็นชนชั้นหรือไม่มีชนชั้นก็ได้ เป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มปัญญาชน และนิสิตนักศึกษา กลุ่มยุทธศาสตร์ที่เข้มแข็งที่มีความสามารถล้อมรัฐได้ ซึ่งหมายถึง สามารถที่จะกดดันอำนาจกดดันและการควบคุมของกลไกรัฐได้ จึงสามารถใช้อิทธิพลและอำนาจกำหนดให้กลไกอำนาจรัฐนั้นดำเนินการโดยตอบสนองต่อเป้าหมายอันหลากหลายของกลุ่มยุทธศาสตร์นี้ได้ โดยสรุปนั้น “สังคมล้อมรัฐ” จึงมีลักษณะที่ทำให้รัฐและกลไกของรัฐเป็นกลางหรือกลายเป็นเครื่องมือของสังคมมากกว่าที่รัฐและกลไกของรัฐนั้นจะเป็นฝ่ายที่จะชี้นำ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐและกลไกของรัฐนั้นไร้ซึ่งบทบาท แต่เป็นเพียงการมีบทบาทที่ไม่ใช่บทบาทหลัก และเป็นเพียงบทบาทรองในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม

3) สังคมร่วมรัฐ เป็นการอธิบายสถานการณ์หลังจากที่สังคมนั้นมีการพัฒนาไปในระดับหนึ่งซึ่งกล่าวคือ เมื่อได้มีกลุ่มยุทธศาสตร์เกิดขึ้นภายในสังคมและได้ผ่านในขั้นตอนสังคมล้อมรัฐไปแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นมาคือ พหุประชาธิปไตย (Polyarchy) ที่กลุ่มยุทธศาสตร์มีอำนาจมากกว่ารัฐนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมและสามารถในการเข้าถึงอำนาจในการตัดสินใจในเชิงนโยบาย และนับวันระบอบประชาธิปไตยกลับทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งที่ขาดอำนาจได้ถอยออกจากความเกี่ยวข้องกับอำนาจ และไม่มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างแท้จริง หากแม้เพียงได้มีสิทธิมีเสียงออกไปลงคะแนนเลือกตั้ง และมีเสรีภาพทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ แต่ไม่สามารถมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมได้เลย

จากแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์นโยบายหรือระเบียบที่ใช้ในการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ว่ามีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนชนชาติพันธุ์ ชุมหรือไม่ว่างไร และในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในรูปแบบใด ลักษณะของกลไก

อำนาจระหว่างรัฐกับสังคมว่ามีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตในการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาติพันธุ์ชุมชนหรือประสบปัญหาในการที่ถูกกลไกอำนาจรัฐทำให้เกิดการดำรงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใด และพบปัญหา รวมไปถึงการแนวคิดในการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการของชาติพันธุ์ชุมชนหรือไม่ อย่างไร

1.3 แนวคิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร

มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต, (2560) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงสังคมในสมัยปัจจุบัน ทั้งในสังคมชนบทหรือสังคมเมือง ซึ่งเกิดจากความต้องการที่แตกต่างกัน ความต้องการในประโยชน์หรือทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และการขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่พบในความขัดแย้งในด้านการจัดการทรัพยากรคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐ (Public Conflict) ซึ่งมักเป็นความขัดแย้งในการให้บริการ การปฏิบัติงาน การตัดสินใจ หรือการใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิของประชาชน รวมทั้งการจัดการเพื่อจัดระเบียบในสังคมหรือการจัดการปฏิรูปที่ดิน และการจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐ เป็นต้น และความขัดแย้งนั้นอาจมีการแบ่งแยกประเภทได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับประโยชน์ในการจัดการกับความขัดแย้งในแต่ละประเภท คือ

- 1) เนื้อหาสาระของความขัดแย้ง (substance) เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความต้องการประโยชน์ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล อารมณ์ รวมไปถึงความคิด
- 2) ความสัมพันธ์หรือสถานะของคู่กรณีที่มีความขัดแย้ง (Status) เช่น ความขัดแย้งระหว่างเอกชนหรือประชาชนกับรัฐ
- 3) คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง (Related Person) เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในของบุคคลความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างบุคคลละกลุ่มบุคคล รวมไปถึงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล

การแก้ไขข้อขัดแย้งมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้งว่าเกิดจากสิ่งใด โดยสาเหตุการเกิดความขัดแย้งนั้นอาจจะไม่ใช่สาเหตุเดียว แต่อาจเกิดขึ้นมากกว่าหนึ่งสาเหตุ ซึ่งโดยปกติ ความขัดแย้งนั้นอาจจะเกิดจากปัจจัยความต่างกันของคู่กรณี ไม่ว่าจะเป็นในด้านของผลประโยชน์ ความรู้ ความเข้าใจ เป้าหมาย หรือความรู้สึกนึกคิด นอกจากสาเหตุดังกล่าวแล้วความขัดแย้งยังอาจจะเกิดจากสาเหตุดังนี้

- 1) การสื่อสารที่บกพร่อง โดยธรรมชาติของมนุษย์มักต้องการให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความต้องการของตนเองมากกว่าความต้องการของผู้อื่นเสมอ และชอบพูดมากกว่าฟัง ดังนั้น จึงมีโอกาสที่จะเกิดความเข้าใจในการสื่อสารที่ต่างกัน และเกิดความขัดแย้งทางการสื่อสารที่ไม่ตรงกันได้

2) ความไม่พอใจในการกระทำของผู้อื่น มนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคม มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ย่อมต้องมีเหตุกระทบกระเทือนบุคคลอื่นจากการกระทำหรือการปฏิบัติของตน ซึ่งอาจเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นไม่ว่าทางร่างกายทรัพย์สินก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้

3) การไม่เปิดเผย ในบางกรณีไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ เนื่องจากการไม่กล้าเปิดเผยมักนำไปสู่ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน การรับรู้ที่ผิดจากข้อมูลที่ไม่เพียงพอ ซึ่งนำไปสู่ความความขัดแย้งได้

4) การเปลี่ยนแปลง มนุษย์ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง หากบุคลากรในการปฏิบัติงานในองค์กรปฏิบัติงาน หากผู้ปฏิบัติงานพบว่าการเปลี่ยนแปลงในแต่ละครั้งมักจะเกิดการตั้งคำถามและปฏิเสธหรือต่อต้านอยู่เสมอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละครั้ง ซึ่งหากไม่มีความเข้าใจหรืออธิบายเหตุผล ก็อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงได้เช่นกัน

มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต (2560) ได้เสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งอย่างมีส่วนร่วม (Consensus-Building Conflict Management) กล่าวคือ เป็นกระบวนการซึ่งมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ซึ่งหมายถึงหน่วยงานของรัฐและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง ค้นหาประเด็นที่เป็นสาระของความขัดแย้ง การแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน (collaborative agreement-seeking) กระบวนการแบบการมีส่วนร่วม (Consensus-based process) การสร้าง การมีส่วนร่วม (making consensus-building) การสนับสนุนกระบวนการ ตัดสินใจร่วมกัน (facilitated joint decision) เป็นต้น โดยมีหลักการหรือวิธีการจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กล่าวคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมกระบวนการร่วมกันตัดสินใจยอมรับข้อตกลงโดยไม่ใช้เสียงส่วนใหญ่

2) การมีส่วนร่วมทุกฝ่าย กล่าวคือ ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด มีสิทธิร่วมเจรจา หรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือน้อยสุดคือเห็นชอบกระบวนการนี้

3) การยอมรับสถานะของบุคคลที่เข้าร่วม กล่าวคือ บุคคลที่เข้าร่วมกระบวนการจัดการความขัดแย้งซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลหรือผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลหรือผลประโยชน์นั้น และได้รับการยอมรับในระหว่างกระบวนการจัดการความขัดแย้งนั้นด้วย

4) การช่วยเหลืออำนวยความสะดวก กล่าวคือ บุคคลกลางที่เป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำหน้าที่ดำเนินการควบคุมกระบวนการ รวมทั้งรักษาบรรยากาศการสนทนาเจรจา สื่อสารราบรื่นจนบรรลุข้อตกลงได้

5) ความยืดหยุ่น กล่าวคือ กำหนดประเด็นที่เจรจาที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาสำหรับทุกฝ่าย

6) การควบคุมกระบวนการร่วมกัน ทุกคนมีหน้าที่กำหนดกฎกติกาพื้นฐานที่ใช้ควบคุมกระบวนการให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น

7) การยอมรับที่จะปฏิบัติตาม กล่าวคือ บุคคลที่เข้าร่วมทุกกลุ่มที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ให้การยอมรับในกระบวนการนี้ ยอมรับในข้อตกลงและปฏิบัติตามข้อตกลงที่มีร่วมกัน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ให้ความหมายของความขัดแย้งคือความไม่เห็นด้วยระหว่างบุคคลสองคนขึ้นไป หรือระหว่างกลุ่มของบุคคลที่เกิดจากความจริงคือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องมีการแบ่งปันส่วนทรัพยากรต่าง ๆ หรือกิจกรรมการทำงาน หรือเกิดจากความแตกต่างในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ฐานะ ตำแหน่ง เป้าหมาย คุณค่าและรวมไปถึงการรับรู้

Marx (1982) ได้อธิบายจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งมาจากเศรษฐกิจ ซึ่งความขัดแย้งทางเศรษฐกิจนั้นก็นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและทางการเมือง โดยเกิดจากการที่กลุ่มหนึ่งพยายามสนองผลประโยชน์ของตน ซึ่งอีกกลุ่มหนึ่งนั้นจะเสียผลประโยชน์ ประโยชน์ และเชื่อว่าความขัดแย้งยังเป็นสิ่งที่เป็นสภาพปกติของสังคม เป็นแก่นแท้แก่นกลางของประวัติศาสตร์ และความขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544) กล่าวถึงความขัดแย้งของระบบความรู้ในการจัดการทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในกรณีของประเทศไทยนั้น อาจจำแนกแนวทางในการศึกษาการจัดการทรัพยากรออกได้ 4 แนวทางด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย

1) การศึกษาเชิงอรรถประโยชน์ โดยแนวทางการศึกษานี้มีพื้นฐานความเข้าใจในระบบนิเวศทางธรรมชาติ จากมุมมองวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ โดยแยกเป็นส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ไม่มุ่งเน้นความหมายธรรมชาติทางด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะมีการแยกระบบธรรมชาติออกจากระบบสังคมอย่างเด็ดขาด และมองเห็นว่าธรรมชาติ เป็นทรัพยากรที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ สามารถแสวงหาประโยชน์ควบคุมธรรมชาติได้ด้วยกลไก ซึ่งกลไกดังกล่าว มักหมายถึงกลไกตลาดและกลไกรัฐ มากกว่ากลไกของสังคมย่อย ๆ หรือชุมชนท้องถิ่น ไม่สนใจและยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมย่อย ๆ ที่มีชีวิตติดอยู่กับธรรมชาติ จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นอาจถูกดึงเข้ามามีส่วนร่วมอยู่บ้างแต่ก็แค่เพียงระดับแสดงความคิดเห็นต่อโครงการรัฐและเอกชน ในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์มากกว่าจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

2) การศึกษาแบบนิเวศวัฒนธรรม เป็นระบบความรู้ของชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรในเชิงจิตสำนึก โดยมีพื้นฐานการคิดแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม และไม่เห็นด้วยกับการมองสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่แยกส่วนออกจากระบบสังคมมนุษย์ อย่างเด็ดขาด แต่ยังถือได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในระบบนิเวศหนึ่ง แต่มีฐานะเป็น ระบบความรู้ท้องถิ่น (Indigenous Knowledge System) เพราะสามารถสร้างระบบความคิด ส่งต่อระบบคุณค่าและศีลธรรมผ่านการจัดการองค์กร และการจัดการเชิงระบบที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เชื่อมโยงกับบริบทธรรมชาติในระบบนิเวศ เช่นระบบนิเวศลุ่มน้ำ หรือ ระบบนิเวศ

การเกษตร (Agroecosystem) ด้วยเหตุนี้เอง ระบบการเกษตรด้วยการทำไร่แบบย้ายที่ (Swidden Agriculture หรือ Shifting Cultivation) หรือระบบประมงชายฝั่งแบบพื้นบ้าน ล้วนเป็นระบบความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบเหตุผลอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งมีนัยทั้งในเชิงคุณค่าและวิถีชีวิตควบคู่กันไปอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543ก, น.63)

การมีส่วนร่วมทางของประชาชนนั้นไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นของชุมชนต่อโครงการขนาดใหญ่ของรัฐหรือธุรกิจเอกชนเท่านั้น โดยมีกระบวนการอย่างน้อย 2 ประการคือ ประการแรก คือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น จนสามารถร่วมจัดการทรัพยากรอย่างอิสระภายในระบบนิเวศที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของเขา และประการที่สอง คือการส่งเสริมจิตสำนึกส่วนรวมในรูปของประชาสังคม ในการระดมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง รวมไปถึงการป้องกันผลกระทบที่ตามมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม

3) การศึกษาเชิงสถาบัน โดยนักวิชาการส่วนน้อยต้องการยืนยันความคิดตามแนวทางการศึกษาแบบนิเวศวัฒนธรรม โดยระบบธรรมชาติและระบบของมนุษย์สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ แต่ไม่ใช่เชิงคุณค่า และจิตสำนึกหรือทางวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงสถาบัน ที่ไม่ได้ผูกโยงหรือมีอยู่แล้วในชุมชน ด้วยชุมชนไม่สามารถแยกตัวออกมาเป็นหน่วยอิสระจากส่วนอื่น ๆ ของสังคม เพราะไม่มีความสอดคล้องกับความสัมพันธ์ที่เป็นจริงในสังคม กล่าวคือ ชุมชนท้องถิ่นถือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นสถาบันที่ใหญ่กว่า โดยเฉพาะถ้าเทียบกับการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติและระบบตลาดแบบทุนนิยม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จะมีนัยเสมือนหนึ่งเป็น ทุนทางเศรษฐกิจ ในแง่ที่มีมูลค่าในเชิงอรรถประโยชน์ โดยเฉพาะในระบบตลาดสามารถนำมาและเปลี่ยนซื้อขายกันได้ หากมองในแบบนิเวศวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบป่าชุมชน ระบบไร่แบบย้ายที่ การประมงพื้นบ้าน ล้วนหมายถึง ทุนของชีวิต เป็นระบบคุณค่าและชีวิต เป็นการสร้างหลักประกันให้กับความต่อเนื่องของคุณภาพชีวิตทั้งในปัจจุบันและโอกาสในอนาคต ตลอดจนความยั่งยืนของทรัพยากร หากเป็นแนวทางการศึกษาเชิงสถาบัน จะมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในเบื้องต้นว่าเป็นดัง ทุนทางสังคม ประกอบด้วยกฎเกณฑ์เชิงสถาบันและภูมิปัญญา

จากแนวทางการศึกษาเชิงสถาบัน จะมองว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ประกอบด้วยทุนทั้งสามประเภทซ้อนกันในเชิงของความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ของกันและกันโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับรัฐ เพราะการปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐจะสร้างเงื่อนไขที่มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของการอยู่ร่วมกันของทุนทั้งสามประเภท และปัญหาของการจัดการทรัพยากรและสภาพแวดล้อมนั้นได้กลายเป็นประเด็นการเมืองที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิง

อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในที่สูง มักถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร แต่กลุ่มชนที่มีอำนาจทั้งหลาย กลับแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเต็มที่ ในส่วนของการผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร มักจะถูกเพิกเฉยจากรัฐ

4) การศึกษาเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ เน้นการมองปัญหาทั้งสองด้าน โดยเห็นด้วยทั้งระบบสังคมมนุษย์และระบบนิเวศทางธรรมชาตินั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ และที่ตั้งคำถามเพิ่มเติมอีกด้านหนึ่งว่าสาเหตุใดทำให้สังคมมนุษย์ยังคงทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยทั้งสองแนวคิดเกี่ยวพันเกี่ยวข้องซึ่งเป็นเงื่อนไขของกันและกันซึ่งแนวการศึกษานี้จะวิเคราะห์สาเหตุสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม โยประเทศไทยมีความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร เกิดการกีดกันกลุ่มชนบางกลุ่ม และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนอีกกลุ่ม แสวงหาผลประโยชน์ทรัพยากร นำไปสู่การแย่งชิงทรัพยากร และเบียดชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ออกจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร

การมีส่วนร่วมของประชาชน ควรถือเป็นภาระหน้าที่ของทุก ๆ ส่วนในสังคม โดยตั้งอยู่บนหลักการของการสร้าง ความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองและกฎหมาย เพื่อให้ท้องถิ่นมีอำนาจอย่างชอบธรรมในการจัดการการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งปฏิกิริยาตอบโต้และต่อรองกับพลังอำนาจต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่พยายามสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ในการเข้าถึงทรัพยากร และเปิดพื้นที่ทางสังคมหรือเวทีกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อยู่ชายขอบของสังคมได้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการจัดการทรัพยากร พร้อมทั้งกระบวนการสร้างและนิยามความหมายของสิทธิประเภทใหม่เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ความหมายของสิทธิชุมชนท้องถิ่น หรือสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543ช, น.71)

จากแนวคิดเรื่องความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์สาเหตุของความขัดแย้งในด้านการจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชาติพันธุ์ชุกกับเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐ (Public Conflict) ซึ่งมักเป็นความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน การตัดสินใจ การให้บริการ หรือการใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิหรือความเป็นอยู่ของชนชาติพันธุ์ชุก ว่าเกิดปัญหาความขัดแย้งด้วยเหตุใด ความรุนแรงอยู่ในเกณฑ์ใดและในลักษณะใด และแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดินทำกินในปัจจุบันว่าเป็นในรูปแบบลักษณะใด รวมไปถึงแนวทางแก้ไขและข้อคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากรที่ดินในพื้นที่ที่ทำการวิจัย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อภิชาติ ภัทรธรรม (2554) ได้กล่าวถึง ระบบเศรษฐกิจของชนชาติพันธุ์ขมุ ซึ่งทำไร่บนภูเขา ในลักษณะของไร่หมุนเวียน การทำไร่ลักษณะดังกล่าวคือ ทำการตัดล้มต้นไม้และทำการเผาเพื่อจุดประสงค์ใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูก โดยยึดที่ดังกล่าวเพื่อทำกินหนึ่งถึงสามปี เก็บเกี่ยวผลผลิตเรียบร้อยแล้ว จึงปล่อยให้ป่าเกิดการพักตัวโดยใช้เวลา 1-3 ปี เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ดินนั้นเพิ่มขึ้น แล้วจึงทำการแผ้วถางป่าขึ้นอีก โดยเป็นการทำไร่แบบหมุนเวียนแบบ Long cultivation long fallow โดยการไร่ของชนชาติพันธุ์ขมุนี้สามารถเรียกได้ว่า เป็นการเกษตรแบบยังชีพเป็นส่วนใหญ่

ดร.เสถียร ฉันทะ (2560) ได้กล่าวถึง ในด้านเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากรนั้น ชาวขมุแควนบนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่พุกหวานใต้ ซึ่งมีการบริหารจัดการด้านทรัพยากรที่เพิ่มรายได้ได้หลายทาง โดยมีการจัดการที่ดีทางด้านการใช้ทรัพยากรโดยมีการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรแบบยังชีพได้แก่การทำนาปลูกข้าว เป็นหลักเพื่อใช้บริโภคแล้วจึงแบ่งที่ดินเพื่อใช้ในการปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างเช่น ยางพารา โดยมีการปล่อยเช่าที่ดินให้นักธุรกิจซึ่งเป็นพ่อค้า ปลูกพืชต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่ง

เจษฎา โชติกิจภิวาทย (2542) ได้ทำการศึกษาโดยมีแนวคิดในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งใช้แนวคิดของ Barbier, Redclift, และ Chambers เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย และได้มีการอธิบายการจัดการของมนุษย์ ต่อการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขใน 3 ประเด็น คือ 1) สิทธิและความมั่นคงในการเข้าถึงทรัพยากร และความมั่นคงในสิทธิของที่ดินและการผลิตอาหาร 2) การแก้ไขปัญหาความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และ 3) ความมั่นคงของระบบนิเวศและความหลากหลายชีวภาพที่สามารถก่อให้เกิดการดำรงอยู่ได้ และแนวคิดที่ว่าด้วยที่เกี่ยวกับ ความซับซ้อนของระบบกรรมสิทธิ์เป็นระบบการจัดการทรัพยากรบนเงื่อนไขของการเข้าถึง 3 ลักษณะ คือ ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐ ระบบกรรมสิทธิ์ของทางเอกชน ระบบกรรมสิทธิ์ร่วม และแนวคิดสุดท้ายคือแนวคิดที่ว่าด้วยพลวัตของระบบการจัดการไร่หมุนเวียน ซึ่งหมายความว่า เป็นการจัดการไรที่มีระบบลักษณะการหมุนเวียนและมีพลวัต ซึ่งต้องพร้อมมีความสามารถที่จะปรับตัวกับเงื่อนไขต่าง ๆ

มารี ซากาโมโต (2557) การแต่งกายที่ชนชาติพันธุ์ขมุที่ได้พลวัตการเปลี่ยนแปลงมาจากชาติพันธุ์ไทลื้อด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญลักษณ์จากเงื่อนไขและทางการเมืองการปกครอง ซึ่งเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยชนชาติพันธุ์ขมุนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายตามเงื่อนไข สถานการณ์และเพื่อผลประโยชน์ของตน และเป็นยุทธวิธี เพื่อต้องการพื้นที่ทางสังคมเท่านั้น และซึ่งชนชาติพันธุ์ไทลื้อ

เองก็ไม่ประสงค์ที่จะแต่งกายเหมือนชนชาติพันธุ์ขมุ ที่ชนชาติพันธุ์ไทลื้อมองว่าชนชาติพันธุ์ขมุนั้นมีสถานะทางสังคมที่ต่ำกว่า

ศศิก้า คำก่า (2557) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ม้งและชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหัวโค้ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อเข้าถึงทุนในการดำรงชีพ (livelihood resources) ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการปรับเปลี่ยนทางด้านความเชื่อการนับถือศาสนา โดยชนชาติพันธุ์ม้งนั้นใช้การปรับเปลี่ยนศาสนาเพื่อสร้างแรงผลักดันและต่อรองกับอำนาจรัฐที่เหนือกว่า แต่ชนชาติพันธุ์ขมุที่รวย มีสถานะทางสังคมที่กว้างมักจะส่งลูกบวชเรียนและนับถือศาสนาพุทธ เพื่อได้รับตำแหน่งแห่งที่ของตนเองเพื่อการปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำท้องถิ่น รวมไปถึงบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่น ส่วนชนชาติพันธุ์ขมุที่มีฐานะปานกลาง ก็หันมานับถือพุทธและพึ่งพาพระเจ้า ก็เพราะส่วนหนึ่งเพื่อการเข้าถึงการศึกษา และส่วนชนชาติพันธุ์ขมุที่ยากจน มองการเปลี่ยนศาสนาเพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียน โดยชี้ให้เห็นว่าชนชาติพันธุ์ขมุเข้าถึงพื้นที่ศาสนาโดยวัตถุประสงค์เพื่อการเข้าถึงการศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การจัดสรรที่ดินกับอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ ชุมบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ชุมชน และศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ชุมชน หินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาคนความขอมูลจาก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และกำหนดรูปแบบของการศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ทำการศึกษาใช้วิธีการจัดเก็บกลุ่มตัวอย่างการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์

1.1 สัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ชุมชน ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 3 หมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 12 คน และเพศหญิง 12 คน ที่อาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านหินดุ่ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อิหลุบ) หมู่บ้านห้วยหนามตะเข้ (อิหลุบเหนือ) เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้อาวุโสที่มีที่ดินทำกินในบริเวณห้วยมะกอก หมู่ที่ 3 ในส่วนของที่ดินที่เป็น ส.ป.ก และที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ โดยใช้ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างคือผู้ที่มีอายุช่วง 30 ปี – 40 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหินดุ่ม หมู่บ้านห้วยป่าปก (อิหลุบ) หมู่บ้านห้วยหนามตะเข้(อิหลุบเหนือ) ซึ่งเป็นชนชาติพันธุ์ชุมชนซึ่งมีที่ดินทำกินบริเวณห้วยมะกอกที่มีแปลงที่ดินทำกินทั้งทางเข้าซึ่งเป็นบริเวณแปลงที่ดินของสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานีและบริเวณที่ดินด้านในซึ่งเป็นเขตการดูแลรับผิดชอบของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์)

โดยการเข้าไปทำการเก็บข้อมูลนั้น ต้องเดินทางจากจังหวัดนครสวรรค์โดยขับรถมุ่งสู่ถนนสายเอเชีย สามารถเดินทางจากจังหวัดอุทัยธานี ตามทางหลวงหมายเลข 3011 ถึงอำเภอบ้านไร่ จากนั้นไปตามทางหลวงท้องถิ่นสายบ้านไร่ - บ้านอิหลุบ ระยะทาง 6 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทาง รพช. ผ่านเขารูปช้างสิ้นสุดที่เขาช่องลม รวมระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านไร่

จังหวัดอุทัยธานีประมาณ 15 กิโลเมตร จะถึงพื้นที่ที่เก็บข้อมูลบ้านหินตุ้ม หมู่ 3 อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

เส้นทางที่เข้าไปทำการเก็บข้อมูลนั้นไม่สามารถนำรถที่โหลดตำหรือรถเก๋งนั่ง 4 ประตูหรือรถที่ไม่สามารถขับเคลื่อนระบบ 4 ล้อเข้าไปได้ เนื่องจากถนนหนทางนั้นทุรกันดาร เป็นเส้นทางธรรมชาติที่ชนชาติพันธุ์ขมุได้ทำการฟันถางไว้ และเคลียร์แค่ว่าเพื่อพื่อที่จะสามารถเข้าไปถึงแปลงที่ดินทำกินได้เท่านั้น และเป็นลักษณะดินที่ปนหิน และมีลำห้วยตัดผ่าน บางช่วงมีน้ำขังหรือดินโคลน จึงทำให้เกิดปัญหาการติดหล่มบ่อยครั้ง โดยผู้เก็บข้อมูลนั้น โดยผู้วิจัยนั้นได้ทำการศึกษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชนชาติพันธุ์ขมุ เพราะพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการวิจัยนั้นเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ขมุ ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านภาษา วัฒนธรรม ซึ่งความไว้วางใจนั้นคือสิ่งที่มีความสำคัญ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งเข้าร่วมเหตุการณ์สำคัญ และนำตัวเองเข้าไปอยู่ในบริเวณที่มีความขัดแย้งทางการจัดการทรัพยากรที่ดินทำกิน ซึ่งทำให้คนในชุมชนตั้งที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ได้ให้ความไว้วางใจและเข้าใจตัวนักวิจัยเป็นอย่างดี ทำให้ได้รับการอำนวยความสะดวกในการวิจัยได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งความเป็นจริงพื้นที่ที่ทำการวิจัย ไม่ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก ซึ่งผู้วิจัยได้ขอให้หญิงสาวชนชาติพันธุ์ขมุที่เคยได้พูดคุยกันและมีความไว้วางใจกันซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านในสมัยที่ได้ปฏิบัติงานที่อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พาเข้าไปในพื้นที่ห้วยมะกอก บ้านหินตุ้ม เพื่อสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุที่มีที่ดินทำกินในบริเวณที่ต้องการทำการเก็บข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลนั้นจะใช้การสัมภาษณ์แบบสุ่ม หากเจอชนชาติพันธุ์ขมุที่ขณะที่อยู่ในที่ทำกินแปลงนั้น จึงทำการเข้าสัมภาษณ์ โดยการเดินทางของผู้สัมภาษณ์นั้นได้ใช้รถมอเตอร์ไซด์ 123.94 ซีซี เข้าไปในแปลงด้วยความยากลำบาก และขณะที่ผู้เก็บข้อมูลได้เข้าไปทำการเก็บข้อมูลนั้น เป็นช่วงฤดูร้อน (เมษายน) จึงได้พบกับสถานการณ์ความร้อนจัดและความแห้งแล้งในพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยกลุ่มตัวอย่างนั้นปรากฏตามตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ตารางทำเนียบหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน ชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดอุทัยธานี

ชื่อหมู่บ้าน/ กลุ่มบ้าน	จุดพิกัด	กลุ่มชาติพันธุ์	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนครอบครัว	ประชากร				หมายเหตุ (หมู่บ้านพรบ.)	
					ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง		รวม
ตำบลบ้านไร่										
ม.3 บ้านหินตุ้ม	517628	ขมุ	185	185	225	242	97	103	667	บ้านหินตุ้ม
ม.7 บ้านห้วยป่าปก		ขมุ	257	257	274	240	117	102	733	บ้านห้วยป่าปก

ที่มา : ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัดของประเทศ ประจำปี พ.ศ.2559

ซึ่งการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์นั้นจะเป็นการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุในพื้นที่ห้วยมะกอก บ้านหินตุ้มและบ้านห้วยป่าปกโดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินทำกินในบริเวณดังกล่าว ซึ่งเป็นชนชาติพันธุ์ขมุชายจำนวน 12 คน และชนชาติพันธุ์ขมุหญิงจำนวน 12 คน รวม 24 คน คิดเป็นร้อยละ 1.71 ของชนชาติพันธุ์ขมุในหมู่ 3 บ้านหินตุ้ม และหมู่ 7 บ้านห้วยป่าปก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากชนชาติพันธุ์ขมุในพื้นที่ทำการศึกษายังไม่ได้มีที่ดินทำกินในบริเวณบ้านหินตุ้มห้วยมะกอกทุกครัวเรือน จึงทำการศึกษาในพื้นที่ที่มีชนชาติพันธุ์ขมุที่ทำกินในพื้นที่ดังกล่าวเท่านั้น

1.2 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนี้

- 1.2.1 เจ้าหน้าที่รัฐสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์)
- 1.2.2 เจ้าหน้าที่รัฐสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี
- 1.2.3 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติหรืออนุญาตสิทธิทำกินบนที่ดินในเขตอำเภอบ้านไร่โดยในการศึกษานี้จะทำการเก็บข้อมูลในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรอนุญาตสิทธิทำกินบนที่ดิน ส.ป.ก.และที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

- 2.1.1 ตัวผู้ทำการศึกษาวิจัย ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง

(Qualitative Research)

2.1.2 ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) บุคคลที่เกี่ยวข้องและการได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนและบรรลุตามจุดประสงค์ ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยมีการกำหนดเป็นหัวข้อที่มีลักษณะเป็นหัวข้อหลักและมีการแยกออกเป็นหัวข้อย่อยเพื่อให้ได้รายละเอียดที่ครบถ้วนในเนื้อหาการสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ การสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์ที่เป็นแบบเปิดกว้าง จุดประสงค์เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนหรือแสดงความคิดเห็นเพื่อนำความจริงออกมาจากผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์ให้ได้ความจริงที่มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ และการสร้างความคุ้นเคยในการที่เข้าสัมภาษณ์และจึงปฏิบัติในขั้นตอนของการขออนุญาตทำการบันทึกเสียง อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อใช้ในการเก็บภาพ และวิดีโอ ฯลฯ เพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูลที่จะนำไปสังเคราะห์และสรุปผลต่อไป โดยมีประเด็นในหัวข้อหลัก ๆ ดังนี้

- 1) ด้านการจัดสรรที่ดินทำกินที่ได้รับสิทธิทำกิน ว่าเป็นที่ดินประเภทใด ด้านทัศนคติและความคิดเห็นของชนชาติพันธุ์ขมุ เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินของรัฐ รวมไปถึงความต้องการการสนับสนุนจากรัฐด้านที่ดินทำกินในรูปแบบใด
- 2) ด้านปัญหาที่เกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐ กับ ชนชาติพันธุ์ขมุ ทางด้านการอนุญาตสิทธิที่ดินทำกิน ปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 3) ด้านความมั่นคงในมิติของการดำรงชีพ ที่เกิดจากการจัดสรรที่ดินทำกินซึ่งส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์และการใช้ทรัพยากรที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุอย่างไร
- 4) ความคิดเห็นในด้านวาทกรรมอัตลักษณ์ การใช้ทรัพยากรที่ดิน ความเป็นจริงของชนชาติพันธุ์ขมุและเจ้าหน้าที่รัฐหรือคนทั่วไปมองและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกับชนชาติพันธุ์ขมุในคำพูดวาทกรรมที่กล่าวว่า “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย”

2.2 การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ ใช้ผู้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ 1 ครั้ง จากนั้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบและยืนยันคำตอบของตนเอง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

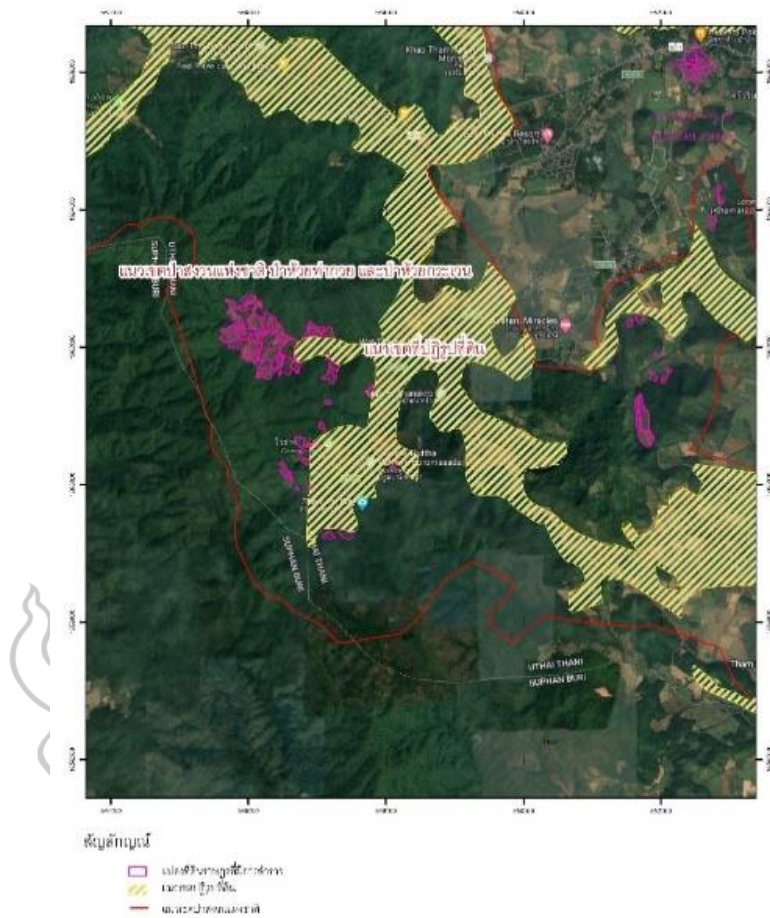
ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทั้งหมดจะนำมารวบรวม และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Data triangulation) เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยการเก็บข้อมูลซ้ำโดยใช้ข้อมูลเดิม แต่ทำการเปลี่ยนเวลาเก็บข้อมูลหรือการเปลี่ยนผู้ให้ข้อมูลให้ได้ชุดข้อมูลที่ตรงกันเกินสามครั้ง หรือได้คำตอบไปในทางเดียวกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เที่ยงตรง สมบูรณ์และถูกต้องตามความจริงให้มากที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยชิ้นนี้เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยผู้วิจัยจะทำการพรรณนาเรื่องราวเกี่ยวกับการเป็นอยู่ของอัตลักษณ์ในการดำรงชีพ การจัดสรรทรัพยากรของชนชาติพันธุ์มุขซึ่งสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นการดำรงชีพภายใต้อำนาจรัฐในการจัดสรรที่ดินทำกิน ว่ามีความต้องการสอดคล้องกับนโยบายหรือระเบียบของรัฐหรือไม่ อย่างไร หรือปัญหาการไม่ได้รับสิทธิในการถือครองที่ดินทำกินอย่างไร และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์มุข ว่ามีมากน้อยเพียงใด มีอุปสรรคในที่ดินที่ได้รับสิทธิถือครองที่ดินทำกินอย่างไร และความต้องการการสนับสนุนจากรัฐในรูปแบบใด รวมไปถึงการศึกษาทางด้านความคิดเห็นในด้านวาทกรรมอัตลักษณ์และการใช้ทรัพยากรที่ดินที่ความเป็นความจริงของชนชาติพันธุ์มุขและเจ้าหน้าที่รัฐหรือคนทั่วไปมองและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกับชนชาติพันธุ์มุขในคำพูดวาทกรรมที่กล่าวว่า “ชาวเขาทำอะไรเลือนลอย” ว่าจริงหรือไม่อย่างไร โดยมีการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า กล่าวคือ การใช้ชุดข้อมูลที่มีการกล่าวถึงในลักษณะที่เกินสามครั้ง โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มชนชาติพันธุ์มุข แต่ต่างในมิติของช่วงเวลา สถานที่และต่างบุคคล โดยมีการให้ผู้ให้ข้อมูลนั้นยืนยันคำตอบว่าถูกต้อง หลังจากได้ทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์มุขแล้ว จึงนำปัญหาหรือข้อค้นพบนั้น สร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อนำไปสัมภาษณ์หน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสรรที่ดินทำกินในบริเวณดังกล่าว ที่กล่าวไปข้างต้น เพื่อวิเคราะห์หาความสอดคล้องของนโยบายหรือระเบียบที่ทางรัฐนั้นได้ดำเนินโครงการเพื่อการจัดการที่ดินทำกินให้ชนชาติพันธุ์ในรูปแบบใด มีความสอดคล้องตรงความต้องการของชนชาติพันธุ์หรือไม่ และพบอุปสรรคในการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับชนชาติพันธุ์อย่างไร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

พื้นที่เก็บข้อมูล คือ พื้นที่บริเวณบ้านหินตุ้ม ตำบล บ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัด อุทัยธานี อยู่ในการกำกับดูแลโดย สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์) และ สำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี

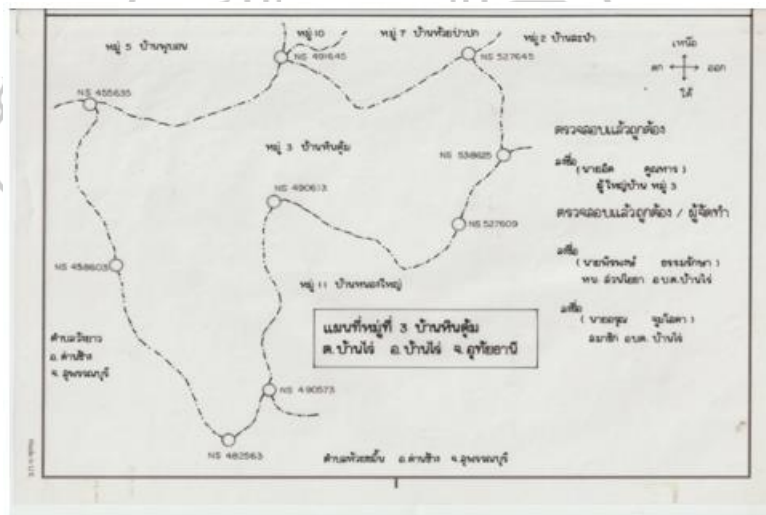

ภาพที่ 4.1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแนวเขตของกรมป่าไม้
ที่มา : สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 (นครสวรรค์) ส่วนจัดการที่ดิน

สัญลักษณ์
 - - - - - เขตดำเนินการปฏิรูปที่ดิน
 □ □ □ □ □ แปลงที่ดิน ส.ป.ก.

ภาพที่ 4.2 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแนวเขตของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี
 ที่มา : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี

ภาพที่ 4.3 แผนที่หมู่บ้านหินดุ่ม ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
 ที่มา: อากาศ คุณหาร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินดุ่ม (2566)

การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการขัรบรถจักรยานยนต์เพื่อสัมภาษณ์ที่แปลงที่ดิน

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

ภาพที่ 4.4 การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form)

หมายเหตุ (ก) ผู้วิจัยในแปลงที่ดินบ้านหินตุ้ม

(ข) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุหญิง

(ค) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุชาย

(ง) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ชายชาวขมุบริเวณกระท่อมที่พักในที่ดินทำกิน

ที่มา: ถ่ายภาพโดย นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2566

1. การวิเคราะห์นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของ ชนชาติพันธุ์หมู่บ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

1.1 การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ

การจัดสรรที่ดินทำกินเป็นภารกิจสำคัญที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 และ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2532 โดยดำเนินการจัดที่ดินทำกินทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชน ให้แก่เกษตรกรได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเพียงพอแก่การครองชีพ การจัดที่ดินทำกินในที่ดินของรัฐเป็นการรับรองสิทธิการถือครองที่ดินของเกษตรกรให้ชอบด้วยกฎหมาย แต่ในสภาพความเป็นจริงการจัดสรรที่ดินโดยรัฐให้แก่ชนชาติพันธุ์ขมุซึ่งถือเป็นคนชายขอบนั้นยังมีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยความคิดเห็นส่วนมากของชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น จะเป็นในลักษณะที่มีที่ดินจำกัด เนื่องจากการควบคุมดูแลโดยรัฐโดยที่ชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ โดยมีชนชาติพันธุ์ขมุที่มีความจำเป็นต้องทำกินในที่ดินทำกินในแปลงดังกล่าวด้วยเหตุผลคือ ได้รับสิทธิในการทำกินเพียงบริเวณนั้นและใกล้ที่พักอาศัย การจัดสรรที่ดินตามนโยบายของรัฐนั้นไม่เพียงพอต่อชนชาติพันธุ์ขมุที่มีทายาทหลายคน โดยส่วนใหญ่ นั้นตามนโยบายหรือการจัดสรรที่ดินทำกินที่ชนชาติพันธุ์ขมุได้รับนั้นอยู่ที่ 10 ไร่โดยประมาณ แต่มีบางครอบครัวได้รับการจัดสรรที่ไม่เท่าเทียมจากการจัดสรรที่ดินของรัฐโดยได้รับการจัดสรรที่ดินประมาณ 6-7 ไร่ จึงทำให้เกิดปัญหาเหลื่อมล้ำในสังคมจากการจัดสรรที่ดินของรัฐโดยที่ชนชาติพันธุ์ขมุได้รับการจัดสรรที่ดินของรัฐมากกว่าผู้อื่น มีเศรษฐกิจในครัวเรือนที่ดีกว่า ซึ่งผู้ทำการศึกษาเองได้เกิดคำถามเกี่ยวกับการได้มาซึ่งการครอบครองที่ดินที่มาน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยใด หรือกล่าวในการได้มาซึ่งที่ดินทำกินในอดีตตามที่ได้ทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุ โดยในอดีตใช้วิธีการจับจองด้วยการฟันไร่ หรือในอดีตนั้นมีการจัดสรรที่ดินโดยการตกลงกันเองในหมู่บ้าน โดยมีให้การสัมภาษณ์ (เป็นชายชาวขมุ) กล่าวว่า “ฟันไร่ธรรมดา กับพ่อแม่ จับจองไปเลยเป็นที่ของเขา ฟันได้แค่ไหน เขาก็ให้แค่นั้น” แสดงให้เห็นว่าในอดีตที่รัฐจะเข้ามาออกนโยบายบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินนั้นเป็นไปได้ว่าการได้มาซึ่งที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นได้มาโดยการฟันไร่บุกเบิกจริง

จากกรณีดังกล่าวทำให้เกิดการทำงานพลัดถิ่น คนในชุมชนต้องออกไปทำงานในเมืองทำจึงเป็นสาเหตุหนึ่งในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชนในปัจจุบัน ทางด้านภาษา การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมของชนชาติพันธุ์ขมุจางหายไปตั้งปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 ซึ่งมีนโยบายของรัฐบาล ในส่วนของราษฎรที่มีที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม ซึ่งทางรัฐก็มีโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินป่าไม้ให้ในแต่ละปี มีแผนการปฏิบัติงานในแต่ละปี ซึ่งขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ทางกรมป่าไม้จะมีการจัดสรรมาเพื่อปฏิบัติงาน แต่พื้นที่ที่ชนชาติพันธุ์ขมุอยู่นั้นต้องเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม ทางรัฐถึงจะจัดสรรที่ดินทำกินให้ชนชาติพันธุ์ขมุได้ และต้องไม่เป็นการบุกรุกพื้นที่ใหม่ซึ่งต้องอยู่มาก่อนปี พ.ศ. 2545 ซึ่งปัจจุบันราษฎรได้รับการสำรวจครบแล้วในอำเภอบ้านไร่ ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการรอในส่วนของการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นการสำรวจโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินป่าไม้ โดยมีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 ซึ่งได้มีการปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบันและมีการสำรวจอย่างต่อเนื่องแต่ละพื้นที่ป่าซึ่งรวมไปถึงกลุ่มของชาติพันธุ์ ขมุ กระเหรี่ยง กูเหม็น ซึ่งมีการสำรวจมาครบถ้วนแล้ว และได้นำข้อมูลไปเข้าโครงการของ คทช. (โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน) ตามนโยบายรัฐบาลซึ่งผ่านขั้นตอนระดับจังหวัดและอยู่ในขั้นตอนที่กรมป่าไม้ต้องออกใบอนุญาตในชนชาติพันธุ์

1.2 ความคิดเห็นของชนชาติพันธุ์ขมุและเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ

ความคิดเห็นของชนชาติพันธุ์ขมุ เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐนั้น พบปัญหาส่วนใหญ่และมีความต้องการการสนับสนุนจากรัฐโดยผู้วิจัยนั้นได้วิเคราะห์ตามข้อค้นพบจริงและอ้างอิงตามบทสัมภาษณ์ที่ได้ทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุ พรรคการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1.2.1 ด้านการจัดสรรทรัพยากรที่ดินทำกิน

ที่ดินที่ได้รับการจัดสรรนั้นมีความเป็นเนินเขาทำการเกษตรได้เพียงช่วงเดียว ซึ่งมีแค่บางครอบครัวเท่านั้นที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินพื้นราบ แต่ก็พบว่าลักษณะดินเป็นก้อนหินส่วนใหญ่ ทำให้ทำการเกษตรได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ในการสัมภาษณ์พบว่าพื้นที่หลังจากการประกาศเขตของหน่วยงานรัฐนั้นที่ดินที่เคยถือครองลดลงโดยประมาณ 10-20 ไร่ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาตรวจที่ดินเพื่อป้องกันการบุกรุกเพิ่มอย่างสม่ำเสมอ มีการจับพิกัด Gps การกำหนดเขตที่ดินจะเป็นไปด้วยการยึดตามเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหลัก และพบอุปสรรคในการทำการเกษตรยังชีพในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐ เช่น การไหลถล่มของหน้าดิน ปัญหาสัตว์ป่าเข้ามาทำลายพืชผลทางการเกษตร เป็นต้น

ในส่วนของการต้องการสนับสนุนจากรัฐด้านที่ดินทำกิน จากการทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุแล้วนั้นพบว่า ชนชาติพันธุ์ขมุต้องการให้รัฐมีการสนับสนุนหรือมีนโยบายการออกเอกสารสิทธิที่ดินทำกินให้ เนื่องจากกลัวความไม่มั่นคงไม่การดำรงชีพ และเป็นขั้นตอนแรกเพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสิทธิในการช่วยเหลือต่าง ๆ สวัสดิการต่าง ๆ จากรัฐ “อยากให้ออกเป็นเอกสารสิทธิให้ เป็น สปก. หรือ สทก.ทำมาหากินสุจริต ถ้ามีใครออกเอกสารสิทธิให้ผมนี้ จะดีใจ เป็นความหวัง

เป็นความมั่นคง” ชายขมุกลุ่มตัวอย่างกล่าว หากมองผ่านแนวคิดการเมืองอัตลักษณ์แล้วนั้น จะเห็นได้ว่าชนชาติพันธุ์ไม่ได้ต้องการที่จะพลัดถิ่นไปทำงานที่อื่น จึงได้มีความคาดหวังในการจัดสรรที่ดินของรัฐที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตและรับรู้ถึงความต้องการและเข้าใจความเป็นชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองที่ด้อยกว่ารัฐและยังต้องการช่วยเหลือและสนับสนุนชนชาติพันธุ์ขมุ ประกอบไปกับความเป็นชนชายขอบที่มีความกลัวอำนาจรัฐจะทำการยึดที่ดินทำกินที่ถือครอง ทำให้ไม่สามารถสื่อสารหรือติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐได้ จากการสัมภาษณ์นั้น ชนชาติพันธุ์ขมุส่วนใหญ่จะถูกเพิกเฉยจากเจ้าหน้าที่รัฐในการขอพื้นที่จัดสรรจากรัฐเพื่อทำกิน ไม่มีการติดต่อกลับว่าการดำเนินการในขั้นตอนของการปฏิบัติงานของรัฐนั้นไปถึงขั้นตอนใด และชนชาติพันธุ์ขมุส่วนใหญ่จะไม่กล้าที่จะสื่อสารและติดต่อกับทางรัฐจึงทำให้เกิดปัญหาในลักษณะที่เกิดความไม่เข้าใจในนโยบายของรัฐในด้านการจัดสรรที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นปัญหาเบื้องต้นที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข แต่จากการวิจัยแล้วพบว่า ชนชาติพันธุ์ขมุและเจ้าหน้าที่รัฐนั้น ไม่มีข้อพิพาทที่รุนแรงต่อกันแต่อย่างใด แต่พบร่องรอยความรุนแรงที่รัฐกระทำต่อชนชาติพันธุ์ขมุด้วยเช่นกัน “ถ้าเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาผมก็ไม่อยู่แล้ว มาก็จะมาเก็บค่าน้ำชาตลอดเพราะผมเลยเขตไปหน่อยเดียว ป่าไม้มาก็จะมาจับอย่างเดียว ไม่มาช่วยอะไรเลย” กลุ่มตัวอย่างชาวขมุชายและหญิงกล่าว จากบทสัมภาษณ์นี้ทำให้เห็นว่าการจัดสรรที่ดินของรัฐมีผลกระทบกับเศรษฐกิจในชุมชนเป็นอย่างมากเพราะมีการเรียกค่าปรับจากเจ้าหน้าที่รัฐทำให้ผู้ที่มีรายได้น้อยอยู่แล้วเกิดการหวาดกลัวในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐจนทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนั้นก็อยู่ในลักษณะรัฐล้อมสังคมโดยรัฐมีอำนาจเหนือสังคมและชุมชนและเป็นลักษณะของ “สัญญาใจ” ที่ตกลงกันไว้ว่าจะไม่มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มเติม หากมีการบุกรุกเพิ่มเติมก็จะมี การจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นักการเมืองท้องถิ่น บางพรรคการเมือง ได้มีความเห็นเกี่ยวกับนโยบายเรื่องที่ดินทำกิน โดยนโยบายคือให้ราษฎรสามารถเข้าถึงการพิสูจน์สิทธิในที่ดินทำกินได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง และอีกหนึ่งประเด็นคือเกี่ยวกับที่ดิน สปก. โดยมีโครงการเปลี่ยนที่ดิน สปก. ให้เป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิหรือมีโฉนด โดยไม่ต้องมีความกังวลว่าหากเปลี่ยนที่ดิน สปก. เป็นที่มีเอกสารสิทธิหรือมีโฉนดแล้วจะเกิดปัญหานายทุน โดยราษฎรที่มีชื่อในที่ดินของ สปก. แล้วนั้นสามารถมาขอขึ้นทะเบียนเป็นโฉนดได้ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ได้ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพ แต่เป็นเพียงนโยบายของพรรค ซึ่งจะต้องผลักดันนโยบายที่พรรคมีแนวคิดในการแก้ปัญหาในเรื่องการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐนั้นได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าสู่ระบบของรัฐโดยตามมติ ครม. 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 มารองรับโดยที่ทางราชการมีมติเดิม (30 มิถุนายน พ.ศ. 2541) และปัจจุบันมีมติ ครม. 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 ก็มารองรับราษฎรเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินป่าไม้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม เป็นสี่สี่คือ

1) สี่ฟ้าอ่อน คือ ราษฎรที่อยู่ในลุ่มน้ำ 3,4,5 ซึ่งอาศัยอยู่มาก่อนปี 2545 ซึ่งจะนำมาจัด คทช. โดยให้ครอบครัวละไม่เกิน 20 ไร่ และต้องอยู่ในลุ่มน้ำ 3,4,5 โดยมีการอนุญาตตามมาตรา 16 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีเงื่อนไขว่า ต้องมีการปลูกป่า 2 ต้น/ไร่

2) สี่ชมพูอ่อน คือ ราษฎรที่อยู่ในลุ่มน้ำ 3,4,5 แต่อยู่ในช่วงปี 2545 – 2557 ได้รับการสำรวจเรียบร้อยแล้วในกลุ่มนี้ และมีมาตรการในการรองรับตามมติ ครม. 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 ราษฎรที่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำสามสีห้าและอยู่หลังปี 2545 ก็ต้องมาขออนุญาตกับกรมป่าไม้ โดยกรมป่าไม้ก็จะอนุญาตตามมาตรา 16 โดยคนที่ขออนุญาตคือองค์การบริหารส่วนตำบลในลักษณะแปลงรวม โดยมีรายชื่อราษฎรระบุภายในนั้น หากชนชาติพันธุ์ขมุอยู่ในกลุ่มดังกล่าว ทางรัฐก็จะมีการช่วยเหลือและสนับสนุนแก้ปัญหาให้โดยมีเงื่อนไขว่าคนในกลุ่มลุ่มน้ำสามสีห้าที่อยู่ตั้งแต่ปี 2545 – 2557 จะต้องปลูกป่า 50 เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ (50ต้น/ไร่โดยเฉลี่ย) และอนุญาตตามมาตรา 16 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หากราษฎรนั้น ปฏิบัติตามกฎหมายเรียบร้อยแล้วจึงถือว่าราษฎรก็จะอยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย หากมาอยู่ในมาตรการตามมติ ครม. 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 ซึ่งราษฎรต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนด

3) สี่น้ำเงินเข้ม คือ คนที่อยู่ในลุ่มน้ำ 1,2 ก่อนปี 2545 และอนุญาตตามมาตรา 19 ให้อยู่ทำกินแต่จะต้องมีการปลูกป่าประมาณ 20 เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ สามารถปลูกกันเขตเป็นไม้ป่าเพิ่มพื้นที่สีเขียว ราษฎรก็สามารถทำกินได้ โดยสมัยก่อนในลุ่มน้ำหนึ่งสองนั้นไม่สามารถอยู่ทำกินได้ต้องมีการอพยพออกจากพื้นที่ สมัยก่อนลุ่มน้ำหนึ่งสองนั้นถือว่าเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ทางรัฐจะไม่ให้อีกรองที่ดินทำกินตามมติ ครม.เดิม แต่ตามมติ ครม.26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 นั้นอนุญาตให้อยู่ถือครองที่ดินทำกินได้ แต่มีเงื่อนไขกับทางรัฐ โดยราษฎรนั้นจะต้องมีการอนุรักษ์ดินและน้ำไม่ให้ใช้สารเคมี ช่วยกันรักษาไม่ให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน

4) สี่ชมพูเข้ม คือ ลุ่มน้ำ 1,2 คนที่อยู่ในลุ่มน้ำ 1,2 หลังปี 2545 – 2557 สามารถอยู่กินได้ซึ่งต่างจากในอดีตซึ่งรัฐไม่สามารถให้อยู่อาศัยทำกินในลุ่มน้ำหนึ่งสองได้ ต้องอพยพลงหากมีพื้นที่ให้ราษฎร การอนุญาตที่ดินทำกินนั้นจะเป็นในลักษณะแปลงรวม โดยมีเงื่อนไขกับรัฐ โดยการต้องปลูกป่าเป็นจำนวน 70 เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ สามารถปลูกไม้พื้นราบได้ เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในพื้นที่ตรงนั้น ซึ่งทางรัฐเองได้มีมาตรการในการแก้ไขปัญหาในกลุ่มชนชาติพันธุ์ขมุ โดยรัฐนั้นได้มีการสำรวจและทำการวางแผนกรอบมาตรการเรียบร้อยแล้ว

สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่รัฐ

สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4

โดยทางสำนักงานปฏิรูปที่ดิน ซึ่งในปัจจุบันได้ดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินไปเรียบร้อยแล้ว เพราะได้มีการประกาศเขตที่ดิน สปก. ในการจัดสรรที่ดินทำกิน หากเป็นที่ดิน

เอกชนนั้นต้องมีการจัดซื้อตามระเบียบขั้นต้นก่อน แล้วจึงจะมีการจัดสรรที่ดินทำกินให้เกษตรกรผู้ไร้ที่ดินทำกิน ที่มาทำการขึ้นทะเบียนกับ สปก. ซึ่งในส่วนของการช่วยเหลือชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น ตามระเบียบทาง สปก. ไม่สามารถจัดสรรที่ดินทำกินให้ได้ เนื่องจาก สปก. มีการจัดสรรให้เฉพาะบุคคลที่ขึ้นทะเบียนที่ไร้ที่ดินทำกิน และประกอบด้วยที่ดินทำกินในปัจจุบันนั้นไม่มีที่ดินที่ว่างเปล่าเหลือให้เพื่อทำการจัดสรรแล้ว จึงไม่สามารถจัดสรรที่ดินทำกินให้ชนชาติพันธุ์ขมุได้ แต่ในแนวทางช่วยเหลือคือให้มาติดต่อประสานงานขึ้นทะเบียนที่ดินทำกินไว้เบื้องต้น และด้วยที่ดินของ สปก. นั้นได้รับมาจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือกรมป่าไม้ในปัจจุบัน เมื่อได้รับมา ทาง สปก.เอง จึงได้ทำการจัดสรรที่ดินทำกินให้ผู้ครอบครองอยู่ก่อนตั้งแต่ดั้งเดิม

สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่รัฐ

สปก.จังหวัดอุทัยธานี

ในมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐ พบว่าลักษณะการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐนั้นพบปัญหาตามดังที่กล่าวมาข้างต้น รวมไปถึงความต้องการการสนับสนุนจากรัฐในด้านการจัดสรรที่ดินทำกินนั้นมีรัฐเป็นศูนย์กลางการดำเนินการต่าง ๆ รวมไปถึงการออกนโยบายก็เป็นไปตามที่รัฐกำหนดตามมติ ครม. 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 จะเห็นได้ว่านโยบายต่าง ๆ นั้นจะเป็นในลักษณะที่รัฐนั้นต้องการเพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้ตามที่กำหนด หากมองกลับกันว่าชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น ได้มีความคิดเห็นอย่างไรที่จะต้องปลูกป่าเพื่อให้ได้มาซึ่งการเข้าถึงสิทธิในการช่วยเหลือจากรัฐ ยิ่งด้วยบางครั้งเรือนั้นมีความจำเป็นต้องปลูกพืชในลักษณะที่เน้นการสร้างรายได้ให้ครอบครัว ซึ่งบางครั้งเรือนั้นรายรับซึ่งหักด้วยรายจ่ายในการทำการเกษตรแล้วนั้นยังเหลือเงินไม่มาก หรือบางครั้งเรือนก็พอแค่อายุได้มีรายรับแบบปีชนปี จึงแสดงให้เห็นว่าไม่ใช่ทุกครัวเรือนที่สามารถจะปลูกพืชที่ไม่สามารถสร้างรายได้ในระยะสั้นในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองได้ ลักษณะที่รัฐนั้นออกนโยบายตามมติ ครม. 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 นั้นจึงทำให้เห็นว่ารัฐนั้นเป็นแกนกลาง เป็นศูนย์กลาง และส่งอำนาจไปสู่สังคมในลักษณะที่สังคมนั้นไม่ได้มีความสำคัญมากกว่ารัฐ หรือกล่าวได้คือชนชาติพันธุ์ขมุอาจนั้นไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกนโยบายที่ตรงตามความต้องการและบริบทของชุมชน

1.2.2 ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ

จากการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุส่วนใหญ่พบว่ายังพบปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งในช่วงฤดูแล้งนั้น ไม่มีแหล่งน้ำไว้ใช้ในการทำการเกษตร แม้มีการสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อช่วยกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำการเกษตรก็ตาม ฝายกั้นน้ำดังกล่าวก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากเกิดการชำรุดและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้วพบว่า ฝายกั้นน้ำดังกล่าวมีเพียงแค่บในการก่อสร้าง ไม่มีงบในการซ่อมบำรุงแต่อย่างใด เมื่อถึงในช่วงฤดูฝนนั้นเกิดน้ำป่าไหลหลาก ทำให้ฝายที่มีขนาดเล็กและไม่มี ความแข็งแรงนั้นพังลง เกิดกลายเป็นทางกั้นน้ำและทำให้น้ำเอ่อท่วมทางเข้าพื้นที่ห้วยมะกอก บ้านหินตุ้ม กลับกลายเป็นการสร้างความลำบากในการ

สัญญาเข้าไปเพื่อทำการเกษตรในที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุ โดยลักษณะของฝายกั้นน้ำที่ไม่สามารถใช้งานได้ดังกล่าว ตามภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 ภาพฝายกั้นน้ำที่มีความชำรุดในพื้นที่ทำกิน หมู่บ้านหินตุ้ม

ที่มา : ถ่ายภาพโดย นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2566

จากการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุในพื้นที่ดังกล่าว พบว่าฝายกั้นน้ำดังกล่าวไม่สามารถใช้งานได้จริง โดยอ้างอิงจากการสัมภาษณ์จากชนชาติพันธุ์ขมุประกอบกับการค้นพบข้อเท็จจริง “น้ำ มันพาไปหมดครับ เพราะมันอยู่ช่วงล่าง ถ้าอยู่ช่วงล่างมันไม่ทางกับกิ่งไม้ข้างบน มันจะพาไปหมด แต่ถ้าอยู่ข้างบนนะมันคือไม่ค่อยมีกิ่งไม้ สามารถกักได้” ชายชนชาติพันธุ์ขมุไม่ประสงค์ออกนามกล่าว แต่ในทางกลับกันในฤดูแล้งนั้น ต้องบรรทุกน้ำจากที่พักอาศัยมาเพื่ออยู่ในไร่ ที่ดินทำกินของตนเอง โดยชายชนชาติพันธุ์ขมุไม่ประสงค์ออกนาม นั้นได้เสนอแนะในการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำว่า “เริ่มจากด้านบนสถานที่ที่ถ้าไม่เป็นไรคนแล้วเป็นหุบ มันต้องกั้นเป็นสระใหญ่สักหน่อยนึง สักไรสองไร่ กั้นเป็นสระจากด้านบนของเขาห้วยมะกอกด้านบน เป็นคล้ายๆสระที่มีความแข็งแรงหน่อยนึง สามารถปล่อยน้ำลงมา ถ้าน้ำมันไม่ขาดสายข้างล่างก็จะได้ตกอบบ้าง” ซึ่งในการวิจัยนั้นก็พบการให้สัมภาษณ์ในลักษณะการเสนอแนะหรือข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้มีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไป “แต่ที่แรกเค้าว่าจะทำอ่างเก็บน้ำข้างบน แต่ที่นี่เขาว่าชาวบ้านเค้ากลัวว่าเขื่อนมันจะพัง เค้าก็เลยไม่ให้ทำ มันก็ลำบากชาวบ้านอีก” หญิงชนชาติพันธุ์ขมุ ไม่ประสงค์ออกนามกล่าว จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น พื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้ชุมชนนั้นไม่สามารถใช้งานได้จริง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ใช้ประโยชน์ที่มีไม่เพียงพอแล้วลดลงไปอีก ทำให้เกิดความขาดแคลนของทรัพยากร ที่สามารถนำไปสร้างรายได้เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนให้ลดน้อยลงไปอีก และยังคงแบกรับภาระในการซ่อมบำรุงต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดสภาพติดขัดทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน จึงเกิดปัญหาการทำงานพลัดถิ่นเพิ่มขึ้น และส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ ความเชื่อ วัฒนธรรมดังที่กล่าวมาข้างต้นของการศึกษา ซึ่งสื่อให้เห็นว่ามีความเห็นที่ขัดแย้งกัน

ไม่มีการประชาคมที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาเพื่อหาข้อยุติและชนชาติพันธุ์ชุมชนนั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการผลักดันแนวคิดหรือนโยบายที่ชุมชนต้องการให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

กรณีปัญหาที่ขาดแคลนน้ำหรือปริมาณน้ำมากเกินไปในฤดูฝน ซึ่งอนุญาตขุดเจาะต่าง ๆ ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากที่ดินทำกินนั้นไม่มีเอกสารสิทธินั้น ทางรัฐเองนั้นแนะนำให้ราษฎรนั้นเข้าร่วมกับทางที่รัฐกำหนด โดยราษฎรนั้นต้องมาแจ้งการสำรวจ และต้องได้รับการอนุญาตจากกรมป่าไม้ ทั้งสี่กลุ่มสี่ดงที่กล่าวมา แล้วจึงจะสามารถขุดเจาะหรือกระทำการใด ๆ ในที่ดินทำกินดังกล่าวได้ สามารถสร้างขุดสระได้ โดยที่ดินไม้ในพื้นที่นั้นสามารถปลูกได้ ตัดได้ และจำหน่ายได้ตามมาตรา 16 หากได้รับการอนุญาตจากกรมป่าไม้เรียบร้อยแล้ว หากต้องการเจาะบ่อบาดาลหรือต้องการขุดสระหรือกระทำเกี่ยวกับทุกอย่างทางด้านสาธารณูปโภค พื้นที่ดังกล่าวต้องได้รับการอนุญาตก่อน กล่าวคือได้รับการอนุญาตตามมาตรา 16 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยราษฎรต้องทำให้ที่ดิน ที่ตนเองถือครองอยู่นั้นถูกต้องตามกฎหมายของรัฐก่อน ถึงจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยการที่รัฐจะยื่นการช่วยเหลือได้นั้น จำเป็นต้องทำให้ที่ดินนั้นมีความถูกต้องตามกฎหมายของรัฐเป็นครั้งแรก รัฐจึงจะสามารถเข้าไปช่วยเหลือได้ เช่น การเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ จากทางรัฐ เช่น โคก หนอง นา โมเดล กรมทรัพยากรน้ำก็อาจจะเข้าไปช่วยในการขุดเจาะบ่อบาดาลให้ กรมพัฒนาฯ ก็มีความประสงค์จะเข้าไปช่วยเหลือในหลาย ๆ อย่าง เหล่ากาชาดก็ประสงค์จะเข้าไปช่วยในการสร้างบ้าน พม.เพื่อความมั่นคง บ้านกาชาด ซึ่งทุกอย่างที่ทุกอย่างก็ต้องตกลงกับทางรัฐว่าทางราษฎรหรือกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ได้เข้ามาแจ้งการสำรวจถือครองและได้รับการอนุญาตหรือไม่ ในปัจจุบันได้มีการติดต่อกับรัฐมาบ้าง และมีการประสานกลับจากทางรัฐไปบ้าง ในปัจจุบันพื้นที่ที่ได้รับการอนุญาตจากรัฐแล้วนั้น “ในส่วนของความต้องการน้ำบาดาลนั้นได้มีหน่วยงานรัฐเข้าไปช่วยขุดเจาะแล้วหลายจุด แต่ต้องเป็นพื้นที่ที่ได้รับการอนุญาตแล้ว โดยทางรัฐได้ช่วยเหลือราษฎรไปหลายครอบครัวแล้ว” เจ้าหน้าที่รัฐ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 4 กล่าว การช่วยเหลือโดยรัฐที่มีต่อกลุ่มชนชาติพันธุ์ชุมชนนั้น ต้องมีการช่วยเหลือโดยรัฐในรูปแบบบูรณาการในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านคุณภาพของดิน ต้องขอความอนุเคราะห์จากสถานีพัฒนาที่ดินให้มีการตรวจสภาพดินว่าเหมาะที่จะทำการเกษตรแบบใด หรือปลูกพืชชนิดใด ส่วนเรื่องน้ำนั้นต้องมีการช่วยเหลือจากกรมชลประทาน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับน้ำ อย่างเช่น กรมทรัพยากรน้ำบาดาล เข้ามาช่วยในการสำรวจแหล่งน้ำ ในการปรับพื้นที่ซึ่งอาจจะอยู่ในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่น “ปัจจุบันการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นได้มีบทบาทเป็นอย่างมาก เพราะจะมีความใกล้ชิดกับเกษตรกรในพื้นที่และสามารถช่วยเหลือได้โดยไม่มีข้อจำกัด เพราะมีในส่วนของงบประมาณที่สามารถบริหารได้ด้วยตนเอง ซึ่งต่างจากทางหน่วยงาน สปก.ที่ขาดแคลนงบประมาณซึ่งทำให้สามารถช่วยเหลือได้แค่ในท้อง สปก.เท่านั้น และช่วยเหลือได้แค่เกษตรกรที่ได้รับอนุญาตเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเท่านั้น” เจ้าหน้าที่รัฐ สปก.จังหวัดอุทัยธานี กล่าว จากบทสัมภาษณ์สื่อให้เห็นถึงการมีข้อจำกัดด้านงบประมาณของรัฐ

จากการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุเกี่ยวกับเรื่องปัญหาในการทำการเกษตรเกี่ยวกับน้ำที่ขาดแคลนในช่วงฤดูแล้งนั้น ได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอยากได้รับสนับสนุนจากรัฐในด้านการต่อระบบปะปามาจากบนเขา และซึ่งบางครัวเรือนนั้นไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำแต่อย่างใดเนื่องจากที่ดินที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐนั้น เป็นที่ดินที่มีบ่อน้ำ หรือสระน้ำแต่ก็ขาดในส่วนของการสนับสนุนจากรัฐในการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในยามหน้าแล้ง และด้วยที่ดินส่วนใหญ่ของชนชาติพันธุ์ขมุที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐนั้นเป็นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิจึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ในพื้นที่ที่ทำเกษตรกรรม เช่น การใช้รถแทรกครเพื่อเข้าทำการขุดบ่อน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไม่สามารถทำได้เนื่องจากเป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ ต้องขออนุญาตจากทางรัฐก่อนเท่านั้น

จากการวิจัยนั้นพบว่า ในความเป็นจริงที่ผู้วิจัยค้นพบนั้น ชนชาติพันธุ์ขมุในพื้นที่ดังกล่าว ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์มานั้นพบเพียงการสร้างฝายชะลอน้ำซึ่งเป็นงบในการก่อสร้างและกำกับดูแลโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่สามารถใช้งานได้ ซึ่งมีเพียงในส่วนของงบสร้างโดยไม่มีงบในการซ่อมบำรุงแต่อย่างใด ไม่มีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนใด ๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่ชนชาติพันธุ์ขมุไม่ได้มีการเข้าร่วมกับทางรัฐเพื่อให้ได้รับสิทธิในการช่วยเหลือตามข้างต้นที่เจ้าหน้าที่รัฐกล่าวมา ในการทำการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามสภาพความเป็นจริงที่พบมา โดยรัฐนั้นก็ยังคงเป็นศูนย์กลางในการออกนโยบาย โดยที่คนในสังคมขมุชนนั้นไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกนโยบายเท่าที่ควรกระจายความช่วยเหลือที่ไม่ทั่วถึง ทำให้เห็นได้ชัดว่าชนชายขอบ หรือชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นยังถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกไปโดยปริยาย หากไม่มีการเข้าร่วมกับทางรัฐอย่างที่รัฐได้วางแนวทางไว้ก็จะถูกกีดกันออกจากการได้รับสิทธิการช่วยเหลือจากรัฐ และด้วยข้อจำกัดทางด้านงบประมาณที่มาจากส่วนกลาง หรืออำนาจจากส่วนกลางทำให้หน่วยงานรัฐบางหน่วยมีข้อจำกัดในการช่วยเหลือและสนับสนุนสังคมหรือชุมชน

2. การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

2.1 วาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” ในมุมมองของรัฐต่อชนชาติพันธุ์ขมุ และมุมมองของชนชาติพันธุ์ขมุ ต่ออัตลักษณ์ และวิถีชีวิตตามสภาพที่เป็นจริง

จากการทำการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุเกี่ยวกับวาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” โดยผู้วิจัยนั้นได้นำบทสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุพบว่าชนชาติพันธุ์ขมุในพื้นที่

บริเวณที่ทำการวิจัยได้ให้ข้อมูลว่า วาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” นี้เป็นความจริง แต่เป็นในช่วงของอดีตเพียงเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันที่ดินก็จะมีผู้ถือครองไปทุกแปลงแล้ว ในปัจจุบันไม่พบการทำไร่เลื่อนลอยในลักษณะดังกล่าว โดยที่ดินที่ชนชาติพันธุ์ขมุถือครองนั้น จะได้ที่ดินมาจากบรรพบุรุษ โดยใช้วิธี “พาทำฟันป่า” และมีการทำไร่เลื่อนลอยจริง โดยถือครองที่ดินโดยใช้ระยะเวลา 1 ปีถึง 2 ปี ก็จะทิ้งที่ดินแปลงเก่า โดยในสมัยบรรพบุรุษของชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นจะถือครองที่ดินทำกินปีเดียว และมีการย้ายที่ดินทำกินแบบปีต่อปี หลังจากที่เกิดวัชพืชหญ้าที่รกนั้นก็ทำการย้ายไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ เนื่องจากในสมัยก่อนนั้น ยังไม่มีสารเคมีเพื่อช่วยกำจัดหญ้า ไม่สามารถจัดการกับวัชพืชได้ และยังมีปัญหาการซื้อขายที่ดินกันเองด้วยการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจทำให้ส่งผลกระทบต่อรายได้

โดยอัตลักษณ์การทำเกษตรแบบไร่หมุนเวียนในมูมของชนชาติพันธุ์ขมุอาจจะมองตามเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่น ที่ชนชาติพันธุ์ขมุมองในลักษณะการนิยามอัตลักษณ์ในทางบวก และการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ ซึ่งเป็นตัวแปรทำให้อัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุเป็นในรูปแบบที่แตกต่างกันไป

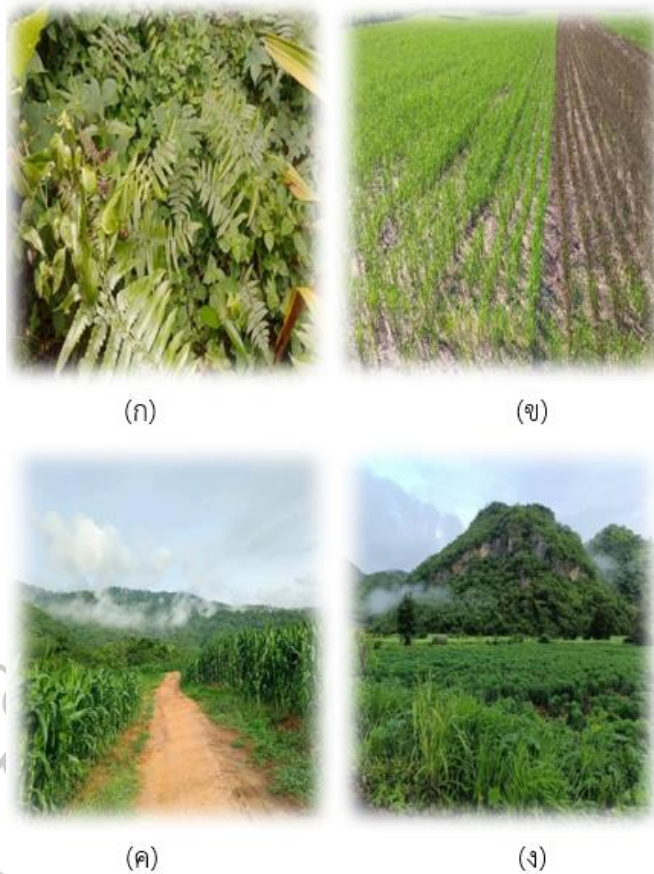
ในปัจจุบันเจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ามาทำการกันแนวเขตให้เพื่อทำกิน โดยการจับ Gps เพื่อตรวจสอบแนวเขต โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐจะเข้ามาตรวจสอบแนวเขตเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ และที่ทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นเป็นที่ดินที่ไม่มีโฉนด หลังจากที่รัฐได้เข้ามาประกาศแนวเขตป่าสงวนแล้ว ทำให้ที่ดินที่ชนชาติพันธุ์ขมุเคยถือครองนั้นลดลงบ้างเล็กน้อย โดยมีการกำหนดเขตที่ดินโดยรัฐ โดยยึดหลักการกันแนวเขตที่ดินโดยรัฐเป็นหลัก ด้วยอัตลักษณ์ที่รัฐมองว่าเป็นชนชาติพันธุ์ ขนชายขอบที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเพราะยังไม่ได้มีการเข้าร่วมตามนโยบายของรัฐ ประกอบการการทำเกษตรที่มีอุปสรรคมากมายและไม่ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในอนาคตรุ่นลูกหลานของชนชาติพันธุ์ขมุ อาจจะไม่มีทายาทรุ่นหลังที่คิดจำทำการเกษตรเพื่อหารายได้หรือเพื่อยังชีพอีกต่อไป “ต่อไปก็ไม่มีใครทำแล้ว พอหมดรุ่นนี้ ก็ไม่มีใครทำแล้ว ปล่อยให้ป่า รุ่นลูกหลาน” ชายชนชาติพันธุ์ขมุกลุ่มตัวอย่าง กล่าว โดยการที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลทั่วไปให้นิยามอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุไปในมุมมองที่ว่า ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย แต่ในทางกลับกันความเป็นจริงแล้ว ชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นได้ทำอะไรในลักษณะ การทำไร่หมุนเวียน การย้ายที่ทำกินนั้นส่วนใหญ่แล้วก็จะกลับมาที่ทำกินเดิม ความเป็นชนชายขอบ ชนชาติพันธุ์ขมุในมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐในบางครั้งก็เกิดความกลัวหรือความกังวลที่ชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นมีต่อเจ้าหน้าที่รัฐ “มีคนตัดไม้ทำไม้แล้วแล้วลากผ่านทางเรา แล้วก็มีคนแจ้งป่าไม้ เค้าจะเข้ามาแล้วเราก็เดือดร้อน เราก็กว้างด้วยใจ แต่เค้าก็ไม่ได้มาจับหรือมาขู่ไม่ได้อะไรแต่กลัวเพราะที่ไม่มีใบเอกสารสิทธิ อยากให้ทำเอกสารสิทธิมีสิทธิทำกินไม่ยากให้ป่าไม้มารบกวาน มีอะไรก็ได้ที่สามารถยืนยันว่าสามารถทำกินตลอดไปตลอดชีวิตได้ และบางทีตอนที่ผีผลผลิตออกมา หนูก็มากวน ลิงก็มากวน หมูป่านะ มันกินเกือบหมดครึ่งแปลงเลยนะ เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้มาจะทำไม มากี่จะจับเราอย่างเดียว” ชนชาติพันธุ์ขมุหญิง กลุ่มตัวอย่างกล่าว สื่อให้เห็นว่ามีร่องรอยของความขัดแย้งของเจ้าหน้าที่รัฐและคนในชุมชน โดยที่เกิดจากการนิยามอัตลักษณ์ในด้านลบต่อกัน

และกัน ซึ่งซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐนั้นมองชนชาติพันธุ์ในภาพที่เป็นตัวการบุกรุกป่า ส่วนชนชาติพันธุ์นิยามอัตลักษณ์ในด้านลบต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ว่าไม่ให้การช่วยเหลือ เฟิกเฉย และยังมาก่อการรบกวนอีกด้วย สิ่งที่เป็นจริงควมมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ขมุคือการทำไร่หมุนเวียน ทำการเกษตร เลี้ยงชีพและสร้างรายได้ แต่ก็พบอุปสรรคในการทำการเกษตรโดยเกิดจากการรบกวนจากสัตว์ป่า ทำลายผลผลิตทางการเกษตรอีกด้วยเช่นกัน

โดยจากการสัมภาษณ์ชนชาติพันธุ์ขมุดังกล่าวเป็นในส่วนมุมมองของชนชาติพันธุ์ขมุ มองตนเองที่มีอัตลักษณ์และวิถีชีวิตตามความจริงในปัจจุบัน และผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐในมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อชนชาติพันธุ์ขมุว่าทกรรมชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย นั้น โดยจากมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐมองชนชาติพันธุ์ ในสมัยก่อนนั้นอาจจะเป็นความจริงแต่ในปัจจุบันนั้น อาจจะไม่พบแล้ว เนื่องจากพื้นที่ที่ดินทำกินนั้นไม่มีสามารถขยับในลักษณะเลื่อนลอยได้ เนื่องจากมีการจำกัดพื้นที่โดยรัฐ และปัจจุบันสามารถตรวจสอบตามภาพถ่ายทางอากาศได้จากแผนที่ทางอากาศ โดยจะปรากฏว่ามีการทำกินในปีใด ไม่ว่าจะก่อนปี 2557 หรือปี 2558 หรือปี 2559 คือสามารถทราบได้ว่าราษฎรนั้นได้ทำกินบนที่ดินในปีใด ซึ่งภาพถ่ายทางอากาศนั้นสามารถย้อนดูเพื่อเปรียบเทียบการแผ้วถางทำกินในอดีตได้ หากมีการบุกรุกเพิ่มในปัจจุบันก็จะถูกจับกุมดำเนินคดีทันที ซึ่งปัจจุบันไม่พบการบุกรุกพื้นที่เพิ่มแต่อย่างใด ในมุมมองของรัฐ หากมีรอยถากถางใหม่ เราก็มองว่าเป็นการบุกรุกใหม่และมีความประสงค์ให้มีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยเหลือทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ขมุ “สปก.เองก็มีความประสงค์ให้มีหน่วยงานรัฐสักหน่วยงานที่สามารถดูแลชนชาติพันธุ์ขมุได้ ก็จะสามารถช่วยเหลือได้ เพื่อให้ชนชาติพันธุ์ขมุนั้นได้ดำรงชีวิตอยู่” เจ้าหน้าที่รัฐ สำนักงานจัดการที่ดินจังหวัดอุทัยธานี กล่าว จากข้อมูลดังที่กล่าวมา จะทำให้เห็นว่าชนชาติพันธุ์นั้นมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ด้อยกว่ารัฐ และเจ้าหน้าที่รัฐนั้นไม่ได้เข้ามาทำการช่วยเหลือแต่อย่างใดอาจจะด้วยขีดความจำกัดด้านงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้หน่วยงานรัฐไม่เพียงพอ และจากบทสัมภาษณ์นั้นแสดงให้เห็นว่า มุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐคือต้องการรักษาภาวะเยียบ ข้อกฎหมายในสังคมและมีความต้องการช่วยเหลือและสนับสนุนชนชาติพันธุ์ขมุแต่ก็มีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่ใช้อำนาจในการจะเข้าจับกุมจึงทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุเกิดความเกรงกลัวและเนื่องจากความเป็นชนชายขอบและไม่ได้เข้าร่วมกับนโยบายของรัฐ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่รัฐนั้นเป็นสถาบันที่ใหญ่และมีอำนาจมากกว่าคนในชุมชน ซึ่งอาจจะส่งผลให้การเกษตรที่ชนชาติพันธุ์ขมุนั้นได้เคยทำเพื่อเลี้ยงชีพหรือหารายได้จุนเจือในครอบครัวนั้น ได้รับผลกระทบต่ออัตลักษณ์การดำรงชีพและทัศนคติของชนชาติพันธุ์ขมุที่เปลี่ยนไปตามสิ่งประกอบสร้างหลาย ๆ สิ่งทีผลักดันให้อัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุเปลี่ยนแปลงไปโดยปริยาย “เต็กรุ่นนี้มันไม่เอาด้วย มันเข้าแต่ในเมือง ไม่อยากทำอะไรทำนา น่าจะหมดรุ่นผม คุณๆแล้ว รุ่นลูกคงไม่มีแล้ว รุ่นลูกรุ่นหลานคงปล่อยเป็นป่าเป็นเขาไป มันคงไม่ทำแล้ว” ชนชาติพันธุ์ขมุชาย ไม่ประสงค์ออกนามกล่าว จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวจึงทำให้เห็นผลกระทบจากการจัดสรรที่ดินของรัฐที่ไม่เพียงพอ

ต่อการดำรงชีพและเกิดการขัดแย้งทางการจัดการทรัพยากรจนนำไปสู่ปัญหาการทำงานพลัดถิ่นของ
ชนชาติพันธุ์ขมุสุดท้ายจึงส่งผลต่ออัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการถูกกลืนกินจากสังคมเมือง

โดยการทำไร่หมุนเวียนดังกล่าวปัจจุบันไม่พบการทำไร่ในลักษณะดังกล่าวแต่อย่าง
ใด ด้วยอำนาจและนโยบายรัฐได้สร้างข้อจำกัดในการทำไร่ในลักษณะดังกล่าวปัจจุบันชนชาติพันธุ์ขมุ
ยังมีการทำไร่โดยการยังชีพและสร้างรายได้ให้ครอบครัวโดยการปลูกพืชที่ให้มูลค่าตอบแทนในระยะ
สั้น เช่น ผักกูด ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพด เป็นต้น ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 การทำไร่โดยการยังชีพและสร้างรายได้ให้ครอบครัวโดยการปลูกพืชที่ให้มูลค่าตอบแทนใน
ระยะสั้นของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

- หมายเหตุ (ก) ไร่ผักกูดของชาวขมุ
(ข) ไร่ข้าวของชาวขมุ
(ค) ไร่อ้อยของชาวขมุ
(ง) ไร่มันสำปะหลังของชาวขมุ

ที่มา: ถ่ายภาพโดย นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2566

ภาพนี้แสดงให้เห็นถึงการทำไร่ของชาติพันธุ์ขมุที่เคยมีในอดีตจนถึงปัจจุบันเพียงแต่ปัจจุบันมีการทำไร่เป็นส่วนน้อยเพื่อให้เห็นถึงการดำรงชีพในชุมชนเพียงเท่านั้น เนื่องจากชนชาติพันธุ์ขมุที่เป็นคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไปทำงานในพื้นที่ห่างไกลเพื่อดำรงชีพ

2.2 การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุในยุคปัจจุบัน

พบการเปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อ พฤติกรรม วัฒนธรรม และสิ่งที่เคยเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์ขมุในบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ไม่ว่าจะเป็นการมีความนิยมในด้านคนขมุที่มีพินดำนั้นคือสวยงามเนื่องจากการของเสพติดชอบเคี้ยวหมาก การดำข้าวดำเวลาเข้ามีตตอนตีนยกฟ้ายก หรือตอนจวนสางที่เคยเป็นหน้าที่ของขมุหญิงโดยเฉพาะ อุปกรณ์ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ครกกระเดื่องที่เคยใช้ตำข้าว แวก ที่มีลักษณะคล้ายจอบเล็ก ๆ ที่เคยใช้ในการถางป่าฟันไร่ ในปัจจุบันที่ทำการวิจัยผู้วิจัยไม่สามารถพบเห็นอัตลักษณ์นี้ได้ในบ้านหินดุ่ม เป็นเพียงคำกล่าวเล่าขานของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านในชุมชนเท่านั้น และด้วยการถูกกลืนจากสังคมเมืองลักษณะการแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันเป็นการแต่งกายแบบชนชาติพันธุ์ขมุเพียงแค่ว่าเป็นการผสมผสานกับเสื้อผ้าปกติเท่านั้น หากมีการสวมใส่หรือแต่งกายแบบชาติพันธุ์ก็แต่งกายแค่เพียงเฉพาะการร่วมกิจกรรมหรืองานสำคัญนั้น ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 การแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีในปัจจุบัน

หมายเหตุ (ก) หญิงชาวขมุ

(ข) เด็กชาวขมุ

(ค) หญิงชายชาวขมุกับการแต่งการร่วมงานต่าง ๆ ในชุมชน

ที่มา: อวากาศ คุณหาร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินดุ่ม (2566)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่นั้น จากการวิจัยผู้วิจัยได้พบพิธีกรรมการเช่นผี ซึ่งเป็นความเชื่อในการขจัดความชั่วร้าย และเป็นการ “เ็นขวัญ” ให้แก่ผู้เจ็บป่วย โดยชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มนั้น จะมีพิธีกรรมปิดบ้านเลี้ยงผี เช่นผี คือการคงอัตลักษณ์เดิม พิธีกรรมคือ การขอโทษขอโพยการถูกรื้อถอน หากเจ้าของเรือนทำไม่ถูกใจ มีดอกไม้ เทียน ไก่ต้ม หมูต้ม ไช้ต้มสองฟอง เหล้าหนึ่งขวด พิธีดำเนินโดยมีผู้นำชนเผ่าหรืออาจารย์ หากมีการเจ็บป่วยจะมีการมัดมือและส่งเคราะห์ และจะแบ่งอาหารดังกล่าวไปวางไว้ยังทางสี่แยก โดยการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองและการเมืองนั้นทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มนั้น ได้รับอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในการแต่งกายในพิธีกรรมดังกล่าวเช่นกัน ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 พิธีกรรมการเช่นผีของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ในปัจจุบัน
 หมายเหตุ (ก) ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มช่วยกันจัดเตรียมงานเช่นผี
 (ข) พิธีกรรมกล่าวการเช่นผี
 (ค) พิธีการมัดมือของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม
 (ง) พิธีกรรมเช่นผีของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม

ที่มา: ถ่ายภาพโดย นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา เมื่อวันที่ เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566

การวิจัยการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นสิ่งเดียวที่พบการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุด คือในมิติด้านที่อยู่อาศัยของชนชาติพันธุ์ขมุ บ้านหินดุ่ม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลทางด้านที่อยู่อาศัยแต่ก็พบว่าลักษณะของที่อยู่อาศัยของขมุในสมัยใหม่นั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ด้านที่อยู่อาศัยในรูปแบบของบ้าน โดยลักษณะดั้งเดิมคือ ใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยใบหวายแฝก หรือใบก้อ ที่ทำด้วยเฮียะซึ่งเป็นการนำไม้ไผ่ชนิดหนึ่งมาสับเป็นฟาก พื้นบ้านปูด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูง ชอบสร้างบ้านอยู่ตามชายเขาหรือมีแหล่งน้ำไหลผ่านนั้นเป็นความจริง และนิยมตั้งหมู่บ้านหันไปทางทิศตะวันออก ซึ่งมีความเชื่อว่าจะนำความสุขร่มเย็นมาให้คนในหมู่บ้าน ซึ่งลักษณะบ้านขมุนั้นจะเป็นบ้านยกพื้น 2 ระดับ แต่การสร้างบ้านในรูปแบบอัตลักษณ์เดิมของขมุสมัยก่อนนั้น แบบตูปแคบ ที่ไม่มีหอผีเรือน และแบบ ปะตะ ที่แบ่งห้องกินข้าวกับห้องพิธีมีหอผีเรือน ไม่พบบ้านทั้งสองลักษณะดังกล่าวแต่อย่างใด ดังภาพที่ 4.9

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

- ภาพที่ 4.9 บ้านเรือนชาวขมุบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
- หมายเหตุ (ก) ป้ายพื้นที่ตั้งหมู่บ้านชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม
 (ข) ธารน้ำไหลผ่านหมู่บ้านชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม
 (ค) บ้านเรือนขมุบ้านหินดุ่มในปัจจุบัน 1
 (ง) บ้านเรือนขมุบ้านหินดุ่มในปัจจุบัน 2

ที่มา: ถ่ายภาพโดย นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2566

ในส่วนของความเชื่อการเซ่นไหว้ผีนั้นยังคงเป็นพิธีกรรมความเชื่อที่ยังคงอยู่ ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่เข้ายวนใจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นี่คือการนิยามอัตลักษณ์ในทางบวกภาพลักษณ์ ซึ่งเป็นความบริสุทธิ์ดั้งเดิม” ซึ่งจะขัดแย้งกับภาพชาวเขาที่ค้ายาและทำลายป่า หรือทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งให้เห็นว่ากระบวนการสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากการสร้างภาพหรือการเปลี่ยนภาพอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ขมุโดยการรักษาพยาบาลด้วยความเชื่อนั้นก็ยังคงอยู่ แต่การรักษาพยาบาลปัจจุบันมีการสาธารณสุขที่เข้าถึง ชนชาติพันธุ์ขมุ สามารถได้รับการสาธารณสุขที่ทั่วถึง ไม่พบปัญหาในการไม่ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลแต่อย่างใด

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า วาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” เป็นวาทกรรมที่เป็นจริงแต่เพียงในอดีตเท่านั้น ในปัจจุบันที่ดินมีผู้ถือครองไปทุกแปลงแล้ว ไม่พบการทำไร่เลื่อนลอยในลักษณะดังกล่าวและไม่พบข้อพิพาทที่รุนแรงกับรัฐแต่อย่างใด โดยที่ดินที่ชนชาติพันธุ์ขมุถือครองนั้น จะได้ที่ดินมาจากบรรพบุรุษโดยใช้วิธี “พาทำฟันป่า” และมีการทำไร่เลื่อนลอยจริง จะเห็นได้ว่าการปรับตัวตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้รัฐเป็นศูนย์กลางอำนาจชนชาติพันธุ์ขมุได้สูญเสียทั้งอำนาจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง การออกนโยบายที่ตรงกับความต้องการของชนชาติพันธุ์ รวมไปถึงสิทธิต่าง ๆ ของชนชาติพันธุ์ขมุในชุมชน พลวัตรของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกภิวัตน์ชาติพันธุ์ขมุได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา ซึ่งในปัจจุบันภาษาชาติพันธุ์ไม่ใช่สิ่งที่มีความจำเป็นในการสื่อสารกับคนภายนอกจึงอาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อาจจะเกิดการเสื่อมสลาย ซึ่งดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาสื่อถึงความไร้อำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ และในแต่ละประเด็นที่ผู้วิจัยได้ค้นพบมานั้นมีความเชื่อมโยงไปถึงการดำเนินการนโยบายหรือมติของรัฐ ซึ่งนอกจากส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์แล้วยังเกิดความไม่มั่นคงในการดำรงชีพเกิดภาวะความยากจนและเกิดความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะชนชายขอบหรือชนชาติพันธุ์ที่ด้อยโอกาสกว่าคนทั่วไป และกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้นเนื่องจากประเทศไทยเกิดวิกฤตด้านทรัพยากร ปัญหาด้านที่ดินทำกิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการแย่งชิงทรัพยากร ชนชาติพันธุ์บางกลุ่มได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินที่น้อยกว่า 10 ไร่หรืออาจจะไร้ที่ดินทำกินเลยก็อาจจะมี เนื่องด้วยจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการป่าไม้ที่รวมอำนาจ นโยบายที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ และทำการครอบงำชุมชน ล้อมสังคมและเกิดการเสื่อมถอยของอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชนชาติพันธุ์ ระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินที่ยุงยากและซับซ้อน และการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์
ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำ
กินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ และศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือ
นโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติ
พันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งจะก่อให้เกิดสิทธิของชนชาติพันธุ์ขมุหรือชนชาย
ขอบ ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชนชาติพันธุ์ โดยสร้างการมีส่วนร่วม
ทางการเมือง หรือการออกนโยบายเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินในปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการ
เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิง
คุณภาพเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบสุ่ม หากเจอชนชาติพันธุ์ขมุที่อยู่
ในที่ทำกินในแปลงที่ดินบริเวณที่ทำการวิจัย จึงทำการเข้าสัมภาษณ์ โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบมี
โครงสร้าง (Structured Interview Form) กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง
ครบถ้วนและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทสัมภาษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ นักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ
สื่อโซเชียลมีเดียออนไลน์ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ
ข้อเสนอแนะดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติ
พันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.1 วิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมใน บริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษาระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมใน
บริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ระบบหรือนโยบายการ
จัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัด
อุทัยธานี เนื่องจากชนชาติขมุส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังทำได้ไม่

เพียงพอต่อการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์ขมุ ไม่มีเงื่อนไขกฎเกณฑ์ที่แน่นอน การได้มาซึ่งที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุไม่ได้มาโดยการปันไร่ แฝวถางบุกเบิกตั้งแต่ในอดีต บางพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรก็ไม่สามารถนำมาทำการเกษตรได้เนื่องจากสภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวย การให้ความรู้และการสื่อสารของทางรัฐในการสร้างความเข้าใจในนโยบายต่าง ๆ ยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านการทำไร่นาสวนผสมควบคู่ไปกับการปลูกป่าของรัฐซึ่งรัฐนั้นมีนโยบายให้ปลูกป่าในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร โดยที่ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ่มนั้น ต้องการเพาะปลูกพืชที่ใช้ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวที่สั้นเพื่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน อีกทั้งการจัดสรรที่ดินทำกินนั้นมีรัฐเป็นศูนย์กลางการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งสิทธิการเข้าอยู่ทำกินตามลุ่มน้ำแบบต่าง ๆ ล้วนมีการปลูกป่าในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐทุกกรณี รวมไปถึงการออกนโยบายก็เป็นไปตามที่รัฐกำหนด ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานและนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เกิดความขัดแย้งทางด้านการจัดการทรัพยากร และด้วยความเป็นชนชายขอบยิ่งกดทับให้ชนชาติพันธุ์ขมุขาดการสื่อสารที่ดีกับรัฐ เนื่องจากความกลัวในอำนาจรัฐที่สามารถยึดที่ดินทำกินที่ถือครองได้ทุกเมื่อเนื่องจากที่ดินที่ได้ถือครองเป็นเพียงที่ดิน สปก. ชนชาติพันธุ์ขมุส่วนใหญ่จะรู้สึกไม่มั่นคง และเรียกร้องให้มีการออกเอกสารสิทธิหรือโฉนดที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ เช่น การจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐ ซึ่งยังทำได้ไม่ดีพอ แม้จะมีฝายชะลอน้ำที่ได้รับงบประมาณจากรัฐ แต่ฝายนั้นก็เกิดการชำรุด ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากไม่มีงบในการซ่อมบำรุง ส่งผลให้ในช่วงฤดูแล้ง ไม่มีแหล่งน้ำไว้ใช้ในการทำเกษตร และเมื่อถึงในช่วงฤดูฝนก็ทำให้น้ำเอ่อท่วมทางเข้าพื้นที่ห้วยมะกอกบ้านหินตุ่ม กลับกลายเป็นการสร้างความปลอดภัยในการสัญจรเข้าไปเพื่อทำการเกษตรในที่ดินทำกิน รวมไปถึงรัฐยังไม่ได้มีการให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาสัตว์ป่าเข้ามาทำลาย กัดกินผลผลิตทางการเกษตร การรบกวนจากสัตว์ป่า ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุต้องจัดการกับปัญหาด้วยตัวเอง ขาดการร่วมมือแบบบูรณาการจากรัฐหลายหน่วยงานในการช่วยเหลือ จะเห็นได้ว่าการออกนโยบายจากส่วนกลางที่สังคมหรือชุมชนนั้นไม่เข้าร่วม รัฐก็จะไม่ทราบถึงปัญหา ซึ่งทำให้ทางรัฐไม่สามารถเข้าไปแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนใด ๆ ได้เลย ซึ่งให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำและการเข้าไม่ถึงสิทธิที่รัฐพึงมีให้คนในชุมชนอย่างเสมอภาค

1.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ่ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า วาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” เป็นวาทกรรมที่เป็นจริงแต่เพียงในอดีต

เท่านั้น ในปัจจุบันที่ดินมีผู้ถือครองไปทุกแปลงแล้ว ไม่พบการทำไร่เลื่อนลอยในลักษณะดังกล่าวและไม่พบข้อพิพาทที่รุนแรงกับรัฐแต่อย่างใด โดยที่ดินที่ชนชาติพันธุ์ขมุถือครองนั้น จะได้ที่ดินมาจากบรรพบุรุษ โดยใช้วิธี “พาทำฟันป่า” และมีการทำไร่เลื่อนลอยจริง จะเห็นได้ว่าการปรับตัวตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้รัฐเป็นศูนย์กลางอำนาจชนชาติพันธุ์ขมุได้สูญเสียทั้งอำนาจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง การออกนโยบายที่ตรงกับความต้องการของชนชาติพันธุ์ รวมไปถึงสิทธิต่าง ๆ ของชนชาติพันธุ์ขมุในชุมชน พลวัตของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ชาติพันธุ์ขมุได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา ซึ่งในปัจจุบันภาษาชาติพันธุ์ไม่ใช่สิ่งที่มีความจำเป็นในการสื่อสารกับคนภายนอก จึงอาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อาจเกิดการเสื่อมสลาย แต่ตามที่ได้ทำการศึกษาที่พบการรื้อฟื้นอัตลักษณ์เพื่อเป็นการต่อสู้อัตลักษณ์เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับชนชาติพันธุ์ขมุ ไม่ว่าจะเป็นเป็นการสืบทอดพิธีปิดบ้านเลี้ยงผี โดย 1 ปีจะมีการจัดขึ้น 2 ครั้ง เดือน 6 หรือพฤษภาคม และปลายปี เดือนธันวาคม หรือต้นเดือนมกราคม รมรงค์การสอนภาษาขมุ และให้แต่งกายขมุในพิธีปิดบ้านเลี้ยงผี เป็นต้น ซึ่งดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาสื่อถึงความไร้อำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ และในแต่ละประเด็นที่ผู้วิจัยได้ค้นพบมานั้นมีความเชื่อมโยงไปถึงการดำเนินกรนโยบายหรือมติของรัฐ ซึ่งนอกจากส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์แล้ว ยังเกิดความไม่มั่นคงในการดำรงชีพเกิดภาวะความยากจนและเกิดความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะชนชายขอบหรือชนชาติพันธุ์ที่ด้อยโอกาสกว่าคนทั่วไป และกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น เนื่องจากประเทศไทยเกิดวิกฤตด้านทรัพยากร ปัญหาด้านที่ดินทำกิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการแย่งชิงทรัพยากร เนื่องด้วยจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการป่าไม้ที่รวมอำนาจ นโยบายที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ และทำการครอบงำชุมชน ล้อมสังคมและทำลายอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชนชาติพันธุ์ ระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินที่ยุ้งยากและซับซ้อน และการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ อย่างไรก็ตามภายหลังการเรียกร้องให้มีการออกกฎหมายเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและการเรียกร้องอย่างยาวนานส่งผลให้สามารถผลักดันเพื่อออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพประเทศมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นรวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 รวมทั้งทำให้คนสามารถอยู่อาศัยร่วมกับป่าได้และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่องของการอนุรักษ์ฟื้นฟูจัดการและบำรุงรักษาได้เป็นการจัดการของภาครัฐในระดับท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นในรูปแบบภาคีหรือหุ้นส่วนการพัฒนาเกิดการจัดการประชุมชนร่วมกันระหว่างประชาชนภาครัฐในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุและคนในชุมชน

สามารถมีอำนาจให้การต่อรองกับรัฐทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นบ้าง เพื่อหาทางออกที่เป็นกลางทั้งรัฐและชนชาติพันธุ์ขมุ

2. อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษานโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับความเหมาะสมในบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐยังไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ชนชาติพันธุ์ขมุโดยส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่าการจัดสรรที่ดินตามนโยบายของรัฐนั้นไม่เพียงพอต่อชนชาติพันธุ์ขมุที่มีความเหลื่อมล้ำในการการจัดสรรที่ดินทำกินที่ไม่เท่าเทียมและการให้ความรู้และการสื่อสารของทางรัฐในการสร้างความเข้าใจในนโยบายต่าง ๆ ยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีการให้ความรู้ในด้านการทำไร่นาสวนผสมควบคู่ไปกับการปลูกป่าของรัฐซึ่งรัฐนั้นมึนโยบายให้ปลูกป่าในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร ซึ่งชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้มต้องการเพาะปลูกพืชที่ใช้ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวระยะสั้นเพื่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลางการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งสีกการเข้าอยู่ทำกินตามลุ่มน้ำแบบต่าง ๆ ล้วนมีการปลูกป่าในพื้นที่ ที่ได้รับการจัดสรรโดยรัฐทุกกรณี อีกประเด็นสำคัญที่ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุไม่ได้รับความเท่าเทียมในการจัดสรรพื้นที่จากรัฐ คือ การเกิดความขัดแย้งทางการจัดการทรัพยากร ขาดการติดต่อสื่อสารที่ดีของรัฐกับชุมชนชาติพันธุ์ขมุ การรู้สึกเกรงกลัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐ มีความรู้สึกไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่ดินที่ครอบครองเป็นเพียงที่ดิน สปก. ไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรือโฉนดที่ดิน ที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในการถือครองที่ดินผืนนั้นได้ นโยบาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมานั้น ล้วนมาจากการดำเนินการโดยรัฐทั้งสิ้น เนื่องจากมีรัฐเป็นศูนย์กลางอำนาจ โดยไม่ผ่านความเห็นชอบ หรือข้อคิดเห็นจากชนชาติพันธุ์ขมุและคนในชุมชน จึงทำให้ได้นโยบายที่ไม่เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ สอดคล้องกับ ชัยอนันต์ สมุทวนิช (2004) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชนชาติพันธุ์ขมุ นั้น มีโครงสร้างรัฐที่มีภารกิจหลักในการออกนโยบายและการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ชนชาติพันธุ์ขมุ และภารกิจรองโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจในนโยบายของรัฐได้รับทรัพยากรที่ดินเพื่อการจัดสรร เพื่อทำการจัดสรรให้คนในชุมชน โดยนโยบายของรัฐนั้นส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคมในมิติของด้านเศรษฐกิจและมีความเกี่ยวโยงซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านรายได้ของชน

ชาติพันธุ์ชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายได้แบบไม่มั่นคง รายได้ในกา
 จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรไม่มีความแน่นอนและตั้งอยู่บนความเสี่ยง โดยทิศทางการเปลี่ยนแปลง
 ทางด้านโครงสร้างสังคมนั้น ถูกรัฐเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีโดย
 ทางอ้อม เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตซึ่งยึดหลักตามกฎระเบียบตามมติ ครม. ที่ออกโดยรัฐ
 ในขณะเดียวกันก็ถูกกดทับในมิติของการแบ่งชนชั้น โดยที่รัฐนั้นเป็นสถาบันที่มีฐานะใหญ่กว่าชนชาติ
 พันธุ์ชุมชน โดยชนชาติพันธุ์ชุมชนนั้นต้องจำยอมอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือระเบียบนโยบายต่าง ๆ ซึ่งจำยอม
 อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ แม้ต้องอยู่ภายใต้พลังการกดดันโดยรัฐที่มีอำนาจในการจับกุมดำเนินคดี รวม
 ไปถึงการอนุญาตการทำกินในการออกโฉนดที่ดินทำกินและการอนุญาตต่าง ๆ อยู่ที่รัฐเป็นการรวม
 อำนาจการตัดสินใจแบบเบ็ดเสร็จไว้ที่รัฐ แต่ในปัจจุบันแนวคิด “รัฐล้อมสังคม” นั้นแตกต่างจาก
 การศึกษาของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2004) โดยรัฐเป็นศูนย์กลางและเป็นจุดศูนย์กลางทางการเมือง
 และการปกครอง ซึ่งรวมถึงแกนของสังคม โดยรัฐเป็นจุดศูนย์กลางในการกำหนดบทบาทของคนใน
 ชุมชน โดยมีการแบ่งแยกชนชั้น รวมไปถึงการกำหนดค่าความดีงามถูกผิด โดยความสัมพันธ์รูปแบบ
 ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันได้มีการกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เพื่อ
 ส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นอย่างมี
 ประสิทธิภาพ ทำให้คนสามารถอยู่อาศัยร่วมกับป่าได้และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่องของการ
 อนุรักษ์ฟื้นฟูจัดการและบำรุงรักษาได้เป็นการจัดการของภาครัฐในระดับท้องถิ่นและประชาชนที่
 อาศัยอยู่ในท้องถิ่นในรูปแบบภาคีหรือหุ้นส่วนการพัฒนาเกิดการจัดการประชุมชนร่วมกันระหว่าง
 ประชาชนภาครัฐในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งทำให้
 ชนชาติพันธุ์ชุมชนและคนในชุมชนสามารถมีอำนาจให้การต่อรองกับรัฐทางการบริหารจัดการ
 ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ในปัจจุบันเป็นแบบ “สังคมร่วมรัฐ” เพราะ
 พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 สามารถทำให้ชนชาติพันธุ์ชุมชนสามารถสร้างกลุ่มยุทธศาสตร์
 เกิดขึ้นภายในสังคมของชนชาติพันธุ์ชุมชนเพื่อมีการต่อรองและสามารถเป็น “สังคมล้อมรัฐ” ได้ หากชน
 ชาติพันธุ์ชุมชนมีกลุ่มคนที่เรียกได้ว่าเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ (Strategic Groups) ซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มเชื้อ
 ชาติที่ไม่มีชนชั้นที่มีความเข้มแข็ง เป็นพลังกลไกการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถเข้าไปยึดกุมอำนาจรัฐ
 คานถ่วงอำนาจการกดดันโดยมีการรวมกลุ่มกันในลักษณะพันธมิตรทางสังคมสามารถควบคุมกลไกรัฐ
 ได้ ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐและกลไกของรัฐนั้นจะไร้ซึ่งบทบาท เพียงแต่มีบทบาทรอง และให้
 ประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม

ปัจจุบัน ความขัดแย้งของระบบความรู้การจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับชนชาติ
 พันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้มนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2554) ที่กล่าวว่า ในปัจจุบัน
 ของพื้นที่ที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้ม ที่มองผ่านทฤษฎีการศึกษาเชิงอรรถประโยชน์
 โดยจะเน้นแนวทางการศึกษานี้มีพื้นฐานความเข้าใจในระบบนิเวศทางธรรมชาติ จากมุมมอง

วิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ โดยมองธรรมชาติหรือที่ดินทำกินนั้น เป็นทรัพยากรที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ สามารถแสวงหาประโยชน์ ควบคุมธรรมชาติได้ด้วยกลไกตลาดและกลไกรัฐ ซึ่งรัฐนั้นไม่ได้มีความสนใจและยอมรับกฎเกณฑ์ของชนชาติพันธุ์ขมุในชุมชน ซึ่งพวกเขาใช้นั้นใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่บ้าง แต่ก็แค่เพียงระดับการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการรัฐและเอกชนเท่านั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง และพบว่าในปัจจุบันระหว่างรัฐกับชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มนั้น มีเงื่อนไขความสัมพันธ์กันในเชิงสถาบัน โดยรัฐนั้นเป็นสถาบันที่ใหญ่กว่าชุมชนของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม ชุมชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มนั้นเป็นสถาบันที่มีขนาดเล็กกว่าโดยหากเปรียบเทียบกับ การเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติและระบบตลาดแบบทุนนิยม โดยหากมองผ่านทฤษฎีการศึกษาเชิงสถาบันซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ประกอบด้วยทุนทั้งสามประเภทซ้อนกันในเชิงของความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์กับรัฐ โดยรัฐนั้นออกนโยบายหรือเงื่อนไขที่มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของการอยู่ร่วมกันของทุนทั้งสามประเภทและปัญหาของการจัดการทรัพยากรที่ดินซึ่งเกี่ยวพันกับการเมืองและอัตลักษณ์ ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชาติพันธุ์ขมุกับรัฐ โดยมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรที่ดิน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ ที่มักจะถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร โดยรัฐนั้นได้นิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (Negative identification) ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นการเพิกเฉย ไม่สนใจ (ignore) ซึ่งเป็นการกระทำที่เป็นการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ ธงชัย วินิจจะกุล (1994) ในการนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (Negative identification) ซึ่งเป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือสร้างอัตลักษณ์ในกลุ่มคน กล่าวคือ จากคนภายนอกชุมชนรวมไปถึงศัตรูและพันธมิตร โดยอัตลักษณ์ที่ได้มามักจะเป็นด้านลบ เมื่อถูกเพิกเฉยจากรัฐแล้ว ในส่วนของการผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรจึงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยจากการวิจัยนั้นพบว่าชนชาติพันธุ์ขมุนั้นไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือการจัดสรรที่ดินไม่เท่าเทียม พบปัญหาความเหลื่อมล้ำ และมักจะถูกเพิกเฉยจากรัฐ และด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบันของชนชาติพันธุ์ขมุ โดยสังคมมนุษย์และระบบนิเวศทางธรรมชาตินั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้แต่ก็ยังมีคำถามอีกด้านหนึ่งว่าสาเหตุใด ทำให้สังคมมนุษย์นั้นยังคงทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยการที่ชาวเขาหรือชนชาติพันธุ์นั้นยังคงได้รับการนิยามอัตลักษณ์ในเชิงลบ เช่น ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย หรือชาวเขาค้ายาเสพติด หรือตัวการบุกรุกป่า เป็นต้น หากศึกษาเชิงความสัมพันธ์เชิงอำนาจแล้ว สาเหตุนั้นคือเกิดจากความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม โดยประเทศไทยนั้นมีความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร เกิดการกีดกันกลุ่มชนชาติพันธุ์ และเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนอีกกลุ่มซึ่งเกิดการแย่งชิงทรัพยากร นำไปสู่การทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสร้างการทำให้ชนกลุ่มน้อย ชายขอบหรือชนชาติพันธุ์นั้นให้ “กลายเป็นคนอื่น”

2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษา ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากระบบหรือนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์การเมือง ของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า วาทกรรม “ชาวเขาทำอะไรเลื่อนลอย” เป็นวาทกรรมที่เป็นจริงแต่เพียงในอดีตเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในปัจจุบันที่ดินมีผู้ถือครองไปทุกแปลงแล้ว จึงไม่พบการทำอะไรเลื่อนลอยในลักษณะดังกล่าว และไม่พบข้อพิพาทที่รุนแรงกับรัฐแต่อย่างใด โดยที่ดินที่ชนชาติพันธุ์ขมุถือครองนั้น จะได้ที่ดินมาจากบรรพบุรุษ โดยใช้วิธี “พาทำฟันป่า” และมีการทำอะไรเลื่อนลอยจริง สอดคล้องกับ เสถียร ฉันทะ (2547) ที่กล่าวว่าชนชาติพันธุ์ขมุที่สมัยบรรพบุรุษนั้นใช้วิธี “พาทำฟันป่า” และมีการทำอะไรเลื่อนลอยจริง โดยถือครองที่ดินโดยใช้ระยะเวลา 1 ปีถึง 2 ปี ก็จะทิ้งที่ดินแปลงเก่า โดยในสมัยบรรพบุรุษของชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นจะถือครองที่ดินทำกินปีย้ายปี หลังจากที่เกิดวัชพืชหญ้าที่ไม่สามารถกำจัดได้เนื่องจากในสมัยก่อนนั้น ยังไม่มีสารเคมีเพื่อช่วยกำจัดวัชพืชได้ และยังมีปัญหาการซื้อขายที่ดินในลักษณะตกลงกันเอง อันมีผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจทำให้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของชนชาติพันธุ์ขมุ อีกทั้งจากการศึกษาของ อภิชาติ ภัทรธรรม (2554) พบว่าระบบเศรษฐกิจของชนชาติพันธุ์ขมุ นั้นใช้การทำไร่หมุนเวียนบนภูเขา มีการล้มต้นไม้และการเผาเพื่อใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูก การถือครองที่ดินทำการเกษตรระยะเวลาประมาณ 3 ปี ใช้การพักตัวของดิน 1-3 ปี เพื่อให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ในการดำรงชีพ การทำการเกษตรของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม ซึ่งเป็นลักษณะการทำเกษตรแบบเดียวกัน โดยเป็นการทำไร่หมุนเวียนแบบ Long cultivation long fallow และการทำเกษตรแบบยังชีพ จากงานวิจัยของ เสถียร ฉันทะ (2560) ในด้านเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากรนั้น มีการบริหารจัดการด้านทรัพยากรที่เพิ่มรายได้ได้หลายทางโดยแบ่งเป็นการเกษตรแบบยังชีพ คือ ปลูกข้าวเป็นหลัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับการทำการเกษตรของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม แต่ไม่พบการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา หรือมีการปล่อยเช่าที่ดินให้นักธุรกิจเพื่อเป็นการสร้างรายได้เพิ่มแต่อย่างใด นอกจากนี้ความเป็นพลวัตของการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ความกลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้มตกอยู่ในสภาพที่ไร้อำนาจ อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เสื่อมสลายไป แต่ก็พบร่องรอยการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งรัฐนั้นแทรกแซงในมิติด้านพื้นที่ทางสังคม โดยการต่อสู้นั้นจะแสดงออกทางการต่อสู้เชิงอัตลักษณ์ เช่น การสืบทอดพิธีปิดบ้านเลี้ยงผี โดย 1 ปีจะมีการจัดขึ้น 2 ครั้ง เดือน 6 หรือพฤษภาคม และปลายปี เดือนธันวาคม หรือต้นเดือนมกราคม รมรงค์การสอนภาษาขมุ และให้แต่งกายขมุในพิธีปิดบ้านเลี้ยงผี เป็นต้น ซึ่งชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินตุ้ม นั้นมีความแตกต่างจากงานวิจัยของ ศศิภา คำกำ (2557) ที่ทำการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ม้งและชนชาติพันธุ์ขมุบ้านห้วยไค้ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อ

เข้าถึงทุนในการดำรงชีพ (livelihood resources) ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการปรับเปลี่ยนทางด้านความเชื่อการนับถือศาสนา โดยชนชาติพันธุ์ม้งนั้นใช้การปรับเปลี่ยนศาสนาเพื่อสร้างแรงผลักดันและต่อรองกับอำนาจรัฐที่เหนือกว่าแต่ชนชาติพันธุ์ขมุนั้นใช้การส่งลูกบวชเรียนและนับถือศาสนาพุทธ เพื่อได้รับตำแหน่งแห่งที่ของตนเองเพื่อการปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำท้องถิ่น รวมไปถึงบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่น โดยชี้ให้เห็นว่าชนชาติพันธุ์ขมุเข้าถึงพื้นที่ศาสนาโดยวัตถุประสงค์เพื่อการเข้าถึงการศึกษา แต่ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มนั้น ไม่มีการปรับเปลี่ยนศาสนา ความเชื่อ เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อเข้าถึงการศึกษา แต่เป็นการอยู่ร่วมกันโดยพหุวัฒนธรรมชุมชน และในขณะเดียวกันก็มีการสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นชาวขมุบ้านหินดุ่ม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังข้อความข้างต้นที่กล่าวมาข้างต้น ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์การแต่งกายแตกต่างจากงานวิจัยของมารี ซากาโมโต (2557) ซึ่งการแต่งกายที่ชนชาติพันธุ์ขมุที่ได้พลวัตรการเปลี่ยนแปลงมาจากชาติพันธุ์ไทลื้อด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยชนชาติพันธุ์ขมุนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายตามเงื่อนไข สถานการณ์และเพื่อผลประโยชน์ของตน และเป็นยุทธวิธี เพื่อต้องการพื้นที่ทางสังคม แต่ชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่ม มีการแต่งกายเป็นแบบสังคมเมือง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติพันธุ์กับสังคมเมือง เป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน ติดต่อกับสื่อสารกับเจ้าหน้าที่รัฐ รวมไปถึงการเข้าถึงความต้องการพื้นที่ทางสังคม เพราะในปัจจุบันประเทศไทยเกิดวิกฤตด้านทรัพยากร ปัญหาด้านที่ดินทำกิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการแย่งชิงทรัพยากร การจัดการป่าไม้ที่รวมอำนาจ นโยบายที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ และทำการครอบงำชุมชน ล้อมสังคม และทำลายอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชนชาติพันธุ์ ระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินที่ยุ้งยากและซับซ้อน และการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ ซึ่งสอดคล้องกับ ธงชัย วินิจจะกุล (1994) ที่ได้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องอำนาจ (Power) ซึ่งอำนาจไม่ใช่แค่เพียงมีความเกี่ยวข้องกับรัฐเท่านั้น แต่อำนาจนั้นสามารถดำรงอยู่ร่วมกับความสัมพันธ์ในทุกรูปแบบซึ่งการที่รัฐนั้นได้เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุในยุคปัจจุบันทั้งด้านความเชื่อ พฤติกรรม วัฒนธรรม และสิ่งที่เคยเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์ขมุในบ้านหินดุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการมีความนิยมในสมัยก่อนที่ดูเป็นอัตลักษณ์เฉพาะแต่ในปัจจุบันนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น อัตลักษณ์ในอดีตที่เชื่อกันว่าคนขมุที่มีฟันดำนั้นคือสวยงามเนื่องจากการของเสพติดชอบเคี้ยวหมาก การดำข้าวดำเวลาเข้ามิดตอนดินยกฟ้ายาก หรือตอนจวนสางที่เคยเป็นหน้าที่ของขมุหญิง อุปกรณ์ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ครกกระเดื่องที่เคยใช้ตำข้าว แวก ที่มีลักษณะคล้ายจอบเล็ก ๆ ที่เคยใช้ในการถางป่าฟันไร่ ซึ่งปัจจุบันไม่สามารถพบเห็นอัตลักษณ์นี้ได้ในบ้านหินดุ่ม และด้วยการถูกกลืนจากสังคมเมืองลักษณะการแต่งกายของชนชาติพันธุ์ขมุบ้านหินดุ่มก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันเป็นการแต่งกายแบบชนชาติพันธุ์ขมุเพียงแค่ว่าเป็นการผสมผสานกับเสื้อผ้าปกติเพื่อให้กลมกลืนกับคนในตัวเมืองเท่านั้น หากมีการสวมใส่

หรือแต่งกายแบบชาติพันธุ์ก็จะแต่งกายแคในงานสำคัญหรือมีการแต่งกายตามอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ชุมชนเป็นแบบร่วมสมัยเท่านั้นในส่วนของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่นั้นคือ พิธีกรรมการเช่นผี โดยการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองและการเมืองนั้นทำให้ชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้มนั้น ได้รับอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในการแต่งกายในพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นสิ่งเดียวที่พบการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุด คือในมิติด้านที่อยู่อาศัยของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้ม โดยลักษณะของที่อยู่อาศัยของชุมชนในสมัยปัจจุบันนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ด้านที่อยู่อาศัยในรูปแบบของบ้าน โดยลักษณะดั้งเดิมคือ ใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยใบหวายแฝก หรือใบก่อ ที่ทำด้วยเฮียะซึ่งเป็นการนำไม้ไผ่ชนิดหนึ่งมาสับเป็นฟาก พื้นบ้านปูด้วยไม้ไผ่สานขัดแต่นั้นปัจจุบันไม่สามารถพบเห็นได้ในหมู่บ้านหินตุ้ม ในส่วนของลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูง ชอบสร้างบ้านอยู่ตามชายเขาหรือมีแหล่งน้ำไหลผ่านนั้นยังคงมีความเชื่อนี้อยู่ และนิยมตั้งหมู่บ้านหันไปทางทิศตะวันออก ซึ่งมีความเชื่อว่าจะนำความสุขร่มเย็นมาให้คนในหมู่บ้าน ซึ่งลักษณะบ้านชุมชนนั้นจะเป็นบ้านยกพื้น 2 ระดับ แต่การสร้างบ้านในรูปแบบอัตลักษณ์เดิมของชุมชนในสมัยก่อนนั้น ซึ่งเป็นแบบตบแดด ที่ไม่มีหอผีเรือน และแบบ ปะตะ ที่แบ่งห้องกินข้าวกับห้องพิธีมีหอผีเรือน ที่ไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นเข้าไปได้นั้นไม่พบบ้านทั้งสองลักษณะดังกล่าวในบ้านหินตุ้ม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านที่อยู่อาศัยของชนชาติพันธุ์ชุมชนบ้านหินตุ้มที่เปลี่ยนไปตามสิ่งประกอบสร้างและหลอมรวมให้เข้ากับสังคมเมืองในปัจจุบัน การจัดสรรที่ดินโดยรัฐที่ไม่เพียงพอส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการต้องไปทำงานผลิตดิน การเข้าสู่สังคมเมืองและการกลืนกินจากสังคมเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตชาวชุมชนบ้านหินตุ้ม โดยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตามดังที่กล่าวมานั้นกล่าวได้คือ ได้ถูกการหลอมรวมกลืนกินให้รวมกับความเป็นรัฐไทย โดยทำให้ชาติพันธุ์ชุมชนกลายเป็นชาติพันธุ์ไทย ซึ่งถือว่าการสูญเสียและเสื่อมสลายเปลี่ยนแปลงและไม่คงที่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

3. ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง การจัดสรรที่ดินโดยรัฐกับอัตลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของชนชาติพันธุ์ชุมชน อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 การกำหนดนโยบายในด้านการจัดสรรที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ชุมชน อำเภอ บ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ควรเป็นการบูรณาการผสมความร่วมมือกัน ทั้งจากรัฐและชุมชนชาติพันธุ์ชุมชน โดยแลกเปลี่ยนแนวคิดหรือนโยบายซึ่งสามารถหาข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นกลาง เพื่อให้ได้นโยบายที่

เหมาะสมกับบริบทของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มากที่สุด โดยสามารถยุติความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชนชายขอบหรือชนชาติพันธุ์ในชุมชนได้ มีนโยบายที่สามารถออกเอกสารสิทธิที่ดินทำกินให้มีกฎหมายรับรองในกรรมสิทธิ์ที่ดินและสนับสนุนในการช่วยเหลือทางด้านการทำงานเกษตรและปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ทั้งยังช่วยให้รัฐและชุมชนได้มีการติดต่อสื่อสารกันได้ดีขึ้น สร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินการต่าง ๆ จากรัฐ เช่น ผลักดันเพื่อออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้ชนชาติพันธุ์ขมุและคนในชุมชนสามารถมีอำนาจให้การต่อรองกับรัฐทางด้านบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

3.1.2 รัฐและชุมชนชาติพันธุ์ขมุ ควรร่วมมือกันฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวขมุไม่ให้สลายไปตามพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งเสริมการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนชาติขมุหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้เป็นองค์ความรู้ของชุมชนต่อไป ตลอดจนการสร้างความร่วมมือและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการใช้ประโยชน์และคงอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ในชุมชนควบคู่กันไปได้อย่างยั่งยืน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษานโยบายการจัดสรรที่ดินของรัฐกับศักยภาพการเปลี่ยนแปลงนโยบาย โดยชุมชนชาติพันธุ์ขมุในพื้นที่บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

3.2.2 ควรทำการวิจัยเชิงประเมินผลนโยบายการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐให้ชนชาติพันธุ์ขมุ ตามนโยบายรัฐบาล ในพื้นที่บ้านหินตุ้ม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยศรี

นครินทรวิโรฒราชภัฏ

บรรณานุกรม

- เจษฎา โชติกิจภิวาทย. (2542). *การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาการจัดการไร่มุมนเวียนของชาวปกากะญอในจังหวัดเชียงใหม่*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2554). *รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). พี เพรส.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2539). *30 ชาติ ในเชียงราย*. อุทัย.
- ประชัน รักพงษ์. (2539). *รายงานการวิจัย การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน ในเขตเส้นทางสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ไทยลาว จีน*. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต. (2560). *การจัดการความขัดแย้ง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักงานศาลยุติธรรม.
- มารี ซากาโมโต. (2557). การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวขมุกับไทลื้อ : ศึกษาจากวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในเมืองเงินแขวงไซยะบุรี สปป.ลาว. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 5,(1) (มกราคม-มิถุนายน), 67-124.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2541). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ขมุ*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศศิภา คำกำ. (2557). *วิธีการดำรงชีพและความแตกต่างทางสังคมของคนขมุในการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายแดนไทย-ลาว*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสถียร ฉันทะ. (2547). *เร้า ตู เร็ง: การจัดการทรัพยากรของชาว “ขมุ” บ้านห้วยจ้อ ในนิเวศวิทยาชาติพันธุ์ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน*. วิทอินดีไซน์.
- อภิชาติ ภัทรธรรม. (2554). ผีตองเหลือง. *วารสารการจัดการป่าไม้*, 5,(10) (กรกฎาคม-ธันวาคม), 75.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ Identity*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อภินันท์ ธรรมเสนา. (2553). *การประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มคนยองในจังหวัดลำพูน*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Halls, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

สุโขทัยนครมาดิราช

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ศูนย์วิจัยการบริการ

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เกี่ยวข้องเพื่อศึกษา เรื่อง “การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับอัตลักษณ์
การใช้ที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี” (ชนชาติพันธุ์ขมุ)

ชื่อผู้วิจัย : นาย ณรงค์ฤทธิ์ ศาสตรา นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์
หลักสูตร การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรศักดิ์ สิทธิ

ลำดับผู้ให้สัมภาษณ์ :

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ :

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ :

เวลาที่เริ่มสัมภาษณ์ :

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ประวัติส่วนตัว ข้อมูลส่วนตัวอย่างย่อของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ :

เพศ :

อายุ :

อาชีพ :

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับระบบการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ซึ่งมีเพียงพหรือไม่เพียงพอต่อการ
ดำรงชีพของชนชาติพันธุ์ขมุ

- 1. การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ มีเพียงพอหรือไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์
ขมุ

.....
.....

- 2. ที่ดินทำกินที่จัดสรรโดยรัฐ มีอุปสรรคต่อการทำดำรงชีพ การทำเกษตรของชนชาติพันธุ์
ขมุ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

ส่วนที่ 3 คำถามข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของชนชาติพันธุ์ขมุ เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ

1. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของชนชาติพันธุ์ขมุ เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ อุปสรรคที่พบของต้นเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาคืออะไร

.....
.....
.....
.....

2. ชนชาติพันธุ์ขมุต้องการการสนับสนุนจากรัฐด้านที่ดินทำกินในรูปแบบใด อย่างไร

.....
.....
.....
.....

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์และวาทกรรมของแนวคิดที่รัฐและประชาชนทั่วไปที่มีต่อชนชาติพันธุ์ขมุ

1. อัตลักษณ์ของแนวคิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับวาทกรรม“ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” ที่รัฐและประชาชนทั่วไปมองชนชาติพันธุ์ขมุ และความเป็นจริงของอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ คือแบบไหน อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เกี่ยวข้องเพื่อศึกษา เรื่อง “การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐกับอัตลักษณ์
การใช้ที่ดินทำกินของชนชาติพันธุ์ขมุ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี” (เจ้าหน้าที่รัฐ)

ชื่อผู้วิจัย	: นาย ณรงค์ฤทธิ์ ศาสตรา นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ หลักสูตร การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรศักดิ์ สิทธิ
ลำดับผู้ที่ให้การสัมภาษณ์	:
ชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์	:
วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์	:
เวลาที่เริ่มสัมภาษณ์	:
ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์	
ประวัติส่วนตัว ข้อมูลส่วนตัวอย่างย่อของผู้ให้การสัมภาษณ์	
ชื่อของผู้ที่ให้การสัมภาษณ์	:
เพศ	:
อายุ	:
อาชีพ	:
ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับระบบการจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ ซึ่งมีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของ ชนชาติพันธุ์ขมุ	
3. การจัดสรรที่ดินทำกินโดยรัฐ มีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของชนชาติพันธุ์ขมุ ท่านมี แนวคิดใดเพื่อช่วยเหลือในด้านใด แบบใด	
.....	
.....	
.....	
4. ที่ดินทำกินที่จัดสรรโดยรัฐที่เป็นที่ดิน สปก. หรือที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ มีอุปสรรคต่อการ ดำรงชีพ การทำเกษตรของชนชาติพันธุ์ขมุ ท่านมีแนวคิดในการช่วยเหลือหรือสนับสนุน อย่างไร และคิดว่าอุปสรรคที่พบของต้นเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาคืออะไร	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์และวาทกรรมของแนวคิดที่รัฐและประชาชนทั่วไปที่มีต่อชนชาติพันธุ์ขมุ

2. อัตลักษณ์ของแนวคิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับวาทกรรม“ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” ที่รัฐและประชาชนทั่วไปมองชนชาติพันธุ์ขมุ และความเป็นจริงของอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ขมุ คือแบบไหน อย่างไร

.....

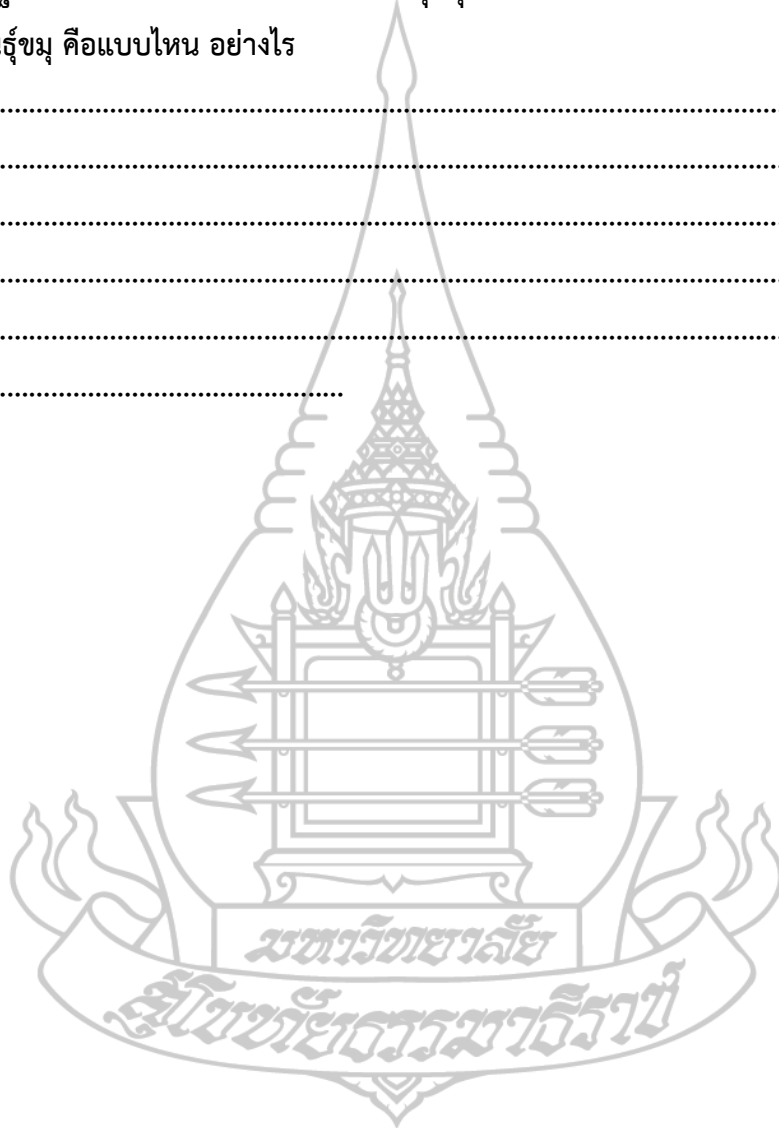
.....

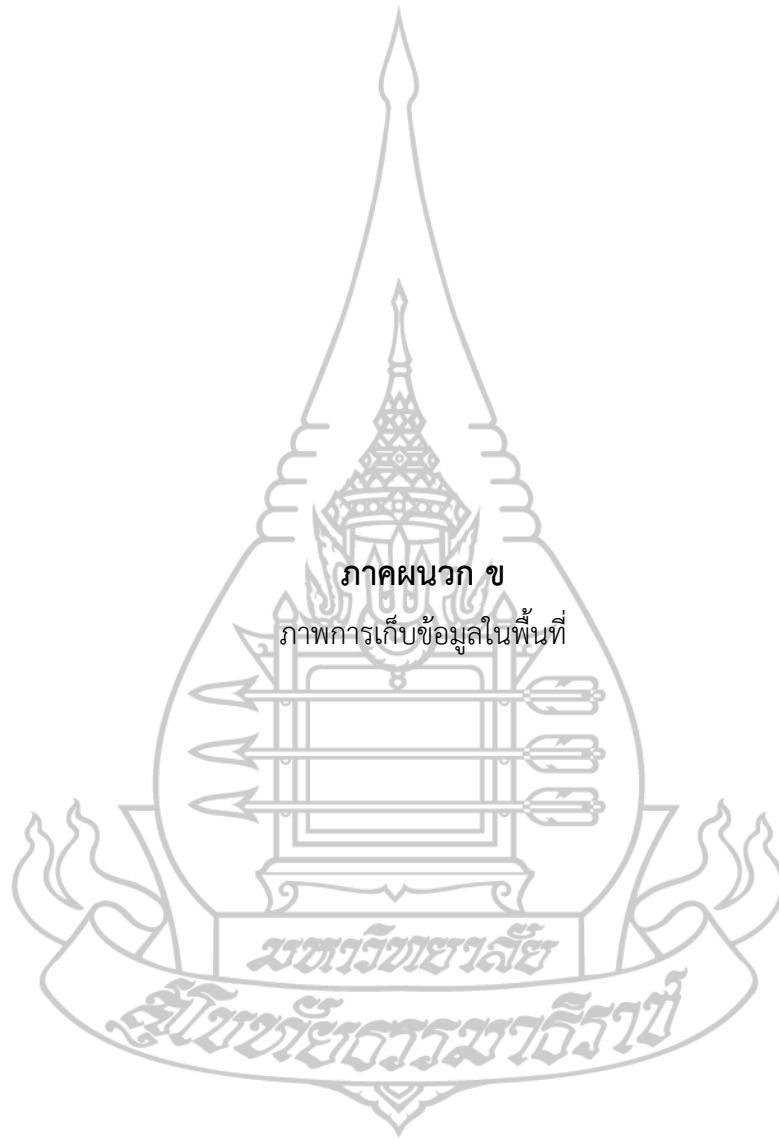
.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ภาพการเก็บข้อมูลในพื้นที่

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒราชภัฏ

แนวทางการดำเนินงานตามกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

3.1 ความเป็นมา

กรมป่าไม้ได้รับปฏิบัติตามนโยบายรัฐบาลในด้านการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน โดยนำเอาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้รับการสำรวจรังวัดแปลงที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณที่มีราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3,4,5 จำนวนประมาณ 3.9 ล้านไร่ มาอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในข้อเท็จจริงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ผ่านการสำรวจข้างต้นยังคงมีราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1,2 จำนวนประมาณ 2.1 ล้านไร่ และนอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติระหว่างปี 2545 – 2557 อยู่อีกส่วนหนึ่ง เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3,4,5 จำนวนประมาณ 3.7 ล้านไร่ และพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1,2 จำนวนประมาณ 2.8 ล้านไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2557

ทั้งนี้ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ ครอบคลุมปัญหาทั้งหมด ในการประชุมคณะอนุกรรมการจัดที่ดินครั้งที่ 1/2561 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561 ได้กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่มีราษฎรถือครองในพื้นที่ป่าไม้ ในส่วนที่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ได้แก่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2 และชั้นคุณภาพ 3,4,5 (หลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541) พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อนำเสนอคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ

ในการประชุมคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2561 เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2561 ได้มีการนำเสนอพื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) ซึ่งคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติได้เห็นชอบตามเสนอดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสัมฤทธิ์ผล จึงได้จัดทำ “คู่มือแนวทางการดำเนินงานตามกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ” ขึ้น เพื่อใช้สำหรับการดำเนินงานต่อไป

3.2 กรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

พื้นที่	กรอบมาตรการ
ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในลุ่มน้ำ ชั้น 3,4,5 ก่อน มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541	อนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยโครงการจัดที่ดินทำ กินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.)
ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในลุ่มน้ำ ชั้น 3,4,5 หลัง มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คสช.ที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2557	อนุญาตให้อยู่อาศัยทำกินแบบแปลงรวมโดยออกแบบ การ ใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างชุมชน และหน่วยงานรัฐ โดยชุมชน ต้องดูแลรักษาและใช้ประโยชน์พื้นที่ในลักษณะที่เกี่ยวเนื่อง ต่อการอนุรักษ์ตามที่กำหนดร่วมกัน
ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในลุ่มน้ำ ชั้น 1, 2 ก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541	1.จัดระเบียบการใช้ที่ดินทำกิน และรับรองการอยู่อาศัย ทำกินในลักษณะแปลงรวม 2.กำกับควบคุมจัดการการใช้ที่ดินและป่าไม้ภายใต้การอนุรักษ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืน ห้ามบุกรุกขยายพื้นที่ 3.ฟื้นฟูสภาพป่าในรูปแบบการมีส่วนร่วม ส่งเสริมราษฎร ปลูกป่า 3 อย่าง 4.ใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ ควบคุมผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมลดการชะล้างพังทลาย
ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในลุ่มน้ำ ชั้น 1, 2 หลัง มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คสช.ที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2557	วางแผนร่วมกับราษฎรและกรรมการหมู่บ้านประชาคม/ ออกแบบ/คัดเลือกพันธุ์ไม้ตามแนวพระราชดำริปลูกป่า 3 อย่าง เพื่อฟื้นฟูสภาพป่า โดยกรมป่าไม้จัดหาพันธุ์ไม้ให้ ราษฎรเป็นผู้ดูแลต้นไม้ที่ปลูก และราษฎรใช้ประโยชน์ ที่ดินในระหว่างแถวของต้นไม้ได้ โดยราษฎรจะได้รับ ประโยชน์จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไม้ที่ปลูกและพืช พื้นล่างด้วย

3.3 แนวทางการดำเนินงาน

ก่อนที่จะนำกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวน
แห่งชาติไปใช้ กรมป่าไม้จะต้องจัดทำ “แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่” เพื่อ
จำแนกสถานะพื้นที่ เป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะนำกรอบมาตรการฯ ไปดำเนินการ

3.3.1 พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3, 4, 5 ก่อนมติ
คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 นำพื้นที่ที่กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจจริงวัดแปลงที่ดินไว้

แล้วตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 บริเวณที่มีร่องรอยการทำประโยชน์ในภาพถ่ายทางอากาศสี (Ortho photo) ปี 2545 ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3, 4, 5 มาดำเนินการตามโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.) โดยอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย มาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3.3.2 พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3, 4, 5 หลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คสช.ที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2557

1) ลักษณะของการดำเนินงานจะเป็นการจัดการในพื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์โดยให้มีการปลูกป่าเพื่อเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับให้ใช้ประโยชน์อยู่อาศัยทำกิน รวมถึงจะต้องมีการดูแลรักษาพื้นที่ไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติม

2) กรมป่าไม้แนะนำราษฎรผู้ที่ได้ทำกินในพื้นที่รวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกับองค์กรอื่น เช่น สหกรณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขออนุญาตเข้าดำเนินการในพื้นที่โครงการโดยกรมป่าไม้จะสนับสนุนทางด้านวิชาการจัดเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา/แนะนำ ทั้งนี้จะต้องมีการประชุมร่วมกันในการกำหนดรูปแบบการใช้พื้นที่

3) กรมป่าไม้จะอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในลักษณะแปลงรวมและกำหนดเป็นเงื่อนไขจะต้องปลูกป่าเพื่อเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่

3.3.3 พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2 ก่อนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

1) กรมป่าไม้กำหนดขอบเขตโครงการ โดยใช้ร่องรอยการทำประโยชน์ตามภาพถ่ายทางอากาศสี (Ortho photo) ปี 2545 และออกคำสั่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติประจำพื้นที่โครงการ เพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ ดำเนินการจัดระเบียบการใช้ที่ดินอยู่อาศัย/ทำกิน เป็นหลักแหล่งอย่างเหมาะสม

2) การจัดระเบียบการใช้ที่ดินอยู่อาศัย/ทำกิน จะดำเนินการดังนี้

2.1) สำรวจ วางแผนกำหนดความเหมาะสมการใช้พื้นที่

2.2) จัดทำขอบเขต/ผังแปลงที่ดินอยู่อาศัย/ทำกิน บัญชีรายชื่อราษฎรในผังแปลงที่ดิน (ตามผลการปฏิบัติงานโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ - มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541) เป็นหลักฐานรับรองว่าอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่เข้ามาจัดการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนและต้องปฏิบัติตามที่กรมป่าไม้กำหนด

2.3) นำเอามาตรการการอนุรักษ์ดินและนำมาใช้ในพื้นที่ จัดทำพื้นที่ฟื้นฟูสภาพป่าในรูปแบบการมีส่วนร่วม หรือส่งเสริมราษฎรปลูกป่า 3 อย่าง ตามแนวพระราชดำริ ร้อยละ 20 ของพื้นที่

24) ติดตามควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โดยการใช้พื้นที่ให้เป็นไปในรูปแบบของการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความเหมาะสมในแนวทางพระราชดำริ

2.5) ควบคุมขอบเขตพื้นที่มิให้ขยายเพิ่มเติมโดยเด็ดขาด

3.3.4 พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2 หลังมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คสช.ที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2557 กรมป่าไม้ทำการตรวจสอบกำหนดขอบเขตโครงการ โดยใช้ร่องรอยทำประโยชน์ตามภาพถ่ายทางอากาศสี (Ortho photo) ปี 2545 เปรียบเทียบกับข้อมูลของสภาพที่ปรากฏตามภาพถ่ายจากดาวเทียมโครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ.2557 – 2558 พื้นที่ที่ถูกบุกรุกเกินออกไปจากร่องรอยการทำประโยชน์ปี 2545 ถือเป็นพื้นที่ที่ต้องทำการฟื้นฟูสภาพป่า เพื่อบำรุงรักษาต้นน้ำลำธารและมอบหมายเจ้าหน้าที่ดำเนินการดังนี้

1) วางแผนฟื้นฟูสภาพป่าร่วมกับราษฎร และคณะกรรมการหมู่บ้าน เลือกพันธุ์ไม้ตามแนวทางพระราชทาน เรื่องป่า 3 อย่าง รูปแบบการปลูก การดูแลบำรุงรักษา การใช้พื้นที่ระหว่างแถวปลูกไม้พื้นล่าง

2) ในการคัดเลือกราษฎรผู้เคยใช้ที่ดินบริเวณดังกล่าว และประสงค์เข้าร่วมดำเนินการ จะต้องเป็นผู้ไม่มีที่ดินที่พอเพียงแล้วในพื้นที่แห่งอื่น โดยให้ผ่านการรับรองจากประชาคมหมู่บ้าน

3) รวบรวมรายชื่อราษฎรผู้ประสงค์ร่วมดำเนินการที่ผ่านประชาคมแล้ว จัดทำบันทึกข้อตกลงการดำเนินงานร่วมกับกรมป่าไม้ โดยมีหน้าที่ในการดูแลบำรุงรักษา และการรับผลผลิตจากป่าเมื่อสามารถเก็บเกี่ยวได้โดยให้ยื่นขออนุญาตตามระเบียบ

4) กรมป่าไม้จัดหาพันธุ์ไม้ และทำการปลูกในรูปแบบตามความเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งนี้ตามที่กรมป่าไม้กำหนด

3.4 ลักษณะการดำเนินงาน

ดำเนินการจัดทำ “แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่” ในป่าสงวนแห่งชาติที่จะนำมาตรการไปปฏิบัติ โดย

3.4.1 กรมป่าไม้ทำการสำรวจ ตรวจสอบจัดทำข้อมูลจำแนกสถานะพื้นที่ แสดงขอบเขตการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2557 แยกพื้นที่เป็น

1) พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3, 4, 5 แสดงขอบเขต

1.1) สภาพป่าที่เหลืออยู่

1.2) สภาพการใช้ที่ดินที่มีร่องรอยการทำประโยชน์ตามภาพถ่ายทางอากาศสี (Ortho photo) ปี 2545 (ก่อนปี 2545)

1.3) สภาพการใช้ที่ดินหลังปี 2545

2) พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2 แสดงขอบเขตเช่นเดียวกับ (1) นำผลการจำแนกสถานะพื้นที่ตาม (1) และ (2) มากำหนดเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินการ ดังนี้

2.1) สภาพป่าที่เหลืออยู่ต้องทำการป้องกันรักษาไม่ให้มีการบุกรุกขยายอีกต่อไป โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครพิทักษ์ป่าไม้ในพื้นที่เป็นกำลังหลัก และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดท้องที่ให้การสนับสนุน

2.2) ขอบเขตการใช้ที่ดิน ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2

2.3) ก่อนปี 2545 ให้ใช้แนวทางการดำเนินงานตามข้อ 3.1

2.4) หลังปี 2545 ให้นำเอาแนวทางการดำเนินงานตามข้อ 3.2

มาดำเนินการ

3) ขอบเขตการใช้ที่ดิน ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2

3.1) ก่อนปี 2545 ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1, 2 ให้นำเอาแนวทางการดำเนินงานตามข้อ 3.3 มาดำเนินการในพื้นที่นี้

3.2) ขอบเขตการใช้ที่ดินในหลังปี 2545 ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 1, 2 ให้นำแนวทางการดำเนินงานตามข้อ 3.4 มาดำเนินการ

3.4.2 การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะนำเอามาตรการไปดำเนินการให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ปฏิบัติโดยใช้ขอบเขตหมู่บ้านตามเขตการปกครอง สร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยการจัดประชุมชี้แจงคณะกรรมการหมู่บ้านและราษฎรในหมู่บ้านให้ทราบและเข้าใจถึงมาตรการที่กล่าวข้างต้น เมื่อมีความเข้าใจร่วมกันแล้ว จึงดำเนินการต่อไปตามมาตรการ

นโยบายของพรรคการเมือง

1. กองทุนพิสูจน์สิทธิ 10,000 ล้านบาท ยุติข้อพิพาท-ออกเอกสารสิทธิให้เกษตรกร ปัญหา

ปัจจุบันเกษตรกรจำนวนมากขาดเอกสารสิทธิ์หรือโฉนดที่ดินที่ตนเองใช้ชีวิตและทำมาหลายรุ่น โดยกว่า 1 ล้านคน กำลังประสบปัญหาข้อพิพาทที่ดินกับรัฐ ที่บางกรณียึดเยื้อมาหลายสิบปี และถูกซ้ำเติมโดยรัฐที่ผ่านมา (ป่าอนุรักษ์ 300,000-400,000 ราย/ป่าสงวนแห่งชาติ 400,000-500,000 ราย/ที่ราชพัสดุ 100,000-200,000 ราย/ที่ดิน ส.ป.ก. 200,000-300,000 ราย)

นอกจากจะขาดความมั่นคงขั้นพื้นฐานในชีวิตและทรัพย์สินแล้ว การขาดเอกสารสิทธิ์ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา เพราะทำให้เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบ

ขาดแรงจูงใจในการลงทุนพัฒนาพื้นที่เพื่อผลตอบแทนในระยะยาว และ ไม่มีทางเลือกในการโอนสิทธิ หรือขายที่ดินเพื่อย้ายถิ่นฐานเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า

แม้เกษตรกรที่มีที่ดิน ส.ป.ก. ก็ยังไม่มี ความมั่นคงในการถือครองที่ดินเพราะเอกสาร สิทธิที่ดิน ส.ป.ก. เป็นเอกสารสิทธิที่มีข้อจำกัดในการเปลี่ยนมือการครอบครอง โดยห้ามซื้อขาย เปลี่ยนมือ (ยกเว้นแต่การถ่ายโอนตามมรดกให้กับทายาท ที่ยังมีเงื่อนไขอีกหลายประการ) ซึ่งเป็น ข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน (ยกเว้นกับ ธกส.) และการเปลี่ยน พื้นที่ทำกินและเปลี่ยนอาชีพของพี่น้องเกษตรกร - ในทางปฏิบัติข้อจำกัดดังกล่าวที่ถูกออกแบบมา เพื่อป้องกันไม่ให้ที่ดิน ส.ป.ก. เปลี่ยนมือ กลับกลายเป็นกลไกที่เปิดช่องให้นายทุนบางรายเข้ามา รวบรวมที่ดิน ส.ป.ก. จากเกษตรกรได้ในราคาถูกลงกว่ากระบวนการกฎหมาย เนื่องจากเกษตรกรไม่มี ทางเลือกในการขายที่ดินที่เหมาะสมผ่านกระบวนการที่ต้องตามกฎหมาย ซึ่งทั้งหมดนี้ยังสะท้อน และซ้ำเติมถึงปัญหาในภาพรวมของประเทศเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการครอบครองที่ดินโดย 80 เปอร์เซ็นต์ ของที่ดินทั้งหมดกระจุกอยู่ที่คนรวยที่สุด 5 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่ 75 เปอร์เซ็นต์ของคน ไทย ไม่มีที่ดินของตนเอง ซึ่งหากต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร การรับประกันความ มั่นคงที่ดินทำกิน จึงเป็นกระดุมเม็ดแรกและจุดเริ่มต้นที่สำคัญ

ข้อเสนอ

เร่งแก้ปัญหาข้อพิพาทที่ดิน โดยมีเป้าหมายในการออกเอกสารสิทธิร่วมกัน 10 ล้าน ไร่ ภายใน 4 ปี ให้เกษตรกรและประชาชนที่ผ่านการพิสูจน์สิทธิ ดังนี้

1) ตั้งกองทุนพิสูจน์สิทธิ 10,000 ล้านบาท เพื่อเพิ่มบุคลากร อุปกรณ์ และระบบ RTK ไร่วัดที่ดินด้วยดาวเทียม ที่ต้องใช้ในกระบวนการพิสูจน์ให้ประชาชนโดยการใช้ข้อมูลหลักฐาน ต่าง ๆ ทั้งจากภาพถ่ายทางอากาศ หลักฐานราชการ และหลักฐานของชุมชน/ประชาชน

2) ยกเครื่องกฎหมายที่ดินทั้งหมด 7 ฉบับ เช่น พรบ.ป่าไม้ พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อแก้ไขให้มีการสิทธิโอนสิทธิในการครอบครองที่ดินของประชาชนที่พักอาศัยหรือทำมาหากิน ดังกล่าวมาก่อน

2. ตั้งธนาคารที่ดินกระจายการถือครองที่ดินให้ประชาชน

ข้อเสนอ

จัดตั้งธนาคารที่ดิน เพื่อสนับสนุนการกระจายการถือครองที่ดินให้ประชาชนผ่าน 3 บทบาทหลัก 3 ข้อ ดังนี้

1) รับจำนองและรับซื้อที่ดิน ที่อยู่ในช่วงห้ามซื้อขาย (5-10 ปี)

2) บริหารจัดการที่ดินส่วนเกิน เพื่อกระจายให้ชุมชนและเกษตรกร

3) กระจายการถือครองที่ดินให้เกษตรกรรายใหม่ ในรูปแบบต่าง ๆ

3. เปลี่ยน สปก. เป็นโฉนดอย่างเป็นธรรม

ข้อเสนอ

หากผู้รับสิทธิ สปก. กับ ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินตรงกัน สามารถออกโฉนดที่ดินได้เลย โดยภายใน 5 ปีแรก สามารถโอนมรดกได้แต่หากจะขายหรือจำนอง ต้องดำเนินการผ่านธนาคารที่ดิน หลังจาก 5 ปีผ่านไป ทำธุรกรรมได้เหมือนกับโฉนดที่ดินทั่วไป

หากผู้รับสิทธิ สปก.กับ ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ตรงกัน จะสามารถออกโฉนดที่ดินได้ ต่อเมื่อ เป็นผู้มีหลักฐานใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี และเป็นผู้มีหลักฐานข้อตกลงระหว่างผู้ได้รับสิทธิเดิมกับผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินจริง และเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินทั้งหมดไม่เกิน 10 ล้านบาท (ไม่นับรวมมูลค่าของที่ดิน สปก.ที่กำลังจะเปลี่ยนเป็นโฉนด)

สำหรับกรณีที่ดินที่ผ่านมาเพื่อการเกษตร จะได้รับการเปลี่ยน สปก.เป็นโฉนดได้ไม่เกิน 50 ไร่ สำหรับกรณีที่ใช้ที่ดินที่ผ่านมาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ นอกจากการเกษตรจะได้รับการเปลี่ยน สปก.เป็นโฉนด เพาะผู้ที่ครอบครองที่ดินรวมกันทั้งหมด (ทั้งโฉนดที่ดินแปลงอื่น ๆ และ สปก. ที่จะถูกเปลี่ยนเป็นโฉนด) ไม่เกิน 50 ไร่ ภายใน 10 ปีแรก สามารถโอนเป็นมรดกได้แต่หากจะขายหรือจำนอง ต้องดำเนินการผ่านธนาคารที่ดิน และหลัง 10 ปีผ่านไป สามารถทำธุรกรรมได้เหมือนกับโฉนดที่ดินทั่วไป และที่ดินที่เกิน 50 ไร่ (ตามเงื่อนไขดังกล่าว) หรือได้มาแบบผิดกฎหมาย จะถูกนำเข้าสู่ธนาคารดินเพื่อนำมากระจายให้กับประชาชน เช่น เกษตรกรรายย่อย สหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ประสงค์เช่าใช้ประโยชน์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายณรงฤทธิ์ ศาสตรา
วัน เดือน ปี เกิด	17 มิถุนายน 2530
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
ประวัติการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต พ.ศ. 2554
สถานที่ทำงาน	กองการเจ้าหน้าที่ สำนักบริหารงานกลาง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่ง	เจ้าพนักงานธุรการปฏิบัติงาน

